

ÜGYÉSZEK LAPJA

TARTALOM

TANULMÁNYOK

MÉSZÁROS ÁDÁM	5
A másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétel I. rész: Elméleti alapvetések	
BENEI DÓRA	23
Tényleg csak (szín)játék az egész? A futballal kapcsolatosan elkövetett gazdasági vesztegetés tárgyában 2017-ben hozott másodfokú bírósági döntések elemzése	
BORY NOÉMI	39
A fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának történeti kialakulása Magyarországon a XVII. századtól napjainkig	

DISPUTA

BEN-BELGACEM ANIKÓ	57
A természetben nincs ingyen ebéd	

FIGYELŐ – ÜGYÉSZI HÍREK

ERDŐDY GYULA	65
Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozása megváltozott eljárási környezetben	

FIGYELŐ – EGYESÜLETI HÍREK

Györgyi Kálmánra emlékezünk	83
-----------------------------	----

FIGYELŐ – EURÓPAI KITEKINTŐ

CSEKE GÁBOR – CSEKÉNÉ KOVÁCS ANITA Bíróság elé állítás – jogfejlesztő javaslatok az új büntetőeljárasi törvény tükrében	87
---	----

JOG ÉS IRODALOM

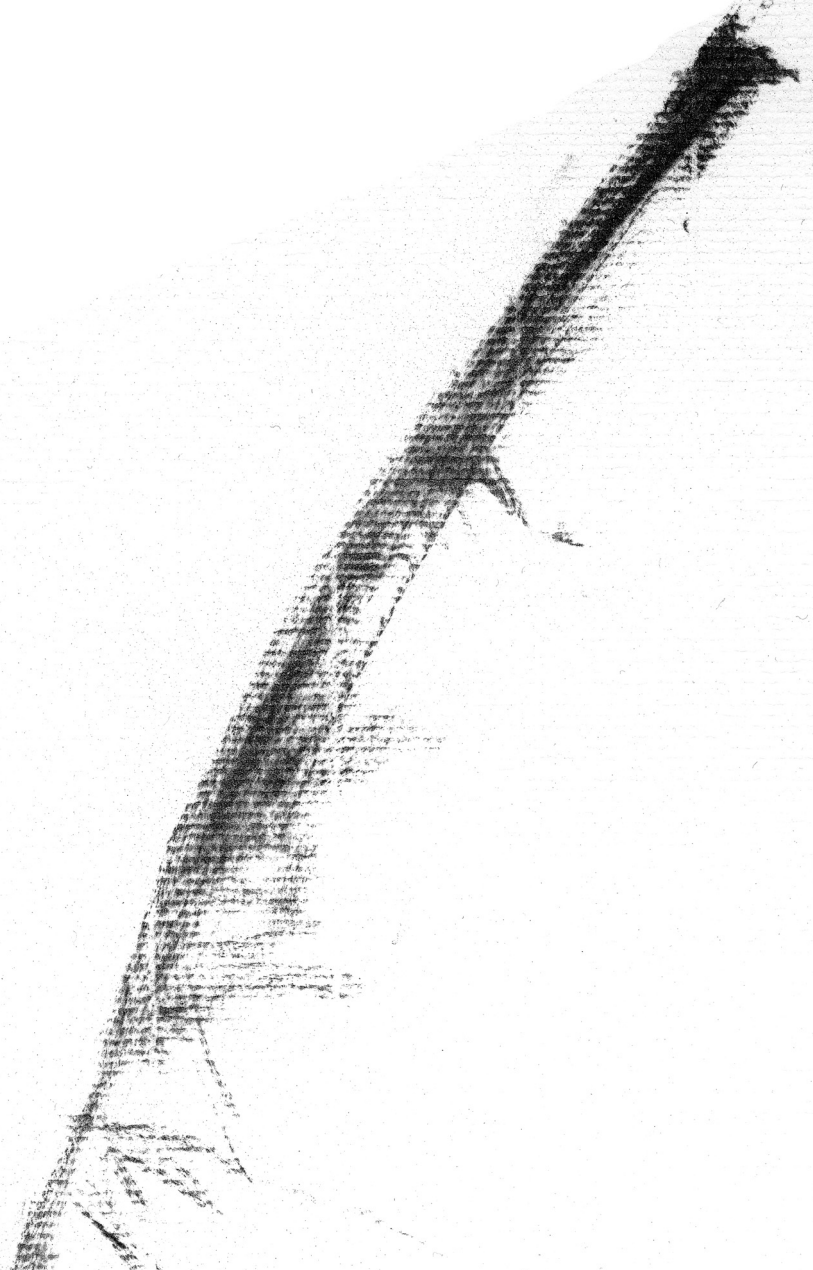
ANGYAL MIKLÓS Ady és Holmes	107
--------------------------------	-----

KÖNYVISMERTETÉS

KISS ANNA Finszter Géza – Korinek László: A rend kedvéért	115
--	-----

KÖNYVAJÁNLÓ

Válogatás a szakirodalomból	117
-----------------------------	-----

A másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétel

I. rész: Elméleti alapvetések

A büntetőjog általános részi irodalmában ismert, ám viszonylag ritkán tárgyalt jogintézmény az ún. objektív büntethetőségi feltétel. A következőkben arra a kérdésre keresem a választ, hogy a büntethetőség anyagi jogi előfeltétele milyen viszonyban áll a bűncselekmény fogalmával, a büntetőjogi felelősséggel, illetőleg hogy mennyiben objektív és mennyiben büntethetőségi feltétel.

Rendszertani elhelyezés: a tényálláson kívüli tényállási elemek

A Btk. különös része egyes bűncselekmények megfogalmazásakor olyan feltételeket támaszt a büntetőjogi felelősséget érintően, amelyek voltaképp nem sorolhatók be a tényállási elemek (az általános törvényi tényállás elemei) körébe. Ilyen például, hogy az öngyilkosságra mást rábíró csak akkor tartozik felelősséggel, *ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik*; a kényszerítés akkor írható az elkövető terhére, *ha más bűncselekmény nem valósul meg*. Más esetekben a felelősséget moduláló körülmények nem sorolhatók be az általános törvényi tényállás elemei közé. Így például ha a hamis vád olyan bűncselekményre vonatkozik, *amelynek az elkövetőjét a törvény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegeti*. Az ilyen körülmények közös jellemzője, hogy bár a bűncselekmény törvényi tényállásában (annak alap, minősített, hipotetikusán privilegizált szintjén) szerepelnek, azonban bűncselekménytani értelemben nem tekinthetők az általános törvényi tényállás elemeinek. Ezeket lehet voltaképp „tényálláson kívüli tényállási elemeknek” nevezni. Ebbe a körbe a továbbiakban a büntethetőség anyagi jogi előfeltételét (objektív büntethetőségi feltétel), a szubszidiaritási záradékot, illetve a minősítő körülményként szereplő ún. egyéb objektív ismérvet sorolom (hasonló jellegű privilegizált körülmény jelenleg nem szerepel a Btk.-ban). Az alábbi írás ezek közül a másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétellel foglalkozik.

Jogirodalmi álláspontok

Korábbi nézetek

A múlt század elején *Angyal Pál* a büntethetőség elsőrendű feltételeitől (beszámítási képesség, tényálladákszerűség, jogellenesség, bűnösség) elkülönülten tárgyalta az ún. másodrendű büntethetőségi feltételeket. Ezek „*a tényálladéktól és a*

* Mészáros Á. PhD, osztályvezető-helyettes, Büntető Jogtudományok Osztálya, OKRI

*cselekvő akaratelhatározásától független oly körülmények, melyek egyes bűncselekményekre vonatkozóan az állami büntetőigény létrejöttéhez szükségesek, – és tehát – a törvény rendelkezéseivel mérten – a ius puniendi különös alapzatát rakják le*¹. Angyal példálózó jelleggel felsorolta a Csemegi-kódexben található eseteket, amik között megemlítette az öngyilkosság elkövetését vagy megkísérlését „az öngyilkoságnál való részesség s az amerikai párbaj bűncselekményénél”, illetve a házasság felbontásának vagy az elválásnak jogerős ítélettel kimondását a házasságtörés esetén. Megemlítendő azonban, hogy míg a házasságtörésnél a törvény valóban tartalmazta a büntethetőségi feltételt², az öngyilkosságban közreműködés esetében nem³.

Angyal felhívta a figyelmet arra, hogy a minősítő körülményt képező ismérvek (akár eredmény, akár egyéb objektív ismérv) nem vonhatók a másodrendű büntethetőségi feltételek körébe, mivel ezeknek nem az a jellemzőjük, hogy megalapozzák az állam büntetőigényét, hanem csupán a súlyosabb büntetés alkalmazásának feltételei.⁴

Angyal szerint, mivel a másodrendű büntethetőségi feltételek jogi természete és hatása az, hogy az állam büntetőigényét alapozzák meg, a cselekmény büntetendőségének éppúgy feltételei, mint az elsődleges büntethetőségi feltételek, a különbség abban van, hogy nem tartoznak a tényálladákhöz (azaz nem tényállási elemek).

Angyal szerint abból, hogy a másodrendű büntethetőségi feltétel hiányában nem valósul meg bűncselekmény, az következik, hogy e feltétel hiányában:

- a) büntetőeljárást nem lehet indítani (a megindult eljárást meg kell szüntetni, a vádlottat fel kell menteni);
- b) magánindítványt joghatályosan nem lehet előterjeszteni;
- c) nem lehet szó kísérletről, bűnrészességről, bűnpártolásról;
- d) nem lehet szó büntett, vétség vagy büntettes feldicséréséről (174. §), vagy hamis vádról.

Ugyanakkor nem tartotta kizártnak a feltételt nélkülöző cselekménnyel szembeni jogos védelmet, mivel *„a másodrendű büntethetőségi feltétel hiánya csak a cselekmény büntetendő jellegét zárja ki, de nem érinti annak jogellenes minőségét, s így amennyiben az jogtalan támadás, – habár nem is bűncselekmény – a Btk. 79. §⁵-a alkalmazásának nem vágja útját*⁶.

¹ Angyal P.: *A magyar büntetőjog tankönyve*. Athenaeum, Budapest, 1920, 439. o.

² A törvény 246. §-a szerint: „A házasságtörés, ha a miatt házasság-felbontás, vagy az elválás, jogerejű ítélet által kimondatott: három hónapig terjedhető fogházzal büntetendő.”

³ A törvény 283. §-ának első bekezdése szerint: „Három évig terjedhető fogházzal büntetendő az: a ki valakit öngyilkosságra rábír, vagy e célra annak tudva eszközöket vagy szereket szolgáltat.”

⁴ Angyal (1920): i. m. 440. o.

⁵ Jogos védelem

⁶ Angyal (1920): i. m. 441. o.

Abból, hogy a másodrendű büntethetőségi feltétel nem tarozik a tényálláshoz (tényálladékhoz), azt a következtetést vonta le, hogy:

- a) a szándékosságnak vagy a gondatlanságnak nem kell átfognia ezt a feltételt;
- b) a feltétel be nem következését érintő tévedés a szándékot nem zárja ki;
- c) a cselekmény befejezése független a feltétel beálltától;
- d) az elévülés a bevezetés, és nem a feltétel bekövetkezésének napján veszi kezdetét;
- e) a cselekmény elkövetésének helye és ideje szempontjából a feltétel beálltának időpontja közömbös;
- f) a cselekmény befejezése és a feltétel bekövetkezése közötti időben nyújtott segítség nem bűnsegély, hanem bűnpártolás.⁷

A 20. század közepén *Viski László* azt állapította meg, hogy a büntetőjog korabeli irodalma megegyezett abban, hogy *„több törvényi tényállás elemei között olyanok is szerepelnek, amelyek nem a tényállásbeli cselekményt jellemzik, hanem a büntethetőségnek pusztá feltételei. Ezeket a feltételeket az elkövető tudatának nem kell átfognia, és ezért ún. objektív büntethetőségi feltételek”*.⁸ Az objektív büntethetőségi feltételek hatása *Viski* szerint kétfajta lehet:

- a) feltételként szerepelnek a büntethetőség megállapításánál, meglétük nélkül egyáltalán nincs „büntethető cselekmény”;
- b) fennállásuk a büntetési tételt módosítja csupán.

Az első esetre példaként a házasság felbontását hozta fel a már említett házasságtörés esetén, illetve a BHÖ 23. pontjában szabályozott büntetést. Ennek lényege, hogy aki a lázadás elkövetésére nyilvánosan felhívást intéz, ha a lázadás a felhívás folytán követtetett el vagy kíséreltetett meg, mint felbujtó büntetendő. Zárójelben jegyezte meg *Viski*, hogy ez valójában csupán látszólag tisztán objektív feltétel, mivel a felhívó célja épp a büntett elkövetése volt a felhívás által.⁹

A második esettel kapcsolatban *Viski* arra utalt, hogy a német jogirodalom sok esetben látja megállapíthatónak a tényállási elemek objektív jellegét, azonban a szerzők egy része ezeket nem választja külön az eredmény szerint minősített büntettek körétől (ezeknél az eredmény szerepel objektív, a büntetési tételt módosító elemként). *Viski* szerint az akkori magyar büntetőjogban csupán egyetlen esetben lehet ilyen objektív minősítő ismérvet elismerni, mégpedig a közveszélyes munkakerülés egyik minősített eseténél. A BHÖ 259. pontjának b) alpontja szerint a közveszélyes munkakerülés súlyosabban büntetendő, ha olyan tények merülnek fel, amelyekből meg lehet állapítani, hogy a tettes rendszerint bűncselekmények elkövetéséből tartja fenn magát. *Viski* szerint „[e]z az

⁷ Uo.

⁸ *Viski L.: Szándékosság és társadalomra veszélyesség. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1959, 142. o.*

⁹ *Viski (1959): i. m. 142. o.*

egy eset [...], ahol a rendelkezés természetéből folyóan az álláspont nem jelenti az objektív felelősség elismerését. Minden más esetben, és így a látszólag eredmény szerint, objektíve minősített cselekményeknél is [...] meg kell követelni a bűnösséghez az illető körülmény tudását vagy tudatának lehetőségét. [...] Az objektív felelősséget azonban valamennyiük vonatkozásában el kell vetni”.¹⁰

Ezen a ponton terminológiailag fontos megállapítani, hogy a korábbi szakirodalom az objektív büntethetőségi feltételt nagymértékben az objektív felelősséggel hozta összefüggésbe, azaz olyan törvényi rendelkezésekkel, amelyek a bűnösségen alapuló felelősség elvével ellentétben állnak.¹¹ Györgyi Kálmán magyarázata szerint a szakirodalom az objektív büntethetőségi feltétel alatt nem a büntetőjogi felelősség elkövető tudatától független valamennyi feltételét jelenti, hanem „[á]ltalában olyan, a büntetőtörvényben meghatározott tárgyi körülményekről esik szó e néven, amelyek az elkövető felelősségére kihatnak, de nem tartoznak a törvényi tényállás tárgyi oldalához, és ezért ezekre az elkövető bűnösségének nem kell kiterjednie”.¹² Györgyi szerint tehát az objektív büntethetőségi feltételeket el kell határolni a törvényi tényállástól, mindemellett kapcsolódnak a büntethetőségi akadályokhoz, mivel hiányuk büntetlenséget eredményez.¹³

Utalt Györgyi arra is, hogy az objektív büntethetőségi feltételekre nézve a kor szakirodalma nemcsak hogy egymástól jogi természetüket tekintve lényegesen különböző büntetőjogi ismerveket foglalt össze¹⁴, de általánosan elfogadott elvi álláspont sem alakult ki velük kapcsolatban¹⁵. Mindemellett a jogirodalom alapján három csoportot különböztetett meg:¹⁶

- a) A bűncselekménnyel szorosabb vagy lazább kapcsolatban álló, vagy attól független, a cselekmény veszélyességére utaló körülmények, mint például a Csemegi-kódexben a házasságtörésnél a házasság felbontásának vagy az elválásnak jogerős ítélettel történő kimondása¹⁷. Györgyi leszögezte, hogy ebben a körben a bűnösség törést szenved, mivel a jogalkotó a bűnösség körén kívül maradó körülményektől tette függővé a felelősséget.
- b) Az eredményfelelősség esetei, ezen belül:
 - ba) amikor a tényállásszerű, jogellenes és bűnös cselekménnyel okozati összefüggésben olyan, súlyosabb eredmény következik be, amelyhez a törvény súlyosabb minősítést fűz;
 - bb) amikor az alapcselekmény nem büntetőjog-ellenes ugyan, de a hozzá

¹⁰ Uo.

¹¹ Györgyi K.: Az objektív büntethetőségi feltételek problémája. In: *A Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának actái. IX. kötet.* Tankönyvkiadó. Budapest, 1967, 173–174. o.

¹² Györgyi (1967): i.m. 174. o.

¹³ Uo.

¹⁴ Uo. 180. o.

¹⁵ Uo. 175. o.

¹⁶ Uo. 175–181. o.

¹⁷ Lásd Angyal példálózó felsorolását.

kapcsolódó eredmény a felelősséget megalapozó hatású. Györgyi megállapításai szerint „[a] bekövetkezett súlyosabb eredményt pusztán az elkövető cselekményével való okozati összefüggése alapján terhére beszámították, tekintet nélkül arra, hogy az elkövető az eredmény bekövetkezését előre láthatta-e vagy sem. Ekképpen a súlyosabb eredmény, valamint a cselekmény és az eredmény közötti okozati összefüggés a büntethetőség objektív feltétele volt”¹⁸.

- c) A bűncselekménnyel kapcsolatban álló személyek akaratnyilatkozatai (magánindítvány, felhatalmazás, kívánat esetei).¹⁹ Ezeket Györgyi nem tartotta a téma szempontjából relevánsnak, mivel ezek nem érintik a cselekmény tényállásszerűségét, jogellenességét, bűnösségét, hanem csupán az „üldözhetőség” feltételei, ezekre a bűnösségnek nem kell kiterjednie, így létezésük nem jelenti a bűnösségi elv sérelmét.

Történetileg időrendben haladva, Györgyi megemlítette, hogy a Btá. bár a bűncselekmény fogalmában a bűnösséget külön nem emelte ki, rendelkezéseiből mégis az tűnt ki, hogy a bűnösségen alapuló felelősség elvét vallotta.²⁰ Ezzel szemben a bírói gyakorlat a korábbi berögződés szerint a súlyosabb eredmény vonatkozásában következetesen objektív álláspontra helyezkedett, midőn a súlyosabb eredményt akkor is a tettes terhére rőtta, ha őt e tekintetben még gondatlanság sem terhelte. A joggyakorlat tehát az eredményben mint minősítő körülményben puszta objektív büntethetőségi feltételt látott.²¹ Az eredményfelelősségen kívüli egyéb objektív büntethetőségi feltételekkel kapcsolatban végül azt emelte ki, hogy azok jelentős része hatályát veszítette, viszont új objektív büntethetőségi feltételt tartalmazott a III. Bn. 14. §^{22–a}.²³

Az 1961. évi V. törvény csak bűnösségen alapuló felelősséget ismert, „a bűnösségi elvvel összhangban szabályozta az eredmény szerint minősülő bűncselekményekért való felelősséget, és ezzel a korábbi magyar büntetőjogban objektív büntethetőségi feltételnek tekintett súlyosabb eredmény ilyen jellegét megszüntette”²⁴. Mindezek mellett Györgyi két esetben azonosított objektív büntethetőségi feltételt az akkori büntetőjogban. Egyrészt a beszámításképtelen ittas állapotban történt tényállásmegvalósítás esetén objektív büntethetőségi feltételnek tekintette a törvényben meghatározott bármely büntett tényállása tárgyi elemeinek megvalósítását, másrészt a rágalmozás és becsületsértés esetén a valóság

¹⁸ Györgyi (1967): i. m. 178. o.

¹⁹ Uo. 175–176. o.

²⁰ Uo. 181. o.

²¹ Uo. 182. o.

²² Aki önhibájából eredő ittas vagy kábítószerrel bódult állapotban olyan cselekményt követ el, amely a büntetőtörvények értelmében büntett vagy egy évet meghaladó fogházzal büntetendő vétség – ha ez az állapot annak beszámítását kizárja – egy évig terjedhető fogházzal büntetendő.

²³ Györgyi (1967): i. m. 182. o.

²⁴ Uo. 183. o.

bizonyítása mint eljárási aktus sikertelenségét²⁵. Mindkét esetre vonatkozóan állította, hogy az objektív büntethetőségi feltétel léte objektív felelősséget eredményez.²⁶

Összegző megállapításai szerint „az objektív büntethetőségi feltételek léte mindig a tételes joghoz kötött, és a bűnösségi elv érvényesítésének kisebb-nagyobb következtelenségeit tanúsítja. [...] elméleti fogalmának kialakítása ezért csak viszonylagos értékű lehet. Általános érvénnyel csak annyi mondható el, hogy *objektív büntethetőségi feltétellel állunk szemben, ha a törvény rendelkezése szerint valamely cselekmény vagy a cselekményen kívül fekvő más tény akként hat ki az elkövető felelősségére, hogy ezt az ő bűnösségének nem kell átfognia*”.²⁷

Tokaji Géza – Györgyi Kálmánra hivatkozva – utalt arra, hogy a büntethetőség feltételeit illetően nem egységes a terminológia, a különböző elnevezések (objektív büntethetőségi feltételek, a büntethetőség másodlagos feltételei) nem ugyanazt a fogalmat fedik.²⁸

Tokaji meghatározása szerint az objektív büntethetőségi feltételek „a cselekmény jogellenességét (társadalomra veszélyességét) befolyásoló olyan tényállási elemek, amelyekre [...] a bűnösségnek [...] nem kell kiterjednie”. Ilyennek tekintette Tokaji az 1961. évi Btk. (a bűnösségi elv bevezetése) előtti minősítő körülményt képező eredményeket, illetve az 1948. évi XLVIII. t.cz. (III. Bn.) által bevezetett sui generis bűncselekményként szabályozott ittas vagy bódult állapotban elkövetett bűncselekmény viszonylatában az alapcselekmény létrejöttét.²⁹

Ettől eltérően, az ún. másodlagos büntethetőségi feltételeket „az jellemzi, hogy azok sem a jogellenességet (a társadalomra veszélyességet), sem pedig a bűnösséget (a felrőhatóságot) nem befolyásolják”³⁰. Tokaji szerint a másodlagos büntethetőségi feltételek nagy része már akkor tárgyaltalan volt, azonban kiemelte, hogy tettes-büntetőjogi alapon ilyennek minősült a szabálysértést bűncselekménnyé felminősítő visszaesés.³¹ Utalt azonban arra is, hogy a joggyakorlat a különös

²⁵ Ez utóbbi esetkörrel kapcsolatban Tokaji Géza azt jegyezte meg, hogy a rágalmazás való tény állításával is elkövethető, így a tény valótlanságával kapcsolatos pszichés viszony közömbös. Ha a valóság bizonyításának elrendelése esetén a tény valónak bizonyul, büntethetőséget kizáró ok hatályosul. Kiemelte azt is, hogy az eljárás során a bizonyítás sikertelensége nem anyagi jogi szempont. Mindezek alapján Tokaji nem tekintette objektív büntethetőségi feltételnek a becsületvédelem körében szabályozott valóság bizonyítását. Lásd Tokaji G.: *A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984, 146. o.

²⁶ Györgyi (1967): i. m. 191. o.

²⁷ Uo.

²⁸ Tokaji G. (1984): i. m. 66. o.

²⁹ Uo.

³⁰ Uo. 68. o.

³¹ Az 1978. évi IV. törvény lopás, sikkasztás, csalás, rongálás, orgazdaság esetén a szabálysértési értékre elkövetett cselekményt vétségé minősítette, ha azt különös visszaesőként követték el. Ezt az 1993. évi XVII. törvény törölte el azzal az indokkal,

kegyetlenséggel elkövetett emberölést is a másodlagos büntethetőségi feltételek irányában értelmezte akkortájt.³²

Tokaji szerint tehát az objektív büntethetőségi feltételek a bűnösségen alapuló felelősség elvét törlik át (olyan ismérvek, amelyekre az elkövető bűnösségének már nem kell kiterjednie³³), a másodlagos büntethetőségi akadályok a bűncselekmény fogalma szempontjából teljes mértékben „rendszeridegenek”, azok kizárólag célszerűségi szempontokon alapulnak³⁴, létjogosultságuk kriminálpolitikailag indokolható csupán, de egy következetesen tett-büntetőjogi bűncselekményfogalom szempontjából rendszeridegeneknek bizonyulnak³⁵.

Tokaji végül arra jutott, hogy *„ha kimutatható is, hogy objektív büntethetőségi feltételek büntetőjogunkban nincsenek, objektív felelősség mégis létezik, és pedig a beszámítási képességet kizáró ittas vagy bódult állapotban elkövetett bűncselekmény viszonylatában”*³⁶.

Békés Imre a törvényi tényállás tárgyi oldala (objektív tényállási elemek) körében, a tárgyi oldal rendszerinti ismérvei között foglalkozott az objektív büntethetőségi feltétellel. Meghatározása szerint objektív büntethetőségi feltételnek „a tárgyi oldalon elhelyezkedő, általában az eredményhez hasonló olyan tényállási ismérvet tekintünk, amelyre az alany bűnösségének (szándékosságának, vagy gondatlanságának) nem kell kiterjednie. A büntethetőségi feltétel éppen azért »objektív«, mert – szemben az eredménnyel, vagy a tárgyi oldal egyéb ismérveivel – a bűnösség nem fogja át. Az objektív büntethetőségi feltétel jogi hatása abban áll, hogy a hozzá kapcsolódó jogkövetkezmény arra tekintet nélkül hatályosul, hogy arra a tettes tudata nem terjedt ki, sőt, adott esetben reá nem is terjedhetett ki.”³⁷

Békés első példája a segítségnyújtás elmulasztásának azon minősített esete volt, amikor a sértett meghal, és életét a segítségnyújtás megmenthette volna. Ebben a körben rámutatott: arra a körülményre, hogy a segítségnyújtás a sértett életét megmenthette volna, az elkövető bűnösségének nem kell kiterjednie. A halált az elkövető azon mulasztása okozta, hogy nem nyújtott segítséget a sértettnek. Ha a halált ebben az esetben eredménynek tekintenénk, arra az elkövető bűnösségének ki kellene terjednie, amiből az következik, hogy a halált előre lehetett, és előre kellett volna látnia. A halál azonban ebben az esetben nem eredményként viselkedik, az elkövető terhére annak ellenére hatályosul,

hogy jogállami viszonyok között az elkövető személyi körülményei, előélete nem eredményezhetik a felelősségi alakzat módosulását.

³² Tokaji (1984): i. m. 154. o.

³³ Uo. 142. o.

³⁴ Uo. 68. o.

³⁵ Uo. 155. o.

³⁶ Uo. 146. o.

³⁷ Békés I.: A törvényi tényállás tana. In: Békés I. (szerk.): *Büntetőjog. Általános rész.* HVG-ORAC, Budapest, 2003, 115. o.

hogy nem látta előre, nem tudta és nem is tudhatta, hogy az elmulasztott segítségnyújtás az életveszélyben lévő sértett életét megmenthetné.³⁸

Másik példája a „nem eredményeszerű objektív büntethetőségi feltételként” érvényesülő azon kitétel az öngyilkosságban közreműködésnél, hogy az öngyilkosságot a sértett elkövesse vagy megkísérelje. Az elkövető ilyenkor objektíve felel az öngyilkossághoz nyújtott segítségéért, ha a sértett utóbb az öngyilkosságot elköveti vagy megkísérli.³⁹

Békés szerint korábban, a Csemegi-kódex hatálya idején a halált okozó testi sértés is voltaképp ebbe a körbe tartozott, mivel e bűncselekmény megállapításához elegendő volt a szándékos súlyos testi sértés, és az annak okozataként bekövetkező halál. Mivel a törvény nem kívánta meg a halálos eredményre kiterjedő bűnösséget, tehát a halálos következmény előre látását, így voltaképp a halál ebben az esetben sem eredmény, hanem az objektív büntethetőségi feltétel jogi sorsát osztja.⁴⁰

Wiener A. Imre az objektív büntethetőségi feltételt a tényállásszerűség körében, az objektív tényállási elemek között tárgyalta. Véleménye szerint az objektív büntethetőségi feltételt illetően „[e]gészen kivételes a tárgyi és az alanyi oldal kapcsolata”⁴¹, erre ugyanis a bűnösség egyáltalán nem terjedhet ki. Különbséget tett aszerint, hogy az objektív büntethetőségi feltétel alapesetben, avagy minősítő körülményként kerül-e szabályozásra:

- a) amennyiben alapesetben, akkor annak bekövetkezése nélkül nem valószínű meg bűncselekmény, kísérleti stádiumban sem, így például ha az öngyilkosságban közreműködés tekintetében az öngyilkosságot meg sem kísérlük, a tényállásszerű magatartás büntetlen marad;
- b) amennyiben minősített esetben, az objektív büntethetőségi feltételre a gondatlanságnak sem kell kiterjednie, a minősítés az elkövető tudatától független, mint például a hamis vád esetén, ha annak következtében büntetőeljárás indul, avagy a vádlottat elítélik.⁴²

Jelenkori álláspontok

Új büntetőjogi tankönyvében *Belovics Ervin* az objektív büntethetőségi feltételt a tényállási elemek között helyezi el.⁴³ A szerző szerint az objektív büntethetőségi feltétel „*olyan tárgyi oldali ismérv, amelynek bekövetkezése elengedhetetlen következménye a büntetőjogi felelősség megállapíthatóságának. Az objektív büntethetőségi feltétel tehát törvényi tényállási eleme az adott bűncselekménynek, bekövetkezése*

³⁸ Békés (2003): i. m. 115. o.

³⁹ Uo.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Wiener A. I.: Tényállásszerűség. In: Wiener A. Imre (szerk.): *Büntetőjog. Általános rész.* KJK KERSZÖV, Budapest, 2003, 72. o.

⁴² Wiener (2003): i.m. 2003. 73. o.

⁴³ Belovics E.: *Büntetőjog I. Általános rész.* HVG-ORAC, Budapest, 2017, 175–176. o.

viszont – amint elnevezéséből is kiténik – objektív jellegű, azaz a megvalósulásakor az elkövető felelősségre vonására sor fog kerülni, függetlenül attól, hogy tudott-e a feltétel bekövetkezéséről”.⁴⁴ Példaként az öngyilkosságban közreműködést említi, amely tényállásban a „ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik” szövegrész az objektív büntethetőségi feltétel.⁴⁵

Szintén új tankönyvében⁴⁶ Gellér Balázs és Ambrus István az objektív büntethetőségi feltételt szintén a tényállás tárgyi elemei közé teszik,⁴⁷ ami, mint a bűncselekmény egyik eleme, „puszta megvalósulása által felelőssé teszi az elkövetőt, függetlenül attól, hogy az tudott-e erről az elemről vagy sem (feltételezve természetesen, hogy a büntetőjogi felelősség egyéb feltételei fennállnak)”⁴⁸. Példaként az öngyilkosságban közreműködést és a csődbűncselekményt említik. Az öngyilkosságban közreműködésért akkor felel a más öngyilkosságra rábíró vagy ahhoz segítséget nyújtó, ha az öngyilkosságot elkövetik vagy megkísérlik (ez utóbbi az objektív büntethetőségi feltétel). Ilyenkor a felelősség arra való tekintet nélkül következik be, hogy az elkövető ismeri-e cselekményének eredményét.⁴⁹

Nagy Ferenc az objektív büntethetőségi feltételt a tényállás tanától elkülönülten, a bűncselekmény és a büntethetőség témakörén belül, a másodlagos büntethetőségi feltételek mellett tárgyalja.

A másodlagos büntethetőségi feltételek jellemzője, hogy nem befolyásolják sem a jogellenességet (társadalomra veszélyességet), sem a bűnösséget, a bűncselekmény fogalma szempontjából általában rendszeridegenek, és többnyire célszerűségi, kriminálpolitikai szempontokon alapulnak. Ilyen volt korábban a szabálysértést bűncselekménnyé felminősítő visszaesés, napjaink büntetőjogából pedig az értékegybefoglalás intézménye. Ez utóbbi esetben a másodlagos büntethetőségi feltétel annak a cselekménynek a megvalósítása, amelynek következtében az elkövetési érték már meghaladja a bűncselekményi értékhatárt, indoka pedig az ismételt bűnelkövetésben rejlő fokozottabb társadalomra veszélyesség.⁵⁰

Az objektív büntethetőségi feltétel a büntethetőség törvényi tényállásban megfogalmazott anyagi jogi előfeltétele.⁵¹ Ha nem realizálódik, a bűncselekmény nem állapítható meg. Azért objektív, mert a tényfeltételnek objektíve kell fenn-

⁴⁴ Belovics (2007): i. m. 190. o.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Gellér B. – Ambrus I.: *A magyar büntetőjog általános tanai I.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2017.

⁴⁷ Vö. Gellér – Ambrus (2017): i. m. 203., 204. és 228–230. o.

⁴⁸ Uo. 228–229. o.

⁴⁹ Uo. 229. o.

⁵⁰ Nagy F. (2014): *Anyagi büntetőjog. Általános rész I.* Iurisperitus, Szeged, 2014, 273–274. o.

⁵¹ Nagy (2014): i. m. 274. o.

állnia, az elkövető tudta és akarata nélkül, vagyis az elkövető szándéka nem terjed ki rá.⁵² Erre példa a csődbűncselekmény.

Megemlítenéd, hogy Nagy ettől megkülönbözteti az ún. *szubjektív büntethetőségi feltételt*, amikor „a büntethetőség – egyébként objektív tényállási elemnek nem egyértelműen minősíthető – anyagi jogi előfeltétele az elkövető tudatától és akaratától nem független”⁵³. Erre példa az öngyilkosságban közreműködés.

Fogalom meghatározás

A jogirodalmi álláspontok áttekintéséből láthatóan nincs egységes definíciója az ún. objektív büntethetőségi feltételnek. Az is látszik, hogy a kérdéskör több problémát is felvet, ezekre azonban a fogalomalkotás után célszerű majd kitérni. A többjelentésű fogalom lehetőséget ad a saját fogalomalkotásra, ugyanakkor a fogalom következetes alkalmazásának kötelezettségét is keletkezteti.

Az áttekintett álláspontok eltérőek az objektív büntethetőségi feltétel rendszerbeli helyét, illetőleg a tényálláshoz való viszonyát tekintve. Érdemes ezért először ezekkel foglalkozni, majd állást foglalni a kérdésben.

Rendszerbeli hely

Az objektív büntethetőségi feltételt a tényállás elemének (objektív tényállási elemnek) tekintette korábban Viski László, Tokaji Géza, Békés Imre, Wiener A. Imre, újabban Belovics Ervin, Gellér Balázs és Ambrus István.

Nem tekintette ugyanakkor tényállási elemnek korábban Angyal Pál és Györgyi Kálmán, újabban pedig Nagy Ferenc.

Azok, akik a tényállás elemei között helyezik el, utalnak arra, hogy az objektív büntethetőségi feltételeket az elkövető tudatának nem kell átfognia, azokra a bűnösségnek (szándékosságnak vagy gondatlanságnak) nem kell kiterjednie, sőt Wiener A. Imre szerint a bűnösség egyáltalán nem terjedhet ki rá.⁵⁴ Akik nem tekintették tényállási elemnek, ebből szintén ezt a következtetést vonták le, nevezetesen hogy az objektív büntethetőségi feltételt nem kell átfogni a szándékosságnak vagy a gondatlanságnak.

Tényállási szint

Angyal Pál, bár nem tekintette tényállási elemnek az objektív büntethetőségi (másodrendű büntethetőségi) feltételt, annak hatókörét az alaptényállás viszonylatára korlátozta. Álláspontja szerint objektív büntethetőségi feltétel minősítő körülmény nem lehet, mivel annak jogi hatása az, hogy az állam

⁵² Uo.

⁵³ Uo.

⁵⁴ Wiener (2003): i. m. 72. o.

büntetőigényét megalapozza, nem pedig a súlyosabb büntetés alkalmazásának feltétele.⁵⁵ Több szerző, így például Viski László, a minősített esetek között is elképzelhetőnek tartotta az objektív büntethetőségi feltétel szabályozását.⁵⁶ Ennek oka lehet, hogy korábban az objektív büntethetőségi feltétel és az objektív felelősség fogalmai sajátosan keveredtek. A bűnösségi elv Btk.-beli deklarálását követően is lehetségesnek tartotta az objektív büntethetőségi feltétel minősített esetkénti szabályozását Wiener A. Imre⁵⁷ és Békés Imre⁵⁸ (ez utóbbi a segítségnyújtás halált okozó elmulasztásának minősített esetét is az objektív büntethetőségi feltétel problémakörébe vonta. Ezzel később részletesebben foglalkozni kell még.)

Objektív jelleg

Az objektív büntethetőségi feltétel objektivitását megkérdőjelezte Viski László és Nagy Ferenc. Előbbi a lázadás elkövetésére felhívás esetén hívta fel a figyelmet arra, hogy e bűncselekménynél csupán látszólag tisztán objektív a büntethetőségi feltétel, mivel a felhívó célja épp a büntett elkövetése a felhívás által.⁵⁹ Utóbbi az öngyilkosságban közreműködést, amit tipikus példának szokás felhozni az objektív büntethetőségi feltételre, egyenesen szubjektív büntethetőségi feltételnek nevezi, mivel a büntethetőség anyagi jogi előfeltétele nem független az elkövető tudatától és akaratától.⁶⁰ Az azonban kérdéses, hogy az objektív büntethetőségi feltétel többi esetében sincs e ez ugyanígy, magyarul lehet-e azt mondani, hogy akár a csődbűncselekmény vonatkozásában függetleníthető lenne az elkövető tudatától, hogy cselekményének következtében csődeljárás indulhat.

Objektív büntethetőségi feltétel és objektív büntetőjogi felelősség

Fontos felhívni a figyelmet az objektív büntethetőségi feltétel és az objektív büntetőjogi felelősség közötti különbségre. Ami általánosan elfogadott a magyar büntetőjogban, hogy a bűncselekmény miatti felelősség akkor áll fenn, ha az objektív tényállási elemekre az elkövető bűnössége (szándékossága/gondatlansága) kiterjed. Ez alapvetően azt követeli meg, hogy az elkövető tudomással bírjon a tényállási elemről, és annak bekövetkezését vagy kívánja, vagy abba belenyugodjon, avagy könnyelműen bízson annak elmaradásában. (Egyedül a hanyag gondatlanság esetében nincs szó tudomásról és előrelátásról, itt a felelősséget az előrelátás hiánya alapozza meg, amennyiben az a tőle elvárható figyelem vagy körültekintés hiányán alapul.) Amennyiben az objektív büntethetőségi feltétel tényállási elem, az amiatti felelősséghez ezt a köve-

⁵⁵ Angyal (1920): i. m. 439–440. o.

⁵⁶ Viski (1959): i. m. 142–143. o.

⁵⁷ Wiener (2003): i. m. 73. o.

⁵⁸ Békés (2003): i. m. 115. o.

⁵⁹ Viski (1959): i. m. 142. o.

⁶⁰ Nagy (2014): i. m. 274. o.

telményt nem lehet figyelmen kívül hagyni. Ellenkező esetben objektív büntetőjogi felelősséget kell megállapítani.

Az objektív büntetőjogi felelősség azt jelenti, amikor az elkövető felelősségét olyan körülmény alapozza meg, amelyre a bűnössége (szándékossága, avagy gondatlansága) nem terjedt ki. A cselekmény és a következménye közötti okozati összefüggés alapozza meg ilyenkor a felelősséget. Ilyen volt korábban (az 1961-es Btk. hatálya előtt) a halált okozó testi sértés miatti felelősség. A bűnösségi elv deklarációjával ilyenre elvileg nem kerülhet már sor: tényállási elemre, akár alap-, akár minősített esetben kerül is megfogalmazásra, az elkövető bűnösségének ki kell terjednie. Ha a minősített eset eredmény, elegendő a gondatlanság, ha más objektív ismérv, a szándékosság a követelmény. Ezzel kapcsolatban érdekes kérdést vetne fel, ha az öngyilkosságban közreműködés esetén tényállási elemnek tekintenénk az objektív büntethetőségi feltételt, amihez – a következetesség okán – meg kellene követelni a bűnösséget. Ha ugyanis erre a gondatlanság terjedne ki, akkor – alapeset lévén – ez az egész bűncselekményt gondatlanná tenné, és így akkor nem lenne büntetendő a cselekmény.

Stádiumtani összefüggések

Annak, hogy az objektív büntethetőségi feltételt tényállási elemnek tekintjük-e avagy sem, nem elhanyagolható stádiumtani konzekvenciái vannak.

Ha az objektív büntethetőségi feltétel a törvényi tényállás eleme (lenne), akkor annak hiányában a bűncselekmény befejeztként nem valósulhat (na) meg. A kérdés az, hogy ilyenkor lehet-e szó kísérletről? Kísérlet miatt az büntethető, aki a szándékos bűncselekmény elkövetését megkezdi, de nem fejezi be. A bűncselekmény elkövetésének megkezdése tipikusan az elkövetési magatartás megkezdését jelenti, kivételesen kísérletet kell megállapítani az elkövetési magatartáshoz kapcsolódó, tevékenységben megnyilvánuló, de tényállástani szerepét tekintve elkövetési mód megvalósítása esetén is. Az objektív büntethetőségi feltétel nem tevékenységet kifejező kategória, leginkább az eredményhez mint tényállási elemhez áll közel. A kísérletre vetítve mindezt, teljes kísérletről van szó akkor, amikor az elkövetési magatartás teljes egészében megvalósul, és a tényállásszerű eredmény nem következik be, nem teljes kísérlet esetén még az elkövetési magatartást sem fejt ki a maga egészében az elkövető. Mivel az objektív büntethetőségi feltétel se nem tevékenység (nem az elkövető tevékenysége), se nem eredmény, a kísérlet fogalmilag nem jöhet szóba, ha az nem következik be. Hiányában azonban a tényállás nem lehet befejezett.

Ehelyütt érdemes röviden szót ejteni az eredmény és a büntethetőségi feltétel elhatárolásáról. A hazai büntetőjogban általánosan elfogadott, hogy az eredmény objektív tényállási elem, amelyre az elkövető szándékának (adott esetben gondatlanságának) ki kell terjednie. Az eredmény bekövetkezése nélkül a bűncselekmény nem valósul meg befejezetten, csupán kísérleti szakban marad.

Álláspontom szerint a büntethetőségi feltétel nem tényállási elem, elvileg az elkövető szándékának nem kell rá kiterjednie (tudomásától azonban nem függetleníthető!). Hiányában a bűncselekmény befejezetten megvalósul, a büntethetőség azonban mégsem következik be.

Visszatérve a stádiumtani összefüggésekre, nem elhanyagolható szempont, hogy amennyiben kizárt a kísérlete az objektív büntethetőségi feltételt tartalmazó bűncselekménynek, akkor ezzel az elkövető elesik a kísérleti stádiumhoz kötődő esetleges kedvezményektől, így a kísérlettől való önkéntes visszalépés, avagy a kétszeres leszállás lehetőségétől.

Ha az objektív büntethetőségi feltétel nem tényállási elem, hiánya nem érinti a tényállásszerűséget. Ebből következőleg nem kizárt az objektív büntethetőségi feltételt tartalmazó bűncselekmény kísérletének a megállapítása. Ez nem zárja ki, hogy az elkövető mégse tartozzon ezért a kísérletért felelősséggel (ha az objektív büntethetőségi feltétel nem valósul meg).

Fontos elhatárolási szempont, hogy a kísérlet az alapcselekmény (öngyilkosság, emberrablás) kapcsán jut jelentőséghez, a másodlagos büntethetőségi feltétel pedig az ehhez kapcsolódó bűncselekmény esetén.

A kísérlet a cselekmény büntetendőségének feltétele: ha nem valósul meg kísérlet, azaz a cselekmény nem lép a tényállás keretei közé, a cselekmény fő szabály szerint nem büntetendő (a kivételt az előkészületi magatartások büntetendővé tétele jelenti).

A büntethetőségi feltétel ellenben az elkövető büntethetőségének a feltétele, nem érinti sem a tényállásszerűséget, sem a büntetendőséget. Azaz, a cselekmény a feltétel bekövetkezésének hiányában is bűncselekménynek minősül, annak minden anyagi jogi konzekvenciájával, csupán az elkövető nem lesz e cselekmény miatt büntethető.

Következtetés

Az objektív büntethetőségi feltételt mindezek következtében nem lehet tényállási elemnek tekinteni, és valójában természetét tekintve nem is az. Sokkal inkább a büntethetőség anyagi jogi előfeltétele. A különbség a tényállási elemektől abban ragadható meg, hogy a tényállási elemek bekövetkezése a cselekmény büntetendőségének a feltétele, az objektív büntethetőségi feltétel pedig a bűncselekmény miatti büntethetőség (másodlagos) feltétele. Azaz, az objektív büntethetőségi feltétel nem érinti a bűncselekmény fogalmát, hiánya nem eredményezi sem a tényállásszerűség, sem a büntetőjog-ellenesség, sem a bűnösség hiányát, hanem az elkövető büntethetőségének további feltétele. Nem lehet ezért egyetérteni Wiener A. Imrével, aki szerint az alaptényállásban megjelenő objektív büntethetőségi feltétel bekövetkezése nélkül nem valósul meg bűncselekmény.⁶¹

⁶¹ Wiener (2003): i. m. 72. o.

Mindezek alapján a(z anyagi) büntetőjogi felelősség képlete a következő:

büntetendőség + büntethetőség (= bűncselekmény) + másodlagos (objektív) büntethetőségi feltétel

Elhelyezkedését tekintve azonban azt kell megállapítani, hogy elválik egymástól az objektív büntethetőségi feltétel rendszerbeli és törvényi helye. Az előzőek értelmében nem tényállási elem, azonban a törvény mégis a tényállásban említi. Másst egyébként nem is tehetne. Mindebből következően az objektív büntethetőségi feltétel voltaképp tényálláson kívüli tényállási elem.

Mivel nem tényállási elem, elvileg nem kell rá kiterjednie az elkövető szándékoságban vagy gondatlanságban megnyilvánuló bűnösségének. Mindez nem jelenti azt, hogy az objektív büntethetőségi feltétel áttörné a szorosan vett bűnösségi elvet, azon legfeljebb lazít. Az objektív büntethetőségi feltétellel szemben is követelmény, hogy az elkövető arról, annak lehetséges bekövetkezéséről tudjon.

Összegzés

Összegezve az elmondottakat, az objektív büntethetőségi feltétel:

- a) kívül áll a bűncselekmény fogalmán,
- b) nem tényállási elem, még ha a törvényi tényállás kapcsán szabályozza is a törvény, ugyanakkor
- c) a büntethetőség anyagi jogi (elő)feltétele, azaz
- d) a büntetőjogi felelősség elengedhetetlen feltétele,
- e) büntethetőségi feltétel lévén csak az alaptényállás viszonylatában értelmezhető, minősített esetként (a felelősség modulációja révén) nem,
- f) objektivitása erősen megkérdőjelezhető, mivel nem függetleníthető az elkövető tudomásától,
- g) éppen ezért nem eredményez objektív büntetőjogi felelősséget.

Terminológia

Arra való tekintettel, hogy az objektív büntethetőségi feltétel valójában nem teljesen objektív, és a fogalma, illetve értelmezési/alkalmazási köre nem volt egységes, és jelentősen szűkült is, a továbbiakban a „másodlagos büntethetőségi feltétel” elnevezést használom. Korábban Angyal Pál a „másodrendű büntethetőségi feltétel” elnevezést alkalmazta⁶² az azóta objektív büntethetőségi feltételként ismertté vált kategóriára, napjainkban – Tokaji Géza nyomán⁶³ – Nagy Ferenc használja a másodlagos büntethetőségi feltétel elnevezést⁶⁴, de az objektív büntethetőségi feltételtől elkülönítve. Markáns különbséget azonban nem tesz a kettő között, és a másodlagos büntethetőségi feltételre vonatkozó

⁶² Angyal (1920): i. m. 439–441. o.

⁶³ Tokaji (1984): i. m. 67–68. o.

⁶⁴ Nagy (2014): i. m. 273–274. o.

példája (a szabálysértést bűncselekménnyé felminősítő visszaesői minőség) már nem a hatályos jog része.

Esetkörök

Másodlagos (objektív) büntethetőségi feltételt kevés esetben tartalmaz a hatályos Btk. Ezek a következők:

- a) Emberölés
Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki tizennegyedik életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt öngyilkosságra rábír, *ha az öngyilkosságot elkövetik*. [Btk. 160. § (5) bek.]
- b) Öngyilkosságban közreműködés
 - ba) Aki mászt öngyilkosságra rábír, vagy ennek elkövetéséhez segítséget nyújt, *ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik*, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. [Btk. 162. § (1) bek.]
 - bb) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt bír rá öngyilkosságra, vagy ennek elkövetéséhez segítséget nyújt, *ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik*, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. [Btk. 162. § (2) bek.]
- c) Emberrablás feljelentésének elmulasztása
Aki hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy emberrablás elkövetése készül, és erről az érintett személyt vagy a hatóságot, mihelyt teheti, nem tájékoztatja, *ha az emberrablást megkísérlik vagy elkövetik*, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő (Btk. 191. §).
- d) Csődbűncselekmény
Az (1)–(3) bekezdésében meghatározott bűncselekmény akkor büntetendő, *ha*
 - a) a csődeljárást megindították,
 - b) a felszámolást, kényszersztörlési, illetve kényszer-végelszámolási eljárást elrendelték, vagy
 - c) a felszámolási eljárás megindítása törvény kötelező rendelkezése ellenére nem történt meg. [Btk. 404. § (5) bek.]
- e) Tiltott piacbefolyásolás
Az (1)–(4) bekezdés alkalmazandó a piaci visszaélésekről, valamint a 2003/6/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv és a 2003/124/EK, a 2003/125/EK és a 2004/72/EK bizottsági irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2014. április 16-i 596/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (a továbbiakban: 596/2014/EU rendelet) 2. cikk (2) bekezdés a) és b) pontjában meghatározott ügyletekre és eszközökre is, *ha az ügylet, a megbízás, az ajánlat vagy a magatartás a pénzügyi*

eszköz vagy az azonnali árutőzsdei ügylet árára, árfolyamára vagy értékére hatást gyakorol. [Btk. 411. § (5) bek.]

Mindezekon túl érdemes megemlíteni néhány olyan esetkört, amelyek valójában nem tekinthetők másodlagos büntethetőségi feltételnek, már csak azért sem, mert nem az alaptényállással állnak összefüggésben, azonban korábban objektív büntethetőségi feltételnek tekintették, és – ami talán fontosabb – valódi dogmatikai problémákat jelentenek.

- a) Segítségnyújtás halált okozó elmulasztása
A segítségnyújtás elmulasztásának régtől fogva minősített esete, *ha a sértett meghalt, és életét a segítségnyújtás megmenthette volna.*⁶⁵
- b) Halált okozó testi sértés
Szintén régtóta minősített esete a testi sértésnek, ha az halált okoz(ott).⁶⁶
- c) Súlyos testi sértés
A súlyos testi sértés szabályozása az elmúlt időszakban változott, érdemes ezért az utóbbi három büntetőkódex normaszövegét ismertetni:
 - ca) Az 1961. évi Btk. szerint: aki másnak testi épségét vagy egészségét sérti, ha az okozott sérülés vagy betegség nyolc napon belül gyógyult, egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy javító-nevelő munkával (könnyű testi sértés), nyolc napot meghaladó gyógyulási idő esetén pedig három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő (súlyos testi sértés).⁶⁷
 - cb) Az 1978-as Btk. értelmében: aki más testi épségét vagy egészségét sérti, ha a sérülés vagy a betegség nyolc napon belül gyógyul, a könnyű testi sértés vétségét követi el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő. Ha a testi sértéssel okozott sérülés vagy betegség nyolc napon túl gyógyul, az elkövető a súlyos testi sértés büntetést követi el és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.⁶⁸
 - cc) A 2012. évi Btk. előbb a testi sértés fogalmát, majd annak könnyű és súlyos változatát határozza meg a következők szerint: Aki más testi épségét vagy egészségét sérti, testi sértést követ el. Ha a testi sértéssel okozott sérülés vagy betegség nyolc napon belül gyógyul, az elkövető könnyű testi sértés vétsége miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Ha a testi sértéssel okozott sérülés vagy betegség nyolc napon túl gyógyul, az el-

⁶⁵ 1961. évi V. törvény 259. § (2) bek.; 1978. évi IV. törvény 172. § (2) bek., 2012. évi C. törvény 166. § (2) bek.

⁶⁶ 1961. évi V. törvény 257. § (4) bek., 1978. évi IV. törvény 170. § (5) bek., 2012. évi C. törvény 164. § (8) bek.

⁶⁷ 1961. évi V. törvény 257. § (1) bek.

⁶⁸ 1978. évi IV. törvény 170. § (1)–(2) bek.

követő súlyos testi sértés büntette miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.⁶⁹

d) A hamis vád minősített esetei

A hamis vád minősített esetei szintén megváltoztak az idők során, ezért itt is célszerű a pontos törvényszöveg ismertetése:

da) Az 1961. évi Btk. azt rendelte súlyosabban büntetni, ha a hamis vád olyan büntettre vonatkozott, amelynek elkövetőjét a törvény öt évet meghaladó szabadságvesztéssel fenyegeti, illetőleg még súlyosabban, ha halálbüntetéssel is fenyegeti.⁷⁰

db) Az 1978-as Btk. a hamis vád minősített eseteként azt fogalmazta meg, ha a hamis vád alapján büntetőeljárás indul, még súlyosabb esetként pedig, ha a hamis vád alapján a vádlottat elítélik.⁷¹

dc) A 2012. évi Btk. értelmében súlyosabban minősül, ha a hamis vád alapján az érintett ellen büntetőeljárás indul, még súlyosabban, ha a hamis vád alapján a vádlottat elítélik, avagy a hamis vád olyan bűncselekményre vonatkozik, amelynek elkövetőjét a törvény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegeti.⁷²

(A tanulmány második részének közlése az Ügyészek Lapja későbbi számában folytatódik)

⁶⁹ 2012. évi C. törvény 164. § (1)–(3) bek.

⁷⁰ 1961. évi V. törvény 172. § (2) bek.

⁷¹ 1978. évi IV. törvény 233. § (2)–(3) bek.

⁷² 2012. évi C. törvény 268. § (2)–(3) bek.

Tényleg csak (szín)játék az egész?

A futballal kapcsolatosan elkövetett gazdasági vesztegetés tárgyában 2017-ben hozott másodfokú bírósági döntések elemzése

Bevezető gondolatok

Mint minden sportág versenyein, így a labdarúgó-mérkőzéseken sem lehet sohasem biztosan előre megtippelni, hogy mi lesz a sportszerűen, a tisztességes játék elvei szerint lefolytatott erőpróba végső kimenetele. Azonban a jelen értekezéssel érintett mérkőzések nem sorolhatók e mérkőzések közé.

A „bochumi ügyként” elhíresült, 2009-ben kirobbant nemzetközi futballbotrányban Magyarország sajnálatos módon már a kezdetektől fogva érintett volt.

A gazdasági vesztegetés önálló válfajaként hazánkban is megjelent bűncselekmény azonban azelőtt sem volt ismeretlen a hazai futballéletben, hiszen az egyik legnagyobb népszerűségnek örvendő sportág résztvevői már a múlt század elején sem rettentek vissza attól, hogy a sportszerű eszközökön túlmutató módszerekkel ériék el a céljaikat.

Azonban az évtizedek során a futballmérkőzésekkel kapcsolatos csalások természetete megváltozott. Míg kezdetben az ilyen jellegű bűncselekmények elkövetőinek motívumai között a csapat vagy az adott futballklub előrejutásának az érdeke bírt döntő jelentőséggel, úgy a legutóbbi botrányok kapcsán már a (online) sportfogadások manipulációja és ezáltal a befolyásolt mérkőzésekkel elérhető minél nagyobb nyereség került a középpontba.

Ez a szerencsejáték-ágazat töretlen népszerűségnek örvend Magyarországon is, amelyet alátámaszt az is, hogy míg 2015-ben az ebből származó összeg a Szerencsejáték Zrt. teljes éves bevételének csupán a 35 százalékát tette ki, addig 2017-ben már ez az arány elérte a 45 százalékot.¹

A fenti tendencia globális szinten jelentkezik, a szinte ellenőrizhetetlen online sportfogadások egyre növekvő hálózatának és népszerűségének köszönhetően.

* Benei D. alügyész, Budakörnyéki Járási Ügyészség; PhD hallgató, PPKE JÁK

¹ Gyöngyösi B.: Új rekord felé száguld a sportfogadási üzletág. *Világgazdaság*, 2018. június 15. <https://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagi-hirek/uj-rekord-fele-szaguld-a-sportfogadasi-uzletag-2-956469/>

Történeti kitekintés

Bundabotrány a múlt század elején

Az 1925–26-os, utolsó amatőr futballbajnokság több szempontból is emlékezetes volt. A bajnokság kieső zónájában szereplő Vívó és Atlétikai Club (a továbbiakban: VAC) számára az 1926 tavaszán zajló, utolsó amatőr kupa megnyerése különösen nagy jelentőséggel bírt, hiszen 1926 őszétől fogva bevezetésre került az első osztályú profi futball, amelynek mezőnyébe automatikusan bejutott az amatőr bajnokság győztese.

A győzelem érdekében a VAC játékosai – a sportszerúségen túl is – minden tőlük telhetőt megtettek, így több fővárosi csapat játékosainak pénzt fizettek azért, hogy a bajnoki címet biztosan megszerezze a csapatuk. Azonban az amatőr bajnokságban nem csak a VAC csapata nyúlt effajta jogellenes módszerekhez a győzelem érdekében. Néhány évvel korábban a III. Kerületi Torna és Vívóegylet (továbbiakban: TVE) pont a VAC elleni egyik mérkőzésén ért el gyanúsnak mondható 16:0-ás eredményt, mely akkor visszasegítette a csapatot az első osztályba.

A megvesztegetett mérkőzések kapcsán fegyelmi eljárások indultak, amelyek eredményeképpen azóta is példa nélküli döntés született: a VAC működését egy teljes szezonra felfüggesztették.²

Totóbotrány

Magyarország első igazi, nagy nyilvánosságot kapott futballvisszaélése az 1982. évi Nyári Totó Kupa lebonyolításához kötődik, amelyet követően számtalan fővárosi és vidéki manipulált mérkőzés lefolytatására került sor egészen az 1980-as évek végéig.

Jankai István rendőr őrnagy ekként számolt be a botrány kirobbanásáról: „Az Országos Takarékpénztár Sportfogadási és Lottó Igazgatósága 1982. július 23-án tett bejelentést a Budapesti Rendőr-főkapitányságon. Az igazgatóság dolgozói az 1982. évi Nyári Totó Kupa lebonyolításakor azt észlelték, hogy azonos fogadó több esetben ért el 13+1 találatot. Az egyik játékhéten 52 szelvény keltett gyanút, mert azokon a fix tippek megegyeztek. Ebből arra a következtetésre jutottak, hogy az ismeretlen fogadó előre ismerte a fix tippeket, így csalás útján jutott a nagy összegű nyereményhez.”³

A nyomozó hatóság az OTP feljelentése nyomán lefolytatott vizsgálat alapján 1982. december 16-án csalás büntette miatt nyomozást rendelt el, azonban a budapesti vonatkozású nyomozáson kívül pár nappal korábban a Tolna Me-

² Kárpáti T.: V(esztegetők) AC – Az 1926-os bundabotrány. *RubicOnline*. Elérhető: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/vesztegetok_ac_az_1926_os_bundabotrany/

³ Jankai I.: A totóbotrány felderítéséről. *Beliügyi Szemle*, 1983/12., 109. o.

gyei és a Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányságon is egy-egy külön nyomozás indult helyi illetékességű totócsalások miatt. A fővárosi nyomozás tárgyát képező cselekmény középpontjában egy egykori olimpiai bajnok, az Erzsébeti Spartacus MTK (továbbiakban: MTK) volt labdarúgója állt, aki a megalapozott gyanú adatai szerint több társával együtt rendszeresen keresett fel csapatokat a mérkőzések előzetes befolyásolása érdekében. A vesztegetések megvalósítására szánt pénzt a bűnszövetség fejétől kapták a szervezők.

A nyomozás elrendelésének másnapján az MTK egész labdarúgócsapatát gyanúsítottként állították elő a nyomozó hatóságon, amely jól mutatja, hogy milyen jelentős méretű bűncselekmény felderítésébe kezdett bele a rendőrség.⁴ Mezey György, a válogatott akkori kapitánya egy interjúban úgy nyilatkozott, hogy *„akkoriban gyakorlatilag a rendőrség határozta meg a válogatott végleges összeállítását. Az került az utazó keretbe, akit éppen nem hallgattak ki, vagy nem volt előzetesben”*⁵.

A nyomozás során kiderült, hogy három olyan férfi – köztük a vesztegetési összegeket biztosító személy – alakította meg a bűnszövetséget Kecskeméten, akik korábban önállóan befolyásoltak egy-egy mérkőzést az országban, azonban a nagyobb jutalék érdekében megosztották a kapcsolataikat és tőkéjüket. Az elkövetők nem csak a szembenálló csapatokat (összesen 49 csapat volt érintett), de a játékvezetőket is lefizették, amely eredményeképpen az 1982. évi Nyári Totó Kupa heti átlag 8-9 mérkőzését kötötték le, hetente átlagosan 800 000 forintért. A bűnszövetség résztvevői ezzel összesen 31 millió forint nyereséghez jutottak, az általuk okozott kár nagysága 100 millió forint volt.⁶

A rendőrség összesen 131 gyanúsítottat hallgatott ki, majd a Fővárosi Főügyészség 1983-ban emelt vádat az 1978. évi IV. törvény 318. § (1) bekezdésébe ütköző és a (6) bekezdés a) pontja szerint minősülő különösen nagy kárt okozó csalás bűntette miatt.⁷

Bundabotrány

A németországi Bochum városának tartományi ügyészsége 2009. november 19-én a magyar futballélet szempontjából is meghatározó bejelentést tett közzé. Eszerint több európai országban – így Németország mellett Ausztriában, Belgiumban, Bosznia-Hercegovinában, Horvátországban, Magyarországon, Svájcban, Szlovéniában és Törökországban – közel kétszáz bajnoki, köztük BL- és válogatott mérkőzéssel kapcsolatban merült fel a manipuláció gyanúja.⁸ Ezzel

⁴ Uo. 109–110. o.

⁵ Csizmazia Z.: 30 éves a bundabotrány. *Index*, 2018. november 13. https://index.hu/sport/alapvonal/2018/11/13/bundabotrany_30_ev_meszoly_kalman_debrecen_honved/

⁶ Jankai (1983): i. m. 111. o.

⁷ B.10.229/1983-I. számú vádirat

⁸ Csepregi B.: Magyar érintettség az európai futballbotrányban – Fogadni mertek. *Magyar Narancs*, 2011. február 10.

összefüggésben közel 250 főt gyanúsítottként hallgattak ki, továbbá a bochumi ügyészség kezdeményezésére nemcsak Németországban, hanem Szlovéniában és Törökországban is több őrizetbe vételt foganatosítottak, majd az elkövetőkkel szemben 2010 augusztusával kezdődően vádemelésekre került sor.⁹

A bochumi ügyként emlegetett nemzetközi bundabotrány nyilvánosságra hozatala Magyarországon is lavinát indított el. A tartományi ügyészség szerint 13 hazai NB I-es futballmérkőzés volt érintett az ügyben (később ez a szám 14-re módosult), amelyekre vonatkozóan a lezárult németországi nyomozás során beszerzett iratokat a hatóság továbbította a Magyar Labdarúgó Szövetségnek (továbbiakban: MLSZ). Az MLSZ a neki megküldött iratok és adatok alapján feljelentést tett a Nemzeti Nyomozó Irodánál (továbbiakban: NNI), amelynek Gazdaságvédelmi Főosztálya vesztegetés büntettének gyanúja miatt nyomozást rendelt el ismeretlen tettesek ellen. Ezen eljáráshoz a későbbiek folyamán egyesítésre került még kettő, más nyomozó hatóságok által korábban elrendelt nyomozás is. Mindezeket túl a nemzetközi bundabotránnyal kapcsolatban a Központi Nyomozó Főügyészségen is folyamatban volt nyomozás azoknak a németországi lakosok által elkövetett bűncselekményeknek a magyar vonatkozásaival kapcsolatban, amelyeket a bochumi tartományi ügyészségen és a bochumi rendőrségen vizsgáltak.

Mind a bochumi, mind a magyar nyomozás során beszerzett adatok alapján az volt megállapítható, hogy nem egy magyar elkövetőkre és magyar mérkőzésekre épülő, egyszerű bűncselekménysorozatról van szó, hanem egy nemzetközi szintű csalássorozatról, amely mögött egy különböző nemzetiségű személyekből szerveződő, többszintű, ún. „szindikátus”, vagyis bűnszervezet áll.

A fent ismertetett magyar nyomozások alapján egyre bizonyosabbá vált, hogy a befolyásolt mérkőzésekkel többek között egy olyan magyar állampolgárságú férfi érintett, aki 2010. évben vált egy olyan nemzetközi bűnszervezet tagjává, amelyben a vezető alatt közvetlenül elhelyezkedő szervezeti szinten e személy és rajta kívül még négy másik szervező állt.

A bűnszervezet célja már nem az volt, mint a korábbi „klasszikus” bundabotrányokban érintett szervezőké, vagyis hogy a saját jól felfogott, a futballhoz vagy a csapatához, sportklubjához köthető érdekében adódóan (így pl. bajnoki cím megszerzése, továbbjutás vagy a kiesés érdekében) vesztegeti meg az ellenfelet vagy éppen a mérkőzést vezető bírót.¹⁰ A „bochumi ügyben” és az ennek okán napvilágra került magyar vonatkozású ügyekben résztvevők célja már az volt, hogy a világszerte fogadásokat szervező, többnyire illegálisan

https://m.magyararancs.hu/belpol/magyar_erintettseg_az_europai_bundabotranyban_fogadni_mertek-75486/?orderdir=novekvo#

⁹ Vádat emelt a bundaügyben a bochumi ügyészség. *Origo*, 2010. augusztus 25. <https://www.origo.hu/sport/futball/20100825-vadat-emelt-a-bundaugyben-a-bochumi-ugyeszseg.html>

¹⁰ Csepregi (2011): i. m.

működő fogadóirodák által megfigyelt mérkőzésekből kiválasszanak olyanokat, amelyek – az abban részt vevő játékosokra és játéktevezetőkre tekintettel – eredményei befolyásolhatóak. Ezt követően az ekként manipulált mérkőzések eredményére a szervezők illegális fogadóirodáknál fogadásokat kötöttek, így a fogadóirodákat tévedésben tartva, jogtalan haszonszerzési céllal nekik kárt okoztak.

Mivel a befolyásolt mérkőzések leleplezése nagy nehézségekkel jár, továbbá tekintettel a különféle nemzetiségű elkövetők nagy számára és a közöttük kialakult szövevényes, nemzetközi kapcsolati hálózatra, Németország, Finnország és Magyarország 2011 nyarán egy közös nemzetközi nyomozócsoportot hozott létre az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös büntügyi jogsegélyről szóló egyezmény¹¹ és a Tanács közös nyomozócsoportokról szóló kerethatározata¹² alapján. A nyomozócsoport feladata többek között a felderítés, az információcsere és az egyes nyomozati cselekmények megszervezése és összehangolása volt, ehhez a későbbiek során csatlakozott Ausztria és Szlovénia is.

A magyar vonatkozású nyomozás alapján megállapítható volt, hogy a bünszervezet fent is ismertetett, egyik fő szervezőjét több másik magyar állampolgárságú *segítő* is támogatta, akiknek az volt a feladata, hogy a vezető által megjelölt vagy jóváhagyott meccsekkel kapcsolatban szervezzék meg az egyes játékosok és/vagy játéktevezetők megvesztegetését és a vesztegetési összegeket jutassák el nekik.

Ezt követően a vezető más embereken keresztül több százezer eurós fogadásokat kötött egy-egy illegális fogadóirodában az által befolyásolt mérkőzésre. Amennyiben a manipulált mérkőzés a megfelelő eredményt hozta, úgy az ebből befolyt nyereséget a bünszervezet vezetője egyenlő arányban elosztotta a szervezet tagjai között, ellenkező esetben a költségeket a szervezet egésze viselte.

A bünszervezetet és a megvesztegetett résztvevőket összekötő segítők vagy közvetítők olyan személyek lehettek, akiknek szabad bejárásuk volt a játékosokhoz, így vagy maguk is játékosok voltak, vagy a csapat szakmai stábjához tartozó egyéb személyek (például az edző). *Declan Hill* kutatása szerint a szervezők leggyakrabban egykori (híres) játékosokat használnak erre a szerepre, hiszen ők anélkül jutnak be egy-egy csapat mérkőzésére, szállására, hogy ezzel bárki előtt feltűnést keltenének.¹³ Az ekként megvesztegetett játékos aztán már bevonhatja a csapattársait is. „A futballbundáknál általában öt-hét

¹¹ A Tanács által az Európai Unióról szóló szerződés 34. cikkének megfelelően létrehozott, az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös büntügyi jogsegélyről szóló C-197/3. számú egyezmény. Hivatalos Lap 197, 12/07/2000, 0003–0023. o.

¹² Az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról 2002. június 13-án kelt, 2002/584/IB. számú kerethatározat. Hivatalos Lap L 190., 18/07/2002, 0001–0020. o.

¹³ Hill, D.: *Bunda – Futball és szervezett bűnözés*. (Fordította és szerkesztette: Szántó András) Milagrossa Kft., Budapest, 2011, 21. o.

játékost vonnak be, de a szervezők és a játékosok szerint az abszolút minimum: a kapus, egy védő és egy csatár. [...] Ha nincs benne az egész csapat a bundában, az valójában a korrupt játékosokat segíti. Ha hat játékos eladja a meccset, de öt kétségbeesetten megpróbál győzni, kevésbé valószínű, hogy a nézők kiszúrják, hogy bunda zajlik a szemük előtt; még kevésbé azt, hogy mely játékosok vesznek részt a bundázásban.”¹⁴

A Központi Nyomozó Főügyészség a bűncselekményekkel érintett mérkőzések és személyek nagy számára tekintettel, célszerűségi okokból 2013 februárjában négy részre különítette el a még folyamatban lévő nyomozást, majd 2013. május 23-án mind a négy ügy vonatkozásában vádat emelt a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező Fővárosi Törvényszék előtt. A vádemeléssel összesen 33 különböző futballmérkőzés volt érintett, köztük – a teljesség igénye nélkül – 11 magyar bajnoki mérkőzés, 5 magyar liga kupamérkőzés, 2 magyar kupa labdarúgó mérkőzés, 4 U19-es bajnoki mérkőzés és 1 nemzetközi felnőtt válogatott labdarúgó mérkőzés. Az ügyekben szereplő összesen 47 vádlott között szerepelt aktív és korábbi játékos, játékevezető, klubtulajdonos, edző és futballmenedzser is.

Jelen tanulmány elkészítésekor három ügy már jogerősen befejeződött, így csupán a nemzetközi fogadási csalásokkal, illetve a magyar felkészülési és utánpótlás-mérkőzésekkel kapcsolatban megvalósított bűncselekmények vonatkozásában folyamatban volt eljárásban nem született még ezidáig jogerős bírói döntés. A három jogerősen lezárult ügy közül a BFC Siófok és a Diósgyőri VTK (továbbiakban: DVTK) labdarúgócsapatainak befolyásolt mérkőzéseivel kapcsolatos eljárásában, valamint a Rákospalotai EAC (továbbiakban: REAC) jogellenesen manipulált mérkőzéseivel kapcsolatos eljárásban született – főként másodfokú – bírói megállapításokat fogom vizsgálni.

A REAC egyes mérkőzéseivel kapcsolatos vádiratában a Központi Nyomozó Főügyészség az aktív vesztegetőket gazdálkodó szervezet dolgozójának kötelessége megszegésére irányuló vesztegetés vétségével, a REAC korábbi játékosait gazdálkodó szervezet dolgozója által kötelezettségszegéssel elkövetett vesztegetés büntetével, a csapat korábbi vezetőedzőjét pedig gazdálkodó szervezet önálló intézkedésre jogosult dolgozója által kötelezettségszegéssel elkövetett vesztegetés büntetével vádolta. A bíróság a vádirattal érintett 17 vádlottból 15-tel szemben megállapította a büntetőjogi felelősség fennállását, míg kettő vonatkozásában a büntetőeljárás megszüntetésre került.¹⁵

A zömmel a BFC Siófok és a DVTK csapatai által játszott, jogellenesen befolyásolt mérkőzésekkel kapcsolatos eljárásban a Központi Nyomozó Főügyészség

¹⁴ Uo. 23. o.

¹⁵ Az első fokon eljáró Fővárosi Törvényszék 2016. március 30. napján kelt ítéletének száma 19.B.1075/2013/118., amely a másodfokú Fővárosi Ítéletábra 5.Bf.294/2016/31. számú ítéletében foglalt módosításokkal 2017. június 16. napján vált jogerőssé.

összesen 23 személy ellen emelt vádat korrupciós bűncselekmények miatt. A jogerős ítéletben a bíróság 19 vádlott büntetőjogi felelősségét állapította meg, míg két vádlottal szemben felmentésre került sor bizonyítottság hiányában, két másik vádlott vonatkozásában pedig a másodfokú bíróság az elsőfokú bírósági döntést hatályon kívül helyezte és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utalta, amelynek során a Fővárosi Törvényszék az eljárást az elévülésre tekintettel megszüntette.¹⁶

A bíróság megállapításai

Dolgozói jogviszony

A bűncselekmények elkövetése és a bírósági ítélet meghozatala között hatályba lépett 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: új Btk.) ellenére több vádlottal szemben az enyhébb elbírálást eredményező korábbi, 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) vonatkozó tényállásait kellett alkalmazni. A hatályos büntető törvénykönyv azonban eltérően adja meg az aktív és passzív gazdasági vesztegetési tényállások elkövetőjének meghatározását, mint régi Btk. Ez utóbbi ugyanis a gazdasági vesztegetés törvényi tényállása megvalósulásának feltételeként a költségvetési szerv, gazdálkodó szerv vagy egyesület dolgozóját vagy tagját jelöli meg¹⁷ – szemben a hatályos törvénnyel, amely már gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személyként határozza meg az elkövetőt vagy a passzív alanyt.¹⁸

A terheltek között amatőr- és hivatásos sportolóként pályára lépő játékosok is szerepeltek, így annak érdekében, hogy velük szemben kétséget kizáróan megállapítható legyen a régi Btk. szerinti passzív gazdasági vesztegetés törvényi tényállásának megvalósulása, a bíróságnak külön vizsgálnia kellett azt, hogy ezek a sportolók a gazdálkodó szervezet dolgozójának minősültek-e vagy sem.

A másodfokú bíróság mindkét általam vizsgált ítéletében leszögezte, az irányadó gyakorlat egyöntetű abban, hogy a dolgozó fogalma nem azonos a munkavállaló Munka Törvénykönyve szerinti fogalmával. Ezt a nézet erősíti meg a Kúria a 28/2012. számú büntető elvi határozatában is, mely szerint a vesztegetés törvényi tényállásában szereplő, gazdálkodó szerv „dolgozója” alatt nemcsak a szervnél munkaviszony keretében munkát végző személy, hanem az olyan személy is értendő, aki munkaviszonyra jellemző sajátosságokat mutató jogviszony keretében fejt ki tevékenységét. A bíróság szerint a piaczgazdaság fejlődésének következményeként a dolgozó fogalma kibővült, így

¹⁶ Az első fokon eljáró Fővárosi Törvényszék 2016. április 7. napján kelt ítéletének a száma 12.B.1079/2013/108., melynek vonatkozó részei a másodfokú Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.105/2017/37. számú ítéletében foglalt módosításokkal 2017. július 14. napján vált jogerőssé.

¹⁷ Régi Btk. 251. §, 252. §, 253. § (3)–(4) bekezdés, 254. §

¹⁸ Új Btk. 290. § és 291. §

ma már nemcsak a munkaviszonyban foglalkoztatott munkavállalókra használatos, hanem emellett a megbízási szerződés alapján munkát, tevékenységet végző személyekre is. Azonban ez az értelmezés sem válhat parttalanná, vagyis továbbra sem minősíthető automatikusan mindenki dolgozónak, aki valamely munka elvégzésére vagy valamely eredmény előállítására vállal kötelezettséget polgári jogi megbízási vagy vállalkozás szerződés alapján.¹⁹

A másodfokú bíróság álláspontja szerint a dolgozó fogalmának a lényege abban határozható meg, hogy ki dönt a munkavégzésre irányuló jogviszony lényeges tartalmát jelentő kérdésekben, azaz hogy a munkavállaló munkaerejével maga rendelkezik-e, vagy a munkaadója. Ez az elhatárolási szempont azonban önmagában nem elegendő a kérdés eldöntésére, hiszen többek között a megbízási jogviszony pusztán abból az indokból még nem minősül munkaviszonynak, hogy a megbízott a megbízó utasítási alapján látja el a megbízást.²⁰

A bíróság megállapította, hogy amennyiben a megbízási szerződés keretei között munkavégzésre kötelezett személy tekintetében „bizonyos fajta munka rendszeressége, állandó jellege, a megbízó (munkaadó) és a megbízott (munkát végző) közötti szoros kapcsolat, a munkát végző megbízottnak a munkát adó megbízótól függő helyzete, a munkafegyelem megtartásának kötelezettsége, a munkaerőnek meghatározott keretben állandó jellegű lekötöttsége, tehát a munkaerőnek a megbízó (munkaadó) rendelkezésére bocsátása, és mindezt kiegészítendő a megbízó utasításai szerint történő munkavégzés kötelezettsége megállapítható, akkor a megbízott a vizsgált tényállás alkalmazása szempontjából dolgozónak minősülhet.”²¹

Mindezen szempontok figyelembevételével a másodfokú bíróság egyenként megvizsgálta az egyes eljárással érintett, különböző jogállású sportolók esetében azt, hogy a szerződési jogviszonyuk alapján dolgozónak minősülhetnek-e, ezáltal pedig megállapítható-e terhükre a gazdasági vesztegetés elkövetése.

Az egyes további megállapítások áttekintése előtt viszont szükséges megvizsgáljunk, hogy egyáltalán ki minősülhet sportolónak. A sportról szóló 2004. évi I. törvény (a továbbiakban: St.) 1. § (1) bekezdése szerint *sportoló az a természetes személy, aki sporttevékenységet végez*. Az St. szerint beszélhetünk amatőr, szabadidős, hivatásos és versenyszerűen sportolóról.

Az St. 8. § (1) bekezdése szerint a *hivatásos sportoló* a sportszervezettel kötött munkaszerződés vagy megbízási szerződés alapján fejti ki sporttevékenységét,

¹⁹ Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.294/2016/31., 45. o.

²⁰ A bíróság az indokolásában itt utalt a régi Ptk. 474. § (2) bekezdése mellett a BH 1992. 736-ra is, mely utóbbi kimondja, hogy az utasításadási jog önmagában nem alapozza meg a jogviszony átminősítését munkaszerződéssé. A megbízási szerződés nem minősíthető át munkaviszonnyá amiatt, hogy a megbízottnak a kapott utasítások alapján kellett munkát végeznie, miután a megbízást is a megbízó utasítása szerint és érdekének megfelelően kell teljesíteni.

²¹ Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.294/2016/31., 45. o.

feltéve hogy a megbízási díj a számvitelről szóló törvény alapján bérként kerül kifizetésre.

Vélhetőleg a fenti definícióból kifolyólag is jutott arra a megállapításra Fővárosi Ítéltábla, hogy a hivatásos sportolókkal kötött munkaszerződés kétségtelenül dolgozói jogviszonynak minősül.²²

Az *amatőr sportolók* jogviszonyával kapcsolatban az St. 5. § (2) bekezdése már szigorúbban szabályoz, ugyanis ennek vonatkozó rendelkezése szerint az amatőr sportoló és a sportszervezet között létrejött sportszerződésre a Polgári Törvénykönyv megbízási szerződésre vonatkozó rendelkezéseit az e törvényben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni. *Sárközy Tamás* értelmezése szerint ez annyit jelent, hogy a sportszerződés alapja a megbízási, azonban abban nyilvánvalóan megjelenhetnek a vállalkozási szerződésekre jellemző szerződési elemek is.²³

Míndezek alapján azt a bíróság is leszögezte, hogy szemben a hivatásos sportolók által kötött szerződésekkel, az amatőr sportolói szerződések nem minősülnek munkaszerződésnek és a munkavégzésre irányuló jogviszonyra jellemző jegyek sem teszik azt színlelt szerződéssé, ennél fogva azokat a megbízási szerződések szabályai alapján kell megítélni.²⁴ Mindezek ellenére azonban a bíróság szerint az amatőr sportolói szerződés is tartós munkavégzésre irányuló jogviszony, amelyből kifolyólag a hivatásos sportolókhöz hasonlóan az amatőr sportolók is dolgozónak minősülnek a régi Btk. alkalmazásakor.²⁵

A fenti indokolással szinte szó szerint megegyező következtetésre jutott a Fővárosi Ítéltábla a BFC Siófok és a DVTK meccseivel kapcsolatos ítéletében is, így a fenti megállapításokat látta helytállónak azon védői érveléssel szemben, miszerint az amatőr sportolói szerződés azon jellemzője, hogy az mellérendeltségi, nem alá-fölé rendeltségi viszonyt szabályoz, önmagában még nem zárja ki a dolgozói minősítést. Csupán annyit érdemes még kiegészítésként ezzel az ítélettel kapcsolatosan itt megemlíteni, hogy a másodfokú bíróság a társadalmi szervezettel kötött sportszerződésekre is az amatőr sportolók jogviszonyával kapcsolatosan tett megállapításait tekintette irányadónak.²⁶

A jelen tanulmányban szereplő mindkét eljárásban terheltként vett részt ugyanazon vezetőedző is. Az St. nem definiálja külön a vezetőedzői tisztséget, hanem azt a sportszakember²⁷ gyűjtőfogalma alá sorolja be. A törvényi defi-

²² Uo. 46. o.

²³ Sárközy T.: *Magyar sportjog – Az Új Polgári Törvénykönyv után*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2015, 91. o.

²⁴ Megjegyzést érdemel, hogy Sárközy Tamás szerint „a sport természetéből kifolyólag a megbízási Ptk.-beli szabályai több más vonatkozásban sem alkalmazhatók egy az egyben a sporttevékenységre”. Sárközy (2015): i. m. 92. o.

²⁵ Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.294/2016/31., 46. o.

²⁶ Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.105/2017/37., 64–66. o.

²⁷ Az St. 77. § p) pontja szerint *sportszakember* az a természetes személy, aki a KSH elnökének a Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszeréről (FEOR) szóló 7/2010. (IV. 23.)

níció szerint a vezetőedző egy olyan szakmai vezető, akinek fő feladata a sportoló sporttevékenységre való felkészítésében áll. Általában a magyar vezetőedzők zöme azonban ennél ténylegesen sokkal nagyobb hatáskörrel bír, így ráhatása van a szakmai-igazgatási és a gazdasági kérdésekre is, továbbá a versenyzés alapvető infrastrukturális kérdéseivel kapcsolatban is fellép.²⁸

A másodfokú bíróság megállapította, hogy bár a magyar sportéletben a vezetőedzői feladatok ellátása változatos foglalkoztatási szerződések keretében – a jelen ügyekben érintett vezetőedző esetében megbízási szerződéssel – történik, azonban az azok által szabályozott jogviszony tartós munkavégzésre irányul, amelynek következtében a Btk. alkalmazása során a vezetőedző is dolgozónak minősül.²⁹

Kötelezettségszegés

A manipulált mérkőzésekkel kapcsolatban nemcsak a felderítés, hanem a jogi minősítés terén is a kötelezettségek mibenlétének kérdése okozta a legnagyobb vitát.

Mindkét érintett ügyben már az első fokon eljáró bíróság külön-külön is megállapította azt, hogy a terheltekkel kötött szerződések mindegyike – legyen munkaszerződés, amatőr vagy hivatásos sportolói szerződés – megfogalmazta kötelezettségként az egyes labdarúgókkal szemben azt, hogy a vele szerződő csapat sikeréért kellő szakértelemmel és a tőlük elvárható legmagasabb szintű teljesítmény kifejtésével kell végezniük a sporttevékenységüket, nemcsak az egyes versenymérkőzéseken, de az edzéseken és az edzőtáborokban is. A szerződéseken túl a játékosok ezen kötelezettségét mondja ki – többek között – az St. a tisztességes játék (fair play) követelményének előírásával³⁰, valamint a MLSZ Fegyelmi Szabályzata is.³¹

KSH közleménye szerinti sportfoglalkozást folytat, vagy a sportszervezettel, sportszövetséggel munkaviszonyban vagy polgári jogi jogviszonyban sporttevékenységgel kapcsolatban közvetlenül vagy közvetetten feladatot lát el, sportszakembernek minősül továbbá a sportszervezet és a sportszövetség ügyintéző és képviselői szervének vezetője. Sportszakember különösen a versenyző felkészítését végző vagy azzal kapcsolatba hozható edző, a csapatvezető, a mérkőzésvezető, a versenybíró, a sportegészségügyi szakember (pl. sportorvos, sportpszichológus, gyúró, masszőr). A sportszövetség szabályzatában határozza meg, hogy az adott sportágban kik minősülnek további sportszakembernek.

²⁸ Sárközy (2015): i. m. 73. o.

²⁹ Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.294/2016/31., 47. o.; Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.105/2017/37., 68. o.

³⁰ Az St. 2. § (4) bekezdés a) pontjának ab) alpontja szerint a versenyző *köteles* a tisztességes játék (fair play) elvei szerint felkészülni és versenyezni, aminek keretében tartózkodni különösen: a verseny, mérkőzés eredményének tiltott eszközökkel, módszerekkel történő befolyásolásától, a fogadási csalástól. A (4) bekezdés d) pontja szerint pedig a sporttevékenység során annak a sportszervezetnek, sportszövetségnek az érde-

A Főváros Ítéltábla szerint mindezen normák előírásaiból levonható az a következtetés, hogy „[...] minden dolgozó, aki a jogviszonya keretében, annak fennállása alatt a korrupciós előny ígéretét elfogadja, nyilvánvalóan megszegi a reá irányadó foglalkoztatási szabályokat és a szerződéses előírásokat”, vagyis kötelezettséget sért. Azonban mind a régi, mind a hatályos Btk. szerinti vesztegetés minősített esetének megvalósulásához mindezen kötelezettséghez társulnia kell valamely többlet-tényállási elemnek az előny ígéretének és elfogadásának a tényén felül.³²

A jogelmélet szerint a kötelezettségzegés magában foglal minden olyan szándékos cselekvést vagy mulasztást, amely a jogokat és kötelezettségeket meghatározó normák előírásainak megszegésével jár. Ezen normák alatt a Kommentár szerint „az adott szervezetre vonatkozó jogszabályokban és belső normákban előírt lényeges, az ügy érdemére kihatással lévő szabályok megszegését kell érteni. Nem jelent köteletségzegést olyan belső vagy más ügyviteli jellegű szabályok megsértése, amelyek jogilag nem szabályozottak, vagy szabályszerű teljesítésükhöz csak a szervezet belső érdeke fűződik.”³³

A másodfokú bíróság fontosnak tartotta itt kiemelni, hogy kötelezettségzegéssel járó vesztegetés esetében tehát az előny kérése és a kötelezettség megszegése egymással közvetlen ok-okozati összefüggésben áll, melyből szükségszerűen következik az is, hogy időben a kötelezettség megszegése elválik az előny ígéretétől.

Mindezeket együttesen figyelembe véve a Fővárosi Ítéltábla kimondta, hogy az egyes játékosok által konkrétan, a mérkőzés közben tevélegesen vagy mulasztással megvalósított kötelezettségzegés nem volt megállapítható, hiszen a szándékos és akaraton kívül elvétések elhatárolása külső szemlélő számára szinte lehetetlen. Azonban „a vesztegetést elfogadó vádlottak nem a reájuk irányadó szabályok szerint jártak el azon esetekben, mikor a pályára lépve³⁴ az általuk tanúsított összehangolt (egymás tevékenységéről tudva, közösen) magatartásukkal szándékosan a mérkőzések elvesztésére, vagy a vesztegető által elvárt más eredmény kialakítására törekedtek, még akkor is, ha adott esetben végül nem sikerült az elvárt eredményt kialakítani.” Az érintett játékosok a befolyásolni kívánt mérkőzésekben azért és úgy játszottak, hogy a megbeszélte eredményt elérjék, hiszen a jogtalan előny megszerzéséhez csakis így juthattak hozzá. Ebből viszont az következik, hogy ezek a vesztegetéssel érintett labdarúgók az előny megszer-

keit is figyelembe kell venni, amellyel tagsági, illetve szerződéses viszonyban áll, valamint amelyik a nemzeti válogatott keretbe meghívta.

³¹ Az MLSZ Elnökségének 21/2009. számú határozatával elfogadott szabályzat 7. § (2) bekezdése sorolja fel a játékosok fegyelmi vétségeit.

³² Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.294/2016/31., 47. o.

³³ Karsai K. (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz – Kommentár a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvényhez*. Complex Kiadó, Budapest, 2013, 600. o.

³⁴ A kiemelés a bíróságtól származik.

zéséért a sportklubjuk érdekeivel, továbbá a versenyszabályokkal és a szerződési kötelezettségeikkel ellentétesen vettek részt a versenyen, vagyis a jogtalan anyagi előnyt jelentő „*anyagi motiváció alá rendelték összehangoltan a játékukat.*”³⁵

Ezen indokolás szerint a labdarúgó vádlottak terhére nem az egyes mérkőzések alkalmával tanúsított *konkrét* mozdulatok, hibák vagy elvétések alapján állapítható meg a gazdálkodó szervezet dolgozója által kötelezettségszegéssel elkövetett vesztegetés bűntette. Itt a kötelezettségszegés megállapításának az az alapja, hogy a vesztegetési ígéretet és/vagy a jogtalan előnyt elfogadó együtt ténylegesen *úgy léptek a pályára*, miszerint a mérkőzés első percétől annak lefújásáig arra törekedtek, hogy a kötelezettségüket megszegve elveszítsék a mérkőzést, vagy a győzelemtől eltérő, előzetesen megbeszélte eredményt érik el.

Mindezek alapján a másodfokú bíróság helyt adott a védői indítványnak és elutasította azt az ügyészi érvelést, miszerint az előny elfogadása önmagában a játékosok minősített esetért való büntetőjogi felelősségét alapozná meg. Ez esetben ugyanis velük szemben a vesztegetés alapesete soha nem lehetne megállapítható.³⁶

A labdarúgó vádlottak által megvalósított kötelezettségszegés értékelése során a bíróság vizsgálta azt is, hogy a fenti megállapítások érvényesek-e felkészülési mérkőzések esetén is. A Központi Nyomozó Főügyészség a fellebbezésében amellettt érvelt, hogy a labdarúgók nemcsak versenyezni, de felkészülni is a tisztességes játék elvei szerint kötelesek. A másodfokú bíróság azonban egyetértett az elsőfokú bíróság azon álláspontjával, hogy a felkészülés nem csupán egy mérkőzésre irányul, így nem látta bizonyítottnak ezt az ügyészi érvelést. Másrészt a Fővárosi Ítéltábla kifejtette azt is, hogy a felkészülés során tanúsított kötelezettségszegő magatartások – mint a bűncselekmény elkövetését megkönnyítő feltételek biztosítása – tipikusan előkészületi jellegű cselekmények. Mivel a Btk. a vesztegetés előkészületét nem rendeli büntetni, így ennél fogva sem lehet a felkészülési mérkőzéseken tanúsított kötelezettségszegés miatt a vádlottak büntetőjogi felelősségét megállapítani.³⁷

A REAC mérkőzéseivel kapcsolatos ügyben hozott, a két vizsgált ítélet közül korábban született döntés szinte szó szerint ugyanerre a jogi megállapításra jutott a kötelezettségszegés vonatkozásában. A fenti szempontokon túl azonban egy vádlott esetében külön foglalkozott a kötelezettségszegés megvalósulásának kérdésével. A vádiratban szereplő, vonatkozó történeti tényállás lényege szerint a labdarúgó vádlott a vád tárgyává tett egyik mérkőzésen ugyan nem lépett a pályára, azonban a szervező vádlott-társaitól kapott megbízás alapján több csapattársát is rávette a mérkőzés eredményének a befolyásolására. A beszerzésért cserébe a megbízóitól azt a jogtalan előnyt kapta,

³⁵ Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.105/2017/37., 67. o.

³⁶ Uo.

³⁷ Uo. 68. o.

hogy anélkül megfogadhatta a mérkőzés általa előre ismert eredményét, hogy a fogadásra szánt összeget nem is kellett megfizetnie.³⁸

Az ügyészség – fellebbezésében is kifejtett – álláspontja szerint azzal, hogy a vádlott megfogadta az általa tudottan, jogellenesen befolyásolt mérkőzés eredményét, megvalósította a vesztegetés kötelezettségszegéssel megvalósuló minősített esetét, arra a bűntett előnyre tekintettel, amelyben a hitelben történő fogadással részesült.

A másodfokú bíróság azonban akként foglalt állást, hogy önmagában a kétségkívül előnyös fogadási lehetőség biztosítása nem a kötelezettségszegés ellentételezése volt, „*azaz az előny kérése és a kötelezettségszegés egymással közvetlen oksági viszonyban nem állt*”³⁹.

A gazdasági vesztegetés minősített eseteinek tárgyában a bíróság azt is megvizsgálta, hogy a vádlott vezetőedzői minősége maga után vonja-e a vesztegetés minősített esetét⁴⁰ azáltal, hogy ő a gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, *önálló intézkedésre jogosult személynek* minősül.

A mindkét ügyben vádlottként szereplő vezetőedzővel kapcsolatban a Fővárosi Ítéltábla – a már korábban ismertetettek szerint – kimondta, hogy dolgozónak minősül, tehát elkövetői minősége kétséget kizáróan fennáll. A vádlott védőjének álláspontja szerint a védelem nem minősült vezető állású személynek, mivel kizárólag az egyes mérkőzésekkel kapcsolatban rendelkezett döntési jogkörrel, ám ezen túl nem döntött sem munkáltatói, sem pénzügyi kérdésekről.⁴¹

A másodfokú bíróság szerint a vezetőedző legfontosabb szakmai feladata a csapat összeállítása volt, amelynek során a legjobb tudásának megfelelően, azt a cél szem előtt tartva kellett eljárnia, hogy az a csapat az adott mérkőzésen győzelmet arasson. Az vezetőedző ezen kötelezettsége fennállt az ebben a minőségében dolgozó vádlottal szemben akkor is, amikor a mérkőzés elvesztéséért cserébe jogellenes előny ígérését elfogadó játékosokat küldött a pályára azért, hogy azok az általa is tudott eredményt ériék el a mérkőzésen, és így ő maga is részesüljön a jogellenes juttatásból.⁴²

Mindezek alapján megállapítható, hogy a másodfokú bíróság tehát ugyanarra a következtetésre jutott a vezetőedző jogkörének tényleges tartalma kapcsán, mint Sárközy Tamás, miszerint a gyakorlatban a vezetőedzők ráhatással bírnak a szakmai-igazgatási, gazdasági és infrastrukturális döntésekre is.⁴³

³⁸ Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.294/2016/31., 7. o.

³⁹ Uo. 49. o.

⁴⁰ Btk. 291. § (3) bek.

⁴¹ Fővárosi Ítéltábla 5.Bf.105/2017/37., 30. o.

⁴² Uo. 68. o.

⁴³ Lásd: 4.1. pont.

Üzletszerűség

A REAC befolyásolt mérkőzéseinek ügyében eljáró elsőfokú bíróság a vádirati minősítéssel ellentétben több vádlott terhére is eltekintett az üzletszerű elkövetés mint a vesztegetés minősített esetének megállapításától. Ennek indokaként részben arra hivatkozott, hogy az érintett játékosok cselekménye csupán eseti jellegű volt, amelyet passzív magatartással valósítottak meg – vagyis nem álltak ellen a felülről jött kezdeményezésnek a mérkőzés jogellenes befolyásolását illetően –, részben pedig arra, hogy egyes vádlottak esetében olyan sok idő telt el az egyes cselekmények között, amely okán a terhükre a rendszeresség, mint az üzletszerűség fennállásának feltétele, nem volt megállapítható.⁴⁴

Az ügyészség szerint a Fővárosi Törvényszék tévesen jutott arra a megállapításra, hogy a cselekmények közötti időmúlás, mint a rendszeresség hiánya, az üzletszerűség megállapításának akadályát képezi. Álláspontjuk szerint ezen minősítő körülmény fennállásánál annak van jelentősége, hogy a haszon elérésére törekvő terhelt szándéka ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények rendszeres megvalósítására irányuljon. Ha az elkövető ugyanolyan bűncselekményt követ el több hónap eltelte után, akkor ebből a körülményből alappal lehet következtetni arra, hogy az elkövető szándéka az üzletszerűséget is átfogta.⁴⁵

A Fővárosi Ítéletábrla az ítéletében az ügyészség álláspontjával egyező megállapításra jutott. A jogi értékelését az irányadó gyakorlatra való hivatkozással kezdte, miszerint *„ha a haszon reményében és egyébként hasznot is realizálva az ugyanolyan bűncselekmény hónapok múlva ismétlődő elkövetése bekövetkezett, akkor e körülményből már következik, hogy a magatartás mögötti szándék az üzletszerű elkövetést is átfogta”*⁴⁶.

Az üzletszerűség megállapításánál nem a cselekmények között eltelt idő rövidségének van jelentősége, hanem az elkövetés *rendszerességének*, melynek fennállása esetén az egyes cselekmények között eltelt idő hossza közömbös. Ugyanis ha az elkövetői oldalon megállapítható valamely olyan szubjektív tényező, amely összeköti a hosszabb időtartam két végpontja közötti bűncselekményeket, úgy az üzletszerű elkövetés megállapítható. (Mindezek mellett a bíróság helytállónak ítélte meg azt az ügyészi hivatkozást is, hogy a haszonszerzési célzat szempontjából a kezdeményezés iránya közömbös.)⁴⁷

A DVTK-hoz köthető mérkőzésekkel kapcsolatban eljáró másodfokú tanács ugyanezen megállapításokra jutott az üzletszerűség tekintetében. A fenti indokokon túl csupán annyit jegyzett meg a bíróság, hogy a hatályos Btk. mind a passzív, mind az aktív gazdasági vesztegetés körében minősített eset-

⁴⁴ Fővárosi Ítéletábrla 5.Bf.294/2016/31., 49. o.

⁴⁵ Uo. 9. o.

⁴⁶ Legfelsőbb Bíróság Bfv.551/2016/6. számú, LB-H-BJ-2010-179. számú eseti döntés

⁴⁷ Fővárosi Ítéletábrla 5.Bf.294/2016/31., 50. o.

ként szabályozza az üzletszerűséget, azonban a korábbi törvény csupán az aktív gazdasági vesztegetés esetén rendelt e körülményhez súlyosabb büntetést, amely az alkalmazandó törvény meghatározása szempontjából nagy jelentőséggel bírt a jogalkalmazás során.⁴⁸

Elkövetői alakzatok

A DVTK-hoz kapcsolható manipulált mérkőzésekkel kapcsolatos elsőfokú bírósági ítéletben foglaltakhoz képest eltérő megállapításra jutott a másodfokú bíróság azon vádlottak elkövetői minőségét illetően, akik egy-egy vesztegetési ajánlatot közvetítettek vádlott-társaik irányába.⁴⁹

A Fővárosi Ítéletábla osztotta az ügyészség azon megállapítását, mely szerint azok a passzív vesztegetők, akik a mérkőzés jogellenes befolyásolásában egymás tevékenységéről tudva, közösen vesznek részt, társtettesnek minősülnek. Álláspontja szerint ez az állítás az egyes mérkőzésekből természetszerűen fakad, ugyanis *„az adott vesztegetés egyedül, a további vádlottak részvételének ismerete nélkül nem valósítható meg, ráadásul a pályán nélkülözhetetlen annak ismerete, hogy ki az a vádlott-társ, akire lehet »számítani« az elvárt eredmény kialakításában»*⁵⁰.

A passzív vesztegetés felbujtója az, aki arra bírja rá az elkövetőt, hogy az egy harmadik személytől kérjen vagy fogadjon el jogtalan előnyt. Amennyiben ezt a jogtalan előnyt nem harmadik személy, hanem maga a felbujtó kínálja, úgy ő már nem a passzív vesztegetés felbujtója, hanem az aktív vesztegetés tettese lesz. Az irányadó joggyakorlat szerint azonban az aktív vesztegetést kizárólag az valósíthatja meg, aki az előnynek ténylegesen a birtokában van vagy lesz. Amennyiben az előnyt ígérő elkövető nem birtokolja az előnyt és nem is fogja, úgy annak cselekménye az aktív vesztegető bűnsegélyének minősül.

Mindebből következik, hogy az a játékos, aki a jogellenesen befolyásolni szándékozott mérkőzésen nem lép vagy nem léphet pályára, azonban ellenszolgáltatásért cserébe más játékosok számára is közvetíti a vesztegetési ajánlatot, a passzív vesztegető felbujtója lesz. Abban az esetben azonban, ha a vádlott egyazon magatartása az aktív vesztegetés bűnsegédi minősítését és egyben a passzív vesztegetés felbujtó minősítését is megvalósítja, úgy a terhelt a konzumpció elvéből adódóan kizárólag a súlyosabb minősítést megalapozó bűncselekményért felel.⁵¹

⁴⁸ Fővárosi Ítéletábla 5.Bf.105/2017/37., 70. o.

⁴⁹ A REAC mérkőzéseivel kapcsolatos eljárásban az első- és a másodfokú bíróság egyezően állapította meg a vádlottak elkövetői minőségét, azonban részben eltérő okokra hivatkozva. A jelen pontban érintett minősítési kérdéssel azonban ez ügyben is foglalkozott a Fővárosi Ítéletábla, melynek során ugyanarra a jogi megállapításokra jutott, mint a másik ügyben eljáró tanács (lásd Fővárosi Ítéletábla 5.Bf.294/2016/31., 50–51. o.).

⁵⁰ Fővárosi Ítéletábla 5.Bf.105/2017/37., 68. o.

⁵¹ Uo. 68–69. o.

Rendbeliség

A BFC Siófok és a DVTK mérkőzéseivel kapcsolatban a másodfokú bíróság az ügyési fellebbezéssel egyező álláspontra jutott az egyes bűncselekmények rendbeliségének kérdésében is.

A Fővárosi Ítéltábla szerint a rendbeliség vonatkozásában különbséget kell tenni az aktív és a passzív vesztegetés között. Az aktív vesztegetői oldalról a rendbeliség a törvényellenes kapcsolatok számához, vagyis a passzív vesztegetők számához igazodik, amely jelen ügyben azonos a vádlottak számával. Ha azonban az aktív vesztegetők cselekménye ugyanazon passzív elkövetőhöz igazodik folyamatos vagy rendszeres előny ígéretével, úgy ez a cselekménye ugyanazon jogviszonyon belül folytatólagosan elkövetettnek minősül.⁵²

Ezzel szemben a passzív vesztegetés rendbelisége mindig a manipulált mérkőzések száma szerint alakul, így az ő vonatkozásukban a folytatólagosság nem állapítható meg.

E körben az ügyési a fellebbezés arra is rámutatott, hogy annak is jelentősége van, ha a passzív vesztegető időközben egy másik klubhoz igazol át, mert így egy újabb szerződés folytán egy másik jogviszony jön létre, amely a bűnös kapcsolatok számát növeli.⁵³

Összegzés

Ahogy a jelen tanulmányban bemutatott egyik másodfokú bírósági ítélet indokolása is írja „a vesztegetés törvényi tényállás nem tipikusan a sportversenyekre készült. A futball sportág specialitását tekintve pedig még inkább szükséges bizonyos fokú absztrakció az elkövetési magatartása megállapításához és annak jogi értékeléséhez, ugyanis a nem pontozásos rendszerű csapatjátékok esetén a pályán elkövetett hiba, mulasztás még speciális szakértelem igénybevételével sem ítélhető meg teljes bizonyossággal”⁵⁴.

A futballbotránnyokkal kapcsolatos elkövetett vesztegetések felderítése, bizonyítása és jogi értékelése azonban nemcsak a labdarúgás specialitásából fakadóan okoz nehézségeket a jogalkalmazók számára, hanem a korrupciós bűncselekmények sajátosságai miatt is. Ahogy azt a bíróságok is megállapították, az ilyen jellegű bűncselekmények sajátos értékelő tevékenységet, kellő körültekintést és gondosságot igényelnek, ami jelentősen megnehezíti a futballvesztegetések elbírálását.⁵⁵

⁵² Uo. 69. o.

⁵³ Uo. 18. o.

⁵⁴ Uo. 53. o.

⁵⁵ Uo. 51. o.

A fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának történeti kialakulása Magyarországon a XVII. századtól napjainkig

A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása kialakulásának előzményei Magyarországon

„Országos jellegű fenyítőház létesítésének gondolata először 1763-ban, a Helytartó Tanácsban merült fel, érezhetően a jól bevált németalföldi intézmény hatására.”¹ Magyarországra is hatott John Howard álláspontja, aki úgy vélte, hogy az elítéltet nem megölni és megsemmisíteni, hanem megjavítani kell. A magyar börtönügynek a polgári átalakulást megelőző történetében a kormányzat egy ízben kísérletezett központi fegyintézet felállításával: 1772-ben Szempcen megnyitottak egy javítóházat (Domus Correctoriát) gróf Esterházy Ferenc egykori kastélyában, amely a városi börtön mellett, nevelő céllal működtetett „rabdolgoztató ház” volt. Ide főleg felnőtt korúakat helyeztek el, de kivételesen felvettek az intézetbe szülők által beutalt, rossz magaviseletű gyermekeket is. A gyermekeket nem különítették el a felnőttektől és megjavulásukig kellett a javítóházban tartózkodniuk. A Domus Correctoria szervezeti szabályait helytartó tanácsi rendelet állapította meg. A rabokat a törvényhatóság joga és ítélete alapján, félévi rabtartási költség előzetes lefizetése után a Helytartó Tanács utalta be egy évnél hosszabb tartamra. Újabb országos jellegű intézetet 1786-ban létesítettek Szamosújváron.²

A 19. század 30-as és 40-es éveiben a társadalmi haladásért vívott harc egyik kulcskérdése Magyarországon is az igazságszolgáltatás reformja volt. 1848-ig Magyarországon a törvényhatóságok mellett a földesurak is gyakoroltak büntető igazságszolgáltatást. Mind az igazságszolgáltatás, mind a büntetés-végrehajtás patriarchális volt.

Kossuth Lajos, Deák Ferenc, Széchenyi István, Szalai László és sokan mások felkeltették az érdeklődést a magyar büntetési rendszer megreformálására. Ennek hatására az 1840. évi V. törvénycikkkel kiküldött Országos Választmány elkészítette 1843-ban a „Börtönügyi codex-javaslatot”. A törvényjavaslat elsőként tesz említést a fiatalkorúakról. A választmány figyelembe vette a külföldi jelesebb büntető- és javítóbörtönök elrendezését, és javaslatot készített

* Bory N. PhD, ügyész, Legfőbb Ügyészség, egyetemi adjunktus, PPKÉ JÁK

¹ Vókó Gy.: *Magyar büntetés-végrehajtási jog*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2006, 32. o.

² Uo.

arra vonatkozóan, hogy Magyarországon melyik rendszert lehetne a legcélszerűbben alkalmazni. Ehhez felmérték, hány fogházat kellene létesíteni, és hogy azok felállítása, fenntartása milyen költséggel járna. Az előkészületek során felmerült ugyan a nyugat-európai javítóiskolák gondolata, ez azonban mégsem került be a javaslatba. A javaslat előíranyozta a törvényhatósági (megyei, városi) fogházak és börtönök, valamint az országos börtönök építését. Ugyan a kódexjavaslat nem emelkedett törvényerőre, mégis kiemelkedő jelentősége volt a pozitív szándékot illetően, hogy a felállítandó börtönök székhelyén „javító-iskolát” akartak létesíteni, ahová a tizenhatodik életévüket be nem töltött fiatalkorúakat helyezték volna el. Ily módon Magyarországon is előtérbe került a fiatalkorúakkal szembeni megkülönböztetett bánásmód jelentősége, valamint az oktatás és a nevelés hangsúlyozott szerepe.

A szabadságharc leverését követően Magyarország kénytelen volt elfogadni az „osztrák polgárosítás” részeként az 1852-től hatályba léptetett osztrák birodalmi büntető törvénykönyvet. A Habsburg-kormányzat ezáltal azonban pótolni kényszerült a rendszer működtetéséhez szükséges feltételeket és létrehozni a magyar fegyintézetek hálózatát.³ Magyarországon a szabályozás azért is haladt lassan előre, mert 1852-ig az ítélezés alapja a szokásjog volt.

1854 és 1858 között Magyarországon hat országos fegyház nyitotta meg kapuit (Illaván, Lipótváron, Vácott, Munkácson, Márianosztrán és Nagyenyeden). Az 1871. évi XXXIII. törvény alapján a törvényhatóságok átengedték a börtöneiket és azok felszerelését az újonnan szervezett bíróságok, majd a királyi ügyészek részére.

A fiatalkorúak szabadságvesztés-büntetésének kialakulása

A Csemegi-kódex⁴ döntő változást hozott a szabadságvesztés-büntetés szerkezetében is, mert bevezette az Európában akkor már elfogadott fokozatos rendszert a magánrendszer helyett. A szabadságvesztés több nemét (fegyház, börtön, államfogház, fogház és elzárás) állapította meg, és létrehozott több új intézményt (magánzárkás intézet, börtön, közvetítő és javítóintézet). Csemegi Károly elméletének sajátossága, hogy megalapozza és magyarázza a büntetési rendszert, annak céljait, a büntetés kiszabásának elveit. Mindezek mellett a Csemegi-kódex mégis a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezései által érte el az igazán nagy áttörést.

A tizenhat év alatti elítéltek nagyobb részét a Csemegi-kódex 85. §-ának alkalmazására tekintettel, „ha az előbbi szakaszban meghatározott korú egyének a

³ Vö. Lőrincz J. – Nagy F.: *Börtönügy Magyarországon*. Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Budapest, 1997, 33. o.

⁴ A magyar büntetőtörvény a büntettekről és vétségekről címmel kihirdetett 1878. évi törvénycikk (a továbbiakban: Csemegi-kódex).

cselekmény elkövetésének idején képesek voltak annak bűnösségét felismerni, következő szabályok szerint büntetendők:

- halállal vagy életfogytig tartó fegyházzal büntetendő bűntett miatt két évtől öt évig terjedő börtönnel,
- öt évtől tizenöt évig tartó fegyházzal vagy államfogházzal büntetendő bűntett miatt: két évig terjedhető börtönnel,
- más bűntett miatt két évig terjedhető fogházzal,
- vétség miatt rendőri büntetéssel.”

Azon a fiatalkorún, aki a Csemegi-kódex 92. § enyhítő szakaszának alkalmazásával rövid tartamú fogházbüntetést kapott, az így kiszabott büntetést törvényszéki vagy járásbírósi fogházban hajtották végre.

A megnövekedett kriminalitás kezelésére létrehozták a Szegedi Kerületi Börtönt, a budapesti Királyi Gyűjtőfogházat, a Soproni Fegyházat és a Kassai Kerületi Fogházat, valamint öt javítóintézetet is felállítottak, Aszódon (1884), Kolozsváron (1886), Székesfehérváron (1895) Kassán (1905) és Rákospalotán (1890).

A Kassai Kerületi Fogház (1905) és a fiatalkorúak munkáltatása

A századeleji kriminálpedagógia álláspontja szerint „a nevelést azonban, mint a fiatalkorú elkövetőkkel szemben a legfőbb és voltaképpen egyetlen célt azért kell hangoztatnunk, mert a fiatalkorúak fiziológiai szempontból is még nemcsak rászorulnak a testi, értelmi és erkölcsi edzésre, de ezt a szükséges fejlesztést, a nevelést tőlük nincs jogunk és okunk megtagadni azért, mert bűntettet követtek el. A kultúrállam, amely a népnevelést kötelezőnek tekintti, köteles különlegesen gondoskodni a bűn útjára tévedt gyermekek és ifjak felneveléséről, nemcsak emberiességi, de elsősorban közbiztonsági, mondhatnák önvédelmi szempontból, mert ha az ily rosszerkölcű, elhagyatott, vagy már a züllés útjára került fiatalokat engedjük neveletlenül felnőni, vagy éppen a felnőtt büntetésekkel együvé zárjuk őket a rendes fogházakba, ez esetben a kétszerkettőnégy bizonyosságával a fiatal bűnösök legnagyobb részéből igazi büntettek fognak kifejlődni, akiket pedig okos, helyes neveléssel még szinte megközelítő biztonsággal meg lehetett volna mentenünk.”⁵

A fiatalkorú elítéltek száma 1904-ben 6071 volt (5284 fiú, 785 leány), közülük mindösszesen 124 fiút és 42 lányt ítéltek javítóintézeti nevelésre. A századfordulón 65 törvényszéki és 315 járásbírósi fogház működött Magyarországon.⁶

A Kassai Kerületi Fogház létrehozásának oka az volt, hogy a nagymértékben megnövekedett fiatalkorúak kriminalitása miatt szűkössé vált a javítóintézetek befogadóképessége. Különösen azoknak a tizenhat év alatti fiatalkorúak-

⁵ Kisida E.: Börtönoktatás. *Börtönügyi Szemle*, 1999/1., 104–108. o.

⁶ Balogh J.: *Fiatalkorúak és büntetőjog*. Atheneum, Budapest, 1909, 21. o.

nak a kriminalitása nőtt jelentős mértékben, akik számára életkorukból adódóan a javítóintézeti nevelés lett volna a leghatékonyabb megoldás. A javítóintézetben való elhelyezés problémáját súlyosította az a tény is, hogy viszonylag hosszú időre, hozzávetőlegesen majdnem három évre kerültek be a fiatalok, így az intézeti fluktuáció is csekély volt.⁷

Nyilvánvalóvá vált, hogy a fiatalok bűnelkövetők egy része javítóintézetben nem helyezhető el, de ezekről a fiatalokról valamilyen módon gondoskodni kellett. Azonban hosszú ideig a fiatalokkal szemben ugyanazokat a büntetéseket alkalmazták, mint a felnőtt korúakkal szemben kiszabhatóakat, azzal a különbségtétellel, hogy a tizenhat évesnél fiatalabbakat el kellett különíteni a felnőttektől. A tizenhat év felettieket, akár ha büntetlen előéletük is voltak, a felnőttekkel azonos zárkában helyezték el, mindössze annyi eltéréssel, hogy aki a huszonnegyedik életévét még nem töltötte be a büntetés-végrehajtás alatt és fegyházbüntetésre ítélték, azok részére külön csoportot alakítottak ki. A felnőttekkel közös elzárás veszélyét tovább fokozta, hogy a bírósági fogházakban nagy akadályokba ütközött a rendszeres munkáltatás. Ugyanis ezekben az intézetekben a legkülönbözőbb típusú, korú, foglalkozású, jellemű egyének kerültek össze, a legváltozatosabb tartamú büntetésekkel, ezért nem tudták a munkát úgy megválasztani, hogy a fogvatartottak ebből a szabadulásuk idejére profitáljanak.⁸

Mindezen okok miatt a fogházban lévő elítéltek nagy része rövid tartamú ítélete miatt vagy egyáltalán nem dolgozott, vagy legfeljebb házi munkát végzett, a hosszabb időre elítélteket pedig munkabérlőnek adták át. Ezt az állapotot – különösen a fiatalokra nézve – nem lehetett tovább fenntartani. Egyrészt a felnőttekkel közös elzárás miatt állandóan ki voltak téve a bűnrel való megfertőzés veszélyének, valamint a könnyű fogházi munka miatt a büntetés súlyát nem érezték, sőt számukra a fogházat kívánatosá tette a munka hiánya vagy könnyűsége, valamint az étel és a lakhatást, amit a szabad életben csak nehézség árán lehetett megszerezni, a fogházban könnyűszerrel megszerezhették.⁹

Az új fogház létrehozásának célja az volt, hogy a fiatalokat az ország összes fogházából összegyűjtsék, így elkerülve azt, hogy a felnőttek tovább fertőzzék a fiatalokat, a csoportok kialakítása ne okozzon nehézséget, továbbá a fiatalok oktatása és munkáltatása is megfelelő irányba tolódjon. Az ötlet kedvezett annak is, hogy a fiatalok számára patrónusrendszer hozzanak létre. Kimutatták ugyanis, hogy a szabadulást követő hónapokban a legszámottevőbb a növendékek visszaesése, és ennek egyik oka többek között az, hogy szabadulásukat követően nehézségekbe ütköznek visszailleszkedésük a társadalomba.

⁷ Lőrincz J.: *A fiatalok büntetés-végrehajtása*. Duna-Mix, Vác, 1998, 18. o.

⁸ Uo. 18. o.

⁹ Vö. Balogh: i. m.

A fiatalkorúak létszámának összesítésénél az első korlátot maga a büntető törvénykönyv állította fel, mivel a Btk. értelmében a fegyházbüntetést fegyházban kellett végrehajtani, így azokat a fiatalkorúakat, akiket a bíróság fegyházbüntetésre ítélt, a bírósági fogházi összegyűjtésnél nem lehetett figyelembe venni, csak a börtönben, fogházban és elzárásukat töltőket. Ezen túlmenően az egy hónapnál rövidebb időtartamra ítéleteket sem lett volna célszerű a létszámnál figyelembe venni. A járásbírói fogházban lévőket is figyelmen kívül kellett hagyni, mert általában az itt eltöltött tartam egy hónapnál rövidebb volt.

Minden törvényszéki fogházban összeírták az előző két évben büntetésüket töltő tizenkettő és húsz év közötti fogvatartottakat, az életkor tekintetében a büntetés megkezdésének időpontját vették figyelembe. A fogházat ellenőrzők azt is megvizsgálták, hogy a meglévő fogházak közül melyik a legalkalmasabb a fiatalkorúak elhelyezésére. Az összpontosításnál irányadó szempontok voltak: a fogház népesebb városban legyen; a városnak jó vasúti összeköttetése legyen; külmunkához szükséges földterülettel rendelkezzen; maga a fogház zárkakkal, tanteremmel legyen felszerelve; a biztonsági és az egészségügyi szempontoknak megfeleljen.¹⁰

A lefolytatott fogházvizsgálat után a kiküldöttek a kassai királyi törvényszéki fogházat jelölték ki. Az 1900-as években a fiatalkorúak külön fogházának gondolatával megjelent a speciális és a generális prevenció eszméje. A Kassai Kerületi Fogház felállításának előnye az volt, hogy a fiatalkorúakat elkülönítették, és a fogvatartottakat kriminológiai szempontok alapján helyezték el. Korábban ilyen elhelyezésre nem volt kísérlet.

A Kassai Kerületi Fogházban a kormány a fiatalkorúak munkáltatását úgy akarta megszervezni, hogy minden fiatalkorút foglalkoztassanak, kemény munkát végezzenek és a végzett munkából okuljanak, annak hasznát vehessék. A kormány úgy vélte, hogy a fiatalkorúakra nézve a fogházbüntetést szigorítani kell, ezt a felfogást már önmagában a fiatalkorúak külmunkája is alátámasztotta. A nehéz fizikai munkát igénylő külmunka további előnye az volt, hogy a fiatalkorúak egészségügyi szempontból is hasznosan töltötték az időt, egész nap szabad levegőn tartózkodtak. A fiatalkorúak kosárfonást, szalmafonást, gyékényfonást és fafaragást tanultak. A betanítást részben szerződéses munkavezetők, részben fogházőrmesterré kinevezett hivatásosok látták el. Az intézet a háziipari termékek értékesítésére piacot is szerzett. Összekapcsolva a munkáltatás haszonelvűségét az utógondozás gondolatával, a fogházból szabadult fiatalkorúak által az otthon elkészített termékeket az intézet a saját piaci csatornáin keresztül értékesítette.

Előtérbe helyezték az iskolai oktatást, erre három csoportot alakítottak ki: az írni, olvasni, számolni már tudó elítéltek hetente egy órában ismétlő foglalkozáson vettek részt; az analfabéták közül a rövid tartamú szabadságvesztésre

¹⁰ Uo.

ítéltek csak olvasni és a nevüket aláírni; a hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélt analfabéták olvasni és négy alaplappal számolni tanultak.¹¹ Az analfabéták a munkaidejük terhére napi egy órát töltöttek tanulással.

A fogházban külön csoportba helyezték a lopás és rablás miatt elítélt első bűntényeseket, valamint a visszaesőket, az egyéb vagyon elleni, továbbá a nem vagyon elleni deliktum miatt elítélt első bűntényeseket és a visszaesőket, valamint a városi csavargókat. A Kassai Kerületi Fogház még magán viselte a korszak börtönügyi felfogásait, ily módon a szabadságvesztés végrehajtásával szükségképpen együttjáró represszív (megtorló) elemeket, mert a büntetés végrehajtását a kedvezmények és jutalmazási eszközök hiánya jellemezte.

Fegyelmi büntetés volt a külmunkától való elvonás, a bört, a súlyosbított magánelzárás, a sötétzárka és a kurtavas. A külvilággal való kapcsolattartást csak kivételes esetben engedélyezték. A munkajutalomért adható 10 fillért már csekély vétség elkövetéséért is megvonhatták. A fiatalkorú egyéni gondjait az őrzésével is megbízott fogházőr oldotta meg.

A Kassai Kerületi Fogház hátránya az volt, hogy a büntetés végrehajtásánál a pedagógiai elemek még nem kerültek előtérbe, mivel a végrehajtás magán viselte a felnőttek büntetés-végrehajtásának sajátos elemeit és nem érintette a fiatalkorúak büntetési rendszerének büntetőjogi alapjait, azonban mindezek ellenére a jelentősége abban állt, hogy az igazságügyi kormányzat első alkalommal ismerte fel a fiatal- és felnőtt korúak elkülönítésének szükségességét.

A fiatalkorúak megjavítása és az államfogház-büntetés

A megnövekedett bűnözés elleni eredményes fellépés és a társadalomtudomány fejlődése a kriminálpolitika módosítását igényelte.¹² A reformirányzatok támadták a klasszikus büntetőjogi iskola tanain alapuló büntető törvénykönyvet és annak büntetési rendszerét. A vita csak egy kérdésben, a fiatalkorúak tekintetében nem éleződött ki. A kriminálpolitika, a szociálpolitika, a gyermek- és ifjúságvédelem a fiatalkorúak mentése és javítása érdekében összefogásra mozgósította a büntetőjogászokat, a pedagógusokat, a pszichológusokat, és összehangolta az érintett állami és társadalmi szervek működését.

A büntető törvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908. évi XXXVI. tc. (a továbbiakban: I. Bn.) 26. §-a szerint, ha a javítóintézeti nevelésnél szigorúbb intézkedésre volt szükség, akkor a bíróság a fiatalkorút halállal, fegyházzal, börtönnel vagy fogházzal büntetendő cselekmény miatt fogházbüntetésre, államfogházzal büntetendő cselekmény miatt államfogház-büntetésre ítélte a fiatalkorút.

¹¹ Lőrincz: i. m. 19. o.

¹² Uo. 21. o.

Kizáró rendelkezése volt a törvénynek, hogy azzal a fiatalkorúval szemben, aki a cselekmény elkövetésekor a tizenötödik életévét még nem töltötte be, fogházbüntetést csak a legsúlyosabb esetekben lehetett megállapítani. A fogházbüntetés legkisebb tartama tizenöt nap volt; leghosszabb tartamát pedig aszerint differenciálta a törvény, hogy a fiatalkorú a cselekmény elkövetésekor a tizenötödik életévét betöltötte-e, és a cselekményre a törvény halál- vagy fegyházbüntetést állapított meg: a tartam ebben az esetben tíz év, más esetekben pedig öt év volt. Az államfogház-büntetés legkisebb tartama egy nap, leghosszabb tartama pedig két év volt.

A törvény újdonsága volt az is, hogy a fiatalkorúakat el kellett különíteni a büntetés végrehajtása során a többi elítélttől: „[a] fogházbüntetés fiatalkorúak részére felállított külön fogházban hajtandó végre. Egy hónapot meg nem haladó fogházbüntetés más letartóztató intézet magánzárkájában is végrehajtható”¹³.

A bíróság ítéletében elrendelhetette, hogy a fiatalkorúak fogházában állja ki a kiszabott fogházbüntetést az olyan elítélt is, aki a tizennyolcadik életévét már betöltötte, de a huszonegyedik életévét még nem. A törvény kimondta, hogy a fiatalkorúakra megállapított egyéb szabályokat a tizennyolcadik életévét betöltött, de a huszonegyedik életévét még be nem töltött elítéltekre nem lehet alkalmazni. A fiatalkorúság végső korhatára a mai szabályozással egyezően a huszonegyedik életév volt: „aki életének huszonegyedik évét betöltötte, a fiatalkorúak fogházába fel nem vehető”.

A bíróság akár a fogházbüntetést megállapító ítéletében, akár utóbb a felügyelő hatóság javaslatára elrendelhetette, hogy a fiatalkorú a fogházbüntetés kiállása után utólag még javító-nevelésben részesíttessék, ha attól gyökeres erkölcsi átalakítása remélhető.

Az I. Bn. hatálybalépésének évében hét magánintézet létesült, és ezek mindösszesen 320 fő befogadására voltak alkalmasak, az öt állami javítóintézet pedig 1630 fiatalkorú elhelyezését tette lehetővé, így mindösszesen a 12 intézet kétezer fiatalkorút tudott befogadni.¹⁴

A javító-nevelés céljának meghatározása az 1909. évi 27200 számú IM. rendeletben

Az 1909. évi 27200 IM. számú rendelet (a továbbiakban: JnR.) rendelkezései közül említést érdemel, hogy lefektette a javító-nevelés célját az *Általános nevelési elvek* fejezetcím alatt: „...a növendékeket az intézeti rend, vallás-erkölcsi, iskolai és munkaoktatás és az egyéni nevelés minden célszerű eszközének felhasználásával hazafias, becsületes, rendszerető és munkás polgárokká nevelje”. Meghatározta a pedagógiai feladatokat is a javítónevelés során: „a javító neve-

¹³ I. Bn. 27. §

¹⁴ Lőrincz: i. m. 23. o.

lésnek arra kell irányulnia, hogy nemcsak a helyes családi nevelést pótolja, hanem a nevelés hiányával, vagy a helytelen neveléssel okozott erkölcsi fogyatkozásokat és jellembeli hibákat is megszüntesse”.¹⁵

Ily módon a javító-nevelés célja a nevelés hiányainak pótlása és a rossz nevelés korrekciója. A rendelet erre az intézet dolgozóinak a figyelmét is felhívta, ugyanis nem szabad szem elől téveszteni, hogy az intézet nem a büntetés végrehajtására rendelt hely, a növendékek nem a bűnhődés végett vannak a gondjaikra bízva.

A JnR. fontosabb rendelkezései alapján

- a) az igazgató az újonnan befogadott növendékekkel négyszemközt elbeszélgetett, ezt követően a növendéket legfeljebb hat hónapra a megfigyelésre kísérleti családba helyezték. A megfigyelés tapasztalatai alapján a növendéket gyogyepedagógiai nevelésben is részesítették, a feltűnően rossz magaviseletű növendéket a többi növendéktől elkülönítve látták el;
- b) a növendéket ezt követően az igazgató nevelő családokba osztotta, a családba helyezés alapvető szempontja a foglalkozás volt, de figyelembe vették a növendék életkorát és előéletét is;
- c) részletesen előírták az intézeti életrendet;
- d) a javító-nevelés középpontjában a növendékek iskolai és munkaoktatása állt. A munkanemet úgy kellett megválasztani, hogy jellemképző és erkölcsnemesítő hatása mellett a növendéket rendszeres munkához szoktassa és az a jövőbeli megélhetéséhez szilárd alapot nyújtson;
- e) a javítóintézetek profiljuk szerint különböző munkanemeket kínáltak, de egy-egy intézeten belül is többféle foglalkozási formát alakítottak ki. Kivételesen – az igazságügyi miniszter engedélyével – lehetőség volt arra, hogy a növendék az intézeten kívül is munkát vállalhasson, de a napi munkaidő leteltével köteles volt az intézetbe visszatérni;
- f) új intézmény volt a növendékek szabadságolásának bevezetése, ez a munkában és tanulásban kitűntek számára lehetővé tette, hogy a karácsonyi és húsvéti ünnepekre nyolc-nyolc napra, a nyári iskolai szünidőben pedig legfeljebb két hét szabadságra a hozzátartozóikhoz utazzanak. A rendelkezés célja az volt, hogy a növendékeket közelítsék a szabad élethez;
- g) lehetővé tették a növendékek eltávozását egy-két napra családi események alkalmából, illetve rendszeresítették a hozzátartozók havonkénti látogatását és hetenkénti levélváltását;
- h) két új jutalmazási formát vezettek be: intézeti ügyekben kiküldetést az intézeten kívül és kiránduláson részvételt;
- i) a fegyelmi fenytések közül a testi büntetést megtiltották;
- j) szabályozták a teljes elkülönítés tartamát, legrövidebb tartamát 6 órában, a leghosszabb tartamát pedig tizenöt napban határozták meg;

¹⁵ JnR. 49. §

- k) az intézetből megszökött növendék visszaszállítási költségeit és az általa okozott kárt a növendék munkadíjából le lehetett vonni, kivéve, ha a felügyelőt terhelte felelősség a szökésért, akkor a költségeket ő viselte;
- l) a kísérleti kihelyezést is újraszabályozták. A javító-nevelés a növendék teljes megjavulásáig tartott, azonban a bíróság által elrendelt javító-nevelés legrövidebb tartama egy év volt¹⁶. Az egy év letelte után a növendék előmenetele és magatartása alapján mérlegelni lehetett a kihelyezését, de biztosítva kellett lennie a növendék lakásának és munkahelyének. A kísérleti kihelyezést az igazgató javaslatára az igazságügyi miniszter rendelte el. A kihelyezett növendék köteles volt a részére előírt magatartási szabályokat betartani: „a növendék kötelessége volt a kijelölt helyre letelepedni, becsületes, rendes munkás életet élni, tartózkodni nemcsak büntetendő cselekményektől, hanem iszákos, csavargó, erkölcs-telen életmód folytatásától és dologkerülésektől is”¹⁷;
- m) a kihelyezett növendék felügyeletét az intézet igazgatósága, illetve a felügyelő hatóság által kirendelt pártfogók látták el;
- n) a kísérleti kihelyezés véglegessé vált, ha a növendék a két év alatt kifogástalan magatartást tanúsított, ellenkező esetben visszaszállították az intézetbe, kivéve ha időközben betöltötte a 21. életévét¹⁸;
- o) a kibocsátás véglegessé vált, ha a növendék betöltötte a huszonegyedik életévét.

Az intézet igazgatóságának akkor is gondoskodnia kellett a kibocsátott növendék elhelyezéséről, ha a növendék elbocsátása véglegessé vált.

A fiataikorúak rezsimszisztere

A fiataikorúak fogház-, államfogház és elzárásbüntetés végrehajtásáról szóló 27300/1909. számú IM rendelet (a továbbiakban: FhR.) a fogházbüntetés végrehajtását négy szakaszra osztotta: az első szakasz néhány napos elkülönítést jelentett, amelynek célja a fiataikorú megismerése volt, a második szakaszban a magánelzárás annyiban enyhült, hogy a fiataikorú iskolába, sétára, templomba és étkezésre kijárhatott. Az első és a második időszak együtt legfeljebb három hónapig tarthatott.

A harmadik szakaszban a magánelzárás teljesen megszűnt, helyébe a csoportos munkáltatás lépett, a negyedik szakasz ismét szigorú magánelzárást jelentett; a fiataikorú a szabadulását megelőző két-három hétben ismét magánelzárásba került. A négy szakaszba osztásról a házi tanács döntött.

A rendelet a fiataikorúak csoportba osztását is szabályozta. Az FhR. négy eltérő csoportosítást írt elő: az „A” csoportba az egyéni elbánást igénylő fiataikorúak,

¹⁶ JnR. 113. §

¹⁷ Uo. 117. §

¹⁸ Lőrincz: i.m. 26. o.

a kétes elmeállapotúak, a javíthatatlan, a fékezhetetlen és az alkoholistá fogvatartottakat helyezték el; a „B” csoportba a büntetlen előéletűeket; a „C” csoportba a visszaesőket; és a „D” csoportba pedig a „szokásos” büntetettek kerültek. A szokásos büntetettek alatt azokat a fiatalkorúakat értették, akik a bűncselekményeket életmódszerűen, megélhetés végett követték el.¹⁹ A fiatalkorúakat a rendelet egyéni érdemeik szerint is osztályozta, az adott rezsím keretei között a fogvatartottakat jutalmazták az iskolai és a munka szorgalmuk, valamint fegyelmezett magatartásuk miatt, és ennek megfelelően az egyéni bánásmódot velük szemben könnyítették.

A büntetés végrehajtása differenciálttá vált, kialakult a rezsímrendszer. Minden fogvatartott a befogadását követően a fenti csoportbeosztástól függetlenül először a legkevesbé kedvezményezett III. osztályba került, majd a házi tanács döntése alapján kerülhetett a II. és az I. osztályokba.²⁰

A fiatalkorúak feltételes szabadságra bocsátása

A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása 1920-tól a második világháború végéig stagnált, a veszteséget elszenvedő Magyarországon nem volt további készítés arra, hogy összefogjanak a deviáns gyermek- és fiatalkorúak megmentésére.²¹ A második világháborút követően a hazai börtönügy felügyelete és irányítása a Belügyminisztériumhoz került.

A büntetés végrehajtására vonatkozó egyes kivételes rendelkezésekről szóló 1948. évi VII. törvencikk 7. §-a a fiatalkorú elítéltekről akként rendelkezett, hogy „azt a fiatalkorút, akit a jelen törvény hatálybalépése előtt rögtönítélő eljárás során fogházbüntetésre ítélték, az igazságügy miniszter az 1908:XXXVI. tc. 29. §-ának első bekezdésében²² megszabott egyéb előfeltételek fennállása esetében büntetése kétharmad részének kitöltése előtt is feltételes szabadságra bocsáthatja, ha a fiatalkorú megfelelő elhelyezése és egyéniségéhez mért munkával való foglalkoztatása biztosítva van”. Kivételes rendelkezés alapján az 1440/1945. ME. rendelet 15. §-ában foglaltak megvalósulása esetén a fiatalkorúval szemben életfogytig tartó börtönt és halálbüntetést is ki lehetett szabni. A 43.598/1947. számú IM. rendelet megtiltotta, hogy fiatalkorú fogollyal szemben a testi fenyegetés bármely formáját alkalmazzák, de súlyosabb beszámítás alá eső cselekmény esetén a kurtavas alkalmazására még volt lehetőség.

¹⁹ Lőrincz: i.m. 30. o.

²⁰ FhR. 21. §

²¹ Lőrincz: i.m. 62. o.

²² Az I. Bn. 29. §-a: „a 26. § értelmében elítéltet, ha szorgalmat tanúsított és javulásának jelét adta, a büntetés kétharmad részének kitöltése után az igazságügyminiszter a felügyelő hatóság meghallgatása után feltételes szabadságra bocsáthatja”.

A nevelő jellegű intézkedések

A fiatalokorúakkal kapcsolatos büntetőjogi és büntető eljárásjogi rendelkezéseket önálló jogszabály, az 1951. évi 34. számú törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Ftvr.) tartalmazta.

Az Ftvr. bevezette a dualista jogkövetkezmények rendszerét, nevelő intézkedéseket és büntetéseket alkalmaztak a fiatalokorúakkal szemben.²³

Nevelő jellegű intézkedés volt a javítónevelés, a gyógypedagógiai intézetbe utalás, a próbára bocsátás és a bírói megrovás. Az Ftvr. a feltételes szabadságra bocsátásban is kedvezőbb szabályokat állapított meg, leszögezte, hogy az egy évet meghaladó börtönbüntetésnél a fiatalokorút a büntetés kétharmadának leltöltése után feltételes szabadságra lehet bocsátani.

A 133/1952. számú büntetés-végrehajtási utasítás szigorította a rendelkezéseket, és a hetenkénti egy látogatás helyett a havi egyszeri látogatást tette lehetővé. A kapcsolattartás kedvezmény jellegű volt, ezért külön indokolás nélkül bármikor meg lehetett vonni. A 2033/10/1952. számú MT határozat alapján az Igazságügyi Minisztérium felügyeletéből a börtönök átkerültek a Belügyminisztérium hatáskörébe. A fiatalokorúakat Ceglédre és Kecskemétre Sátoraljaújhelyre helyezték át, ennek oka a megfelelőbb termelési szempont volt. 1952-ben megalakult a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága. Az elítéltek száma ebben az időszakban 35 000 fő volt, azonban az internáltak száma mintegy százezer fő körül mozgott. Megalakult az ÁVH is, amely a börtönök egy része felett irányítást gyakorolt.

A fiatalokorúak végrehajtásának differenciálása az 1954. évi 23. törvényerejű rendeletben

Az 1954. évi 23. tvr. (a továbbiakban: Fn.) a fiatalokorúakat két csoportra osztotta: a tizenkettő és tizennégy, és a tizennégy és tizennyolc év közöttiekre. A tizenkettő és tizennégy év közötti fiatalokorúakkal szemben büntetést nem lehetett kiszabni, csak intézkedéseket lehetett alkalmazni, az alábbi megszorításokkal:

- a) a tizenkettő és tizennégy év közöttiekkel szemben büntetést nem lehetett kiszabni;
- b) a 14–15. év közötti fiatalokorúakkal szemben a kiszabható börtönbüntetés maximuma 5 év volt,
- c) a 15. év betöltése esetén 10, illetve 15 év börtön is kiszabható volt;
- d) a 16. életév betöltése után, háborús és népellenes bűntettek elkövetése esetén halálbüntetés is kiszabható volt;
- e) a 17. év betöltése után nevelőintézkedések nem voltak alkalmazhatók, de bármely büntetés kiszabható volt velük szemben.²⁴

²³ Lőrincz: i. m. 142. o.

²⁴ Uo. 144. o.

A fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának szabályai az 1950-es és 1960-as években

Az 1955. évi Bv. Szabályzat már mellőzte a testi és a fizikai fájdalmat okozó fegyelmi büntetéseket. A szabályzat a fiatalkorúak börtönbüntetésének végrehajtását önálló fejezetben helyezte el, így módon létrehozta a fiatalkorúakra érvényes szocialista szabályozási modellt. A fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában a represszív elem erősödött, a pedagógiai elem pedig tovább csökkent. A szabályzat mellőzte az egyéniesítést és a fiatalkorúak csoportosítását, egy elemet tartott meg a korábbi progresszív elemek közül: a fiatalkorúak feltételes szabadságra bocsátását, de annak feltételeként a munkateljesítményt határozta meg. A szabályzat előírta a fiatalkorúak tankötelezettségét, az általános iskola nyolc osztályát minden fiatalkorúnak el kellett végeznie. A valláserkölcsi oktatás helyét a politikai nevelés vette át. A szakmai oktatásra is nagy hangsúlyt helyeztek, a munkáltatás mellett az ipariskolai oktatás is általánossá vált. A fiatalkorúak napirendje, kötelezettségeik és magatartási szabályaik azonosak voltak a felnőttekével. A szabályzat jogosultságokat még nem ismert, csak kedvezményeket.²⁵

A fiatalkorúak kapcsolattartása is kedvezmény volt, levélváltásra kéthetente, látogatásra havonként volt lehetőségük, és csak a legközelebbi hozzátartozójukkal. A fegyelmi büntetések a kedvezmények megvonására irányultak, valamint bevezették a hét napig tartó magánelzárást. Kedvezmény volt a börtönparancsnoki és a nevelői dicséret.

A feltételes szabadságra bocsátás feltételei azonosak voltak a felnőttekével; száz százalékot meghaladó munkateljesítmény és kifogástalan magatartás, de a fiatalkorúaknál az iskolai teljesítményt is figyelembe vették. A feltételes szabadság iránti kérelmet a fiatalkorúnak vagy törvényes képviselőjének a börtönparancsnoknál kellett előterjeszteni, de hivatalból a börtönparancsnok is kezdeményezte. A kérelmet a börtöntanács véleményezte, és a belügyminiszter képviselőjében a Büntetés-végrehajtási Parancsnokság vezetője engedélyezte.

A háborút követően a fiatalkorú fiúkat Cegléden egy huszárlaktanya lóistállójából átalakított épületben, a lányokat pedig Kecskeméten helyezték el. A fiúk mostoha körülmények között éltek Cegléden; egy terembe 30-40 fiatalkorút zsúfoltak be.

1954 végén a fiatalkorúakat a felnőtt korúakkal azonos intézetbe szállították át Sátoraljaújhelyre, ahol szigorú biztonsági és rezsimmelőírások között 250 fiatalkorút tartottak fogva. Az intézetet a földrajzi fekvése miatt a hozzátartozók nehezen tudták megközelíteni, így a fiatalkorúak kapcsolattartása csak korlátozottan érvényesült. A fiatalkorút, amennyiben betöltötte a tizennyolcadik életévét, a felnőtt fogvatartottak közé helyezték át.

²⁵ Uo. 147. o.

A 8/1959. BM számú utasítás pozitívuma volt, hogy kimondta, a fiatalkorúak nevelése az őrzésükkel *egyenrangú* feladat. Fontos rendelkezése volt az utasításnak, hogy a fiatalkorú középiskolai tanulmányokat folytathatott, a személyes szükségleteire történő bevásárlást és a feltételes szabadságot nem kötötték mereven a munkateljesítményéhez. A fiatalkorú tizenkilenc éves koráig a fiatalkorúak börtönében maradhatott, ha szakmai képzése még nem fejeződött be, továbbá a kapcsolattartása korlátlan levelezéssel egészült ki.

A 28/1958. számú büntetés-végrehajtási országos parancsnoki parancs elrendelte a fiatalkorú fogvatartottak átszállítását Sátoraljaújhelyről Budapestre. 1959 januárjában ennek megfelelően 130 fiút és 20 lányt szállítottak a Budapesti Országos Börtön egyik részlegébe. A fiatalkorúakat foglalkozásuk szerint csoportosították.

1963-ban a büntetőintézetek felügyelete és irányítása visszakerült az Igazságügyi Minisztériumhoz. 1963 elejére 420–450 főre emelkedett a fiatalkorú fogvatartottak száma, ami elhelyezési nehézségeket okozott, ugyanakkor nem tudták megoldani az elszigetelésüket a felnőttektől.

Mindennek következtében hatályba lépett az 1978. évi IV. tv., amely megváltoztatta és differenciálta a büntetés-végrehajtás fokozatait. Az új intézmény Tökölön létesült, neve Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Munkahely Parancsnoksága lett.

A szakmai álláspont az volt, hogy a fiatalkorúak részére egy nyitottabb intézetet kell kialakítani. Az 1963-as amnesztia is kedvezett az új elvárásoknak, amely a fiatalkorúak számát 71-re csökkentette.

A Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Munkahely Parancsnoksága eredetileg huszárlaktanya volt, majd az 1956-os forradalom leverése után a Belügyminisztérium internálótáborává vált. Megszüntetését követően 1963-ban költöztették ide a fiatalkorúakat. A tököli táborba 1963 júniusában három rabszállító gépkocsival 71 fiatalkorú elítélt – és velük két nevelő, három tanműhelyvezető és egy egészségügyi tiszthelyettes – érkezett, ezzel megkezdődött a „Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetének” története.

Magyarországon először 1966-ban jelent meg a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásáról törvényi szintű szabályozás.

A büntetés-végrehajtásban újdonság volt, hogy a szabadságvesztés-büntetés végrehajtásáról és az előzetes letartóztatás foganatosításáról szóló 1966. évi 21. tvr. törvényi szintre emelte a büntetés-végrehajtással kapcsolatos szabályokat, és többek között lefektette a fogvatartottak jogait és kötelezettségeit, így módon az *elítélt alannyá vált és nem tárgya volt* a büntetés-végrehajtásnak.

A tvr. lefektette a büntetés-végrehajtás rendjét és módozatait, az előzetes letartóztatásra vonatkozó rendelkezéseket, erre figyelemmel a jogszabály céljában, elveiben és tartalmában is közelített a nemzetközi normákhoz.

Meghatározta a büntetés-végrehajtás célját: az ítéletben meghatározott joghátrány alkalmazása, valamint a szocialista nevelési elvek és módszerek gyakorlati érvényesítésével és felhasználásával az elítéltek átnevelése törvénytisztelő állampolgárrá. Leszögezte azt is, hogy a szabadságvesztést büntetés-végrehajtási intézetben csak a bíróság jogerős ítélete alapján lehet végrehajtani, valamint az elítélttel szemben csak a bíróság ítéletében vagy a jogszabályban meghatározott joghátrányt lehet alkalmazni.

A törvény a szabadságvesztés négy fokozatát különböztette meg (szigorított börtön, börtön, szigorított büntetés-végrehajtási munkahely és büntetés-végrehajtási munkahely). A bíróság ítéletében rendelkezett arról, hogy a büntetést melyik fokozatban kell végrehajtani.

A tvr. VIII. fejezete külön szabályokat tartalmazott a fiatalkorúak büntetés-végrehajtására vonatkozóan. Úgy rendelkezett, hogy a fiatalkorúval szemben alkalmazott szabadságvesztés végrehajtása során különös gondot kell fordítani a fiatalkorú erkölcsi nevelésére, valamint oktatására. A fiatalkorúak szabadságvesztését külön büntetés-végrehajtási intézetben – a fiatalkorúak börtönében, illetőleg a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási munkahelyén – kell végrehajtani. A fiatalkorúak börtönének, illetőleg büntetés-végrehajtási munkahelyének rendje enyhébb, mint a felnőtteké.²⁶

Célul tűzte ki az elítéltek átnevelését. Rögzítette azt is, hogy a fiatalkorúak börtönének rendje a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási munkahelyénél szigorúbb, így

- az intézeten belüli mozgás,
- a levelezés,
- a látogatás,
- a csomagküldemény,
- a birtokban tartható tárgyak köre, valamint
- a keresmény saját célra való felhasználása tekintetében.

A fiatalkorúak büntetés-végrehajtási munkahelyén az elítéltek:

- az intézetnek a közösség rendelkezésére kijelölt részében kíséret nélkül mozoghatnak,
- levelezésük nem korlátozott,
- látogatás esetén nem állnak közvetlen ellenőrzés alatt,
- keresményük nagyobb hányadát saját céljukra használhatják fel.

A fiatalkorúakat büntetésük tartamához képest szakmunkás-, illetőleg betanítottmunkás-képzésben kell részesíteni. Intézményes oktatással biztosítani kell az általános iskola elvégzését, és a lehetőséghez képest elő kell segíteni a középiskolai tanulmányok folytatását.

²⁶ 1966. évi 21. tvr. 35. §

Taxatívve felsorolta a fiatalkorúval szemben alkalmazható fegyelmi fenyítéseket:

- a) dorgálás szóban vagy parancsban,
- b) szigorú megrovás parancsban,
- c) a szórakoztató közös foglalkozástól három hónapig terjedhető eltiltás,
- d) a csomagküldeménytől három hónapig terjedhető eltiltás,
- e) a keresményből saját célra felhasználható összeg csökkentése,
- f) a tisztségviselési megbízatás visszavonása,
- g) húsz napig terjedhető magánelzárás.

A tizennyolcadik életévét betöltött elítélttel szemben előzetes orvosi véleménytől függően húsz napig terjedhető szigorított magánelzárás is alkalmazható volt.

Megállapítható, hogy a hatvanas évek szemléletmódja jelentős hatást gyakorolt a fiatalkorúak büntetéseinek végrehajtására is. A büntetés-végrehajtás nevelési jellegéhez ma is szorosan hozzátartozik a fiatalkorú fogvatartottak oktatása, nevelése, amelyben jelentős szerepet kap az is, hogy valamilyen szakma elsajátítása révén később munkához és megfelelő bevételhez jussanak. Sokkal kevésbé kézzelfogható a mindennapi gyakorlatban azonban a közösségi életre való nevelés, a megfelelő szocializáció. Szabó András rávilágított arra, hogy a fiatalkorú bűnelkövető életében a szocializációs folyamatba eleve valamilyen hiba csúszott, még azelőtt, hogy a büntetés-végrehajtási intézetbe került volna.²⁷

A fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának szabályai az 1970-es években

A jelenlegi büntetés-végrehajtás alapjait az 1971. évi 28. tvr. teremtette meg, amely a fiatalkorúakkal kapcsolatos rendelkezések között rögzítette, hogy a fiatalkorú szabadságvesztését külön büntetés-végrehajtási intézetben – a fiatalkorúak börtönében vagy a fiatalkorúak fogházában – kell végrehajtani.

Ha az elítélt a büntetés megkezdésekor huszadik életévét már betöltötte, vagy azt a büntetés végrehajtása alatt töltötte be, a bíróság határozta meg a szabadságvesztés végrehajtási fokozatát.

A fiatalkorú fogvatartottakra irányadó speciális rendelkezések a Bv. tvr.-ben

Az 1979. évi 11. törvényerejű rendeletet (a továbbiakban: Bv. tvr.) büntetés-végrehajtási szakemberek hozták létre, és megfelelt az Európa Tanács ajánlásaiban foglaltaknak. Bár időközben számos módosítás történt, de jelentőségét az is alátámasztja, hogy több mint harminc évig hatályban volt.

²⁷ Szabó A.: *A fiatalkorúak és a büntetőjog*. Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Budapest, 1961, 25. o.

A Bv. tvr. úgy rendelkezett, hogy a fiatalkorú fogvatartottak a felnőttekre irányadó jogokon (egészségügyi ellátás, kapcsolattartás, szabad levegőn tartózkodás, munkavégzés, panasz előterjesztés, vallásgyakorlás, pihenés, önképzés, sportolás, tanulmányok folytatása) túlmenően sajátos védelemre jogosultak. A szabadságvesztés végrehajtása során különös gondot kellett fordítani a fiatalkorú nevelésére, oktatására, személyiségének fejlesztésére és testi fejlődésére.

A szabadságvesztés végrehajtása során a fiatalkorúakat el kellett különíteni a felnőtt korúaktól. A fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetében felnőtt korú elítéltek csak az intézet működése érdekében lehettek elhelyezhetők. Biztosítani kellett a fiatalkorú fogvatartottak részére, hogy szakmunkás- illetve betanítottmunkás-képzésben vegyenek részt, és lehetővé kellett tenni, hogy középfokú tanulmányokat folytassanak.

A fiatalkorú neveléséhez és a társadalomba beilleszkedésének segítéséhez igénybe kellett venni a gyámhatóság és az egyéb állami szervek, a társadalmi szervezetek, a pártfogó felügyelő, valamint a fiatalkorú hozzátartozóinak segítségét.

A fiatalkorú az általános jutalmakon (dicséret, soron kívüli csomag, látogató fogadása soron kívül, látogatási idő meghosszabbítása, tárgyjutalom, pénzjutalom, személyes szükségletre fordítható összeg növelése, rövid tartamú eltávozás, kimaradás) felül dicsérő oklevéllel is jutalmazható volt.

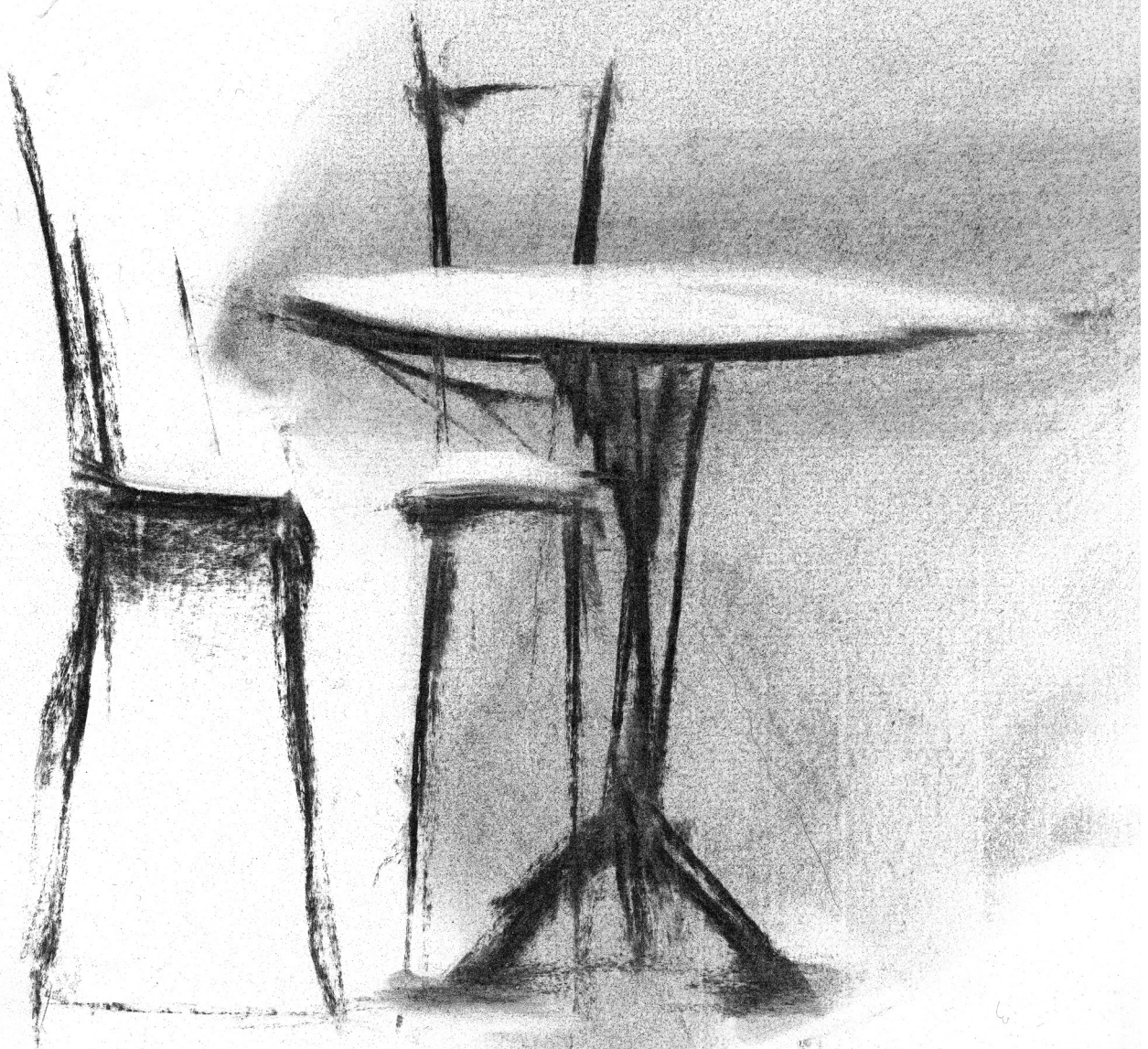
A rövid tartamú eltávozás tartama mind a fiatalkorúak börtönében, mind a fiatalkorúak fogházában évente legfeljebb tizenöt nap, míg a felnőtt korúaknál börtönben tíz nap, fogházban tizenöt nap volt. A magánelzárás a fiatalkorúak börtönében húsz, a fiatalkorúak fogházában tíz napig terjedhetett. A magánelzárással fenytett fiatalkorút az iskolai tanórakeről nem lehetett eltiltani.

A tizenhatodik életévét be nem töltött fiatalkorú dohányterméket nem tarthatott magánál. Ez változott a jelenleg hatályos törvényben, a nemdohányzók védelme érdekében a jogalkotó ezt az életkort tizennyolc életévre emelte fel.

Ha a fiatalkorúak börtönében vagy a fiatalkorúak fogházában levő elítélt a szabadságvesztés végrehajtása alatt betöltötte a huszonegyedik életévét, a szabadságvesztés fokozatának meghatározása, valamint a fiatalkorú végrehajtás során tanúsított magatartására figyelemmel a büntetés-végrehajtási intézet tett előterjesztést a büntetés-végrehajtási bíróhoz a szabadságvesztés fokozatának utólagos meghatározása végett.

A fiatalkorúak szabadságvesztését külön büntetés-végrehajtási intézetben kellett végrehajtani.

A jelenleg hatályos, a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 2015. január 1-jén lépett hatályba.

A természetben nincs ingyen ebéd¹

Barry Commoner (1917–2012) amerikai biológus munkássága során felállított négy ökológiai alapelvének egyike szerint: „a természet semmit nem ad ingyen”, tehát nincs ingyen ebéd. Mindenért fizetnünk kell, és nem biztos, hogy pénzzel ki tudjuk fizetni a természetből való fogyasztásunkat.

A büntetőjog minden esetben az utolsó lépcsőfok, és ha létezik olyan kategória, ahol a megelőzés a fontos, akkor a környezet- és természetvédelem e körbe biztosan beletartozik.

Mit tehetünk mi, jogalkalmazók elsősorban a megelőzés érdekében? Nyilván a generális és a speciális prevenciót kell figyelembe venni; a környezetet és a természetet károsító bűncselekmények esetén indokolt olyan súlyú büntetés alkalmazása, amely az elkövetőt és másokat is visszatart az ilyen jellegű bűncselekmények elkövetésétől. (Közhely, de igaz, hogy az unokáinknak is szükség lesz majd többek között ivóvízre és élelemre.)

Ahhoz, hogy ez megvalósulhasson, mindenképpen szemléletváltásra van szükség, de arra is, hogy e bűncselekmények nyomozása már a kezdet kezdetétől szakszerűen haladjon, majd – mint végső fázis – a büntetőbíróság az elkövetővel szemben alkalmazza a megfelelő büntetőjogi szankciót.

Az ilyen jellegű ügyek nyomozása eltér az egyéb, például tulajdon elleni bűncselekmények nyomozásától. Széles körű háttérjogszabály ismeretét igényli, de igényli azt is, hogy valamilyen szinten a nyomozó „biológus” is legyen, vagy legalábbis nézzen utána bizonyos dolgoknak. Egy konkrét esetben például a nyomozó hatóság a kutatás során szembesült azzal, hogy az egzotikus nandu milyen méretű, és azt hol is lehet azonnal, a lefoglalást követően elhelyezni.

Az alábbiakban két ügyön keresztül mutatom be, hogy a nyomozás hiányosságai miatt az elkövető nem volt felelősségre vonható, avagy sokkal kisebb súlyú cselekmény miatt került sor a felelősségre vonására, mint amit valójában elkövetett. Felmerül az is, hogy a büntetőbíró a teljes joganyag ismeretében átlátja-e az elkövetett bűncselekmény valós társadalomra veszélyességét, érti-e a címben megfogalmazott alaptételt.

Nézzük a jogeseteket, amelyekből kitűnik az, hogy mennyire indokolt lenne a nyomozók, ügyészek, bírók továbbképzése ezen a területen. (Jó példa erre az

* Ben-Belgacem A., címzetes főügyészségi ügyész, Kecskeméti Járási Ügyészség

¹ „A környezet és természet elleni bűncselekmények gyakorlati kérdései” című OKRI konferencia előadásának szerkesztett változata (2019. március 28., helyszín: Magyar Igazságügyi Akadémia).

ILEA² által szervezett továbbképzés, illetve az OKRI e témában tartott vizsgálata-kutatása, valamint e témában összehívott tudományos konferenciája.)

I.

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal munkatársai tettek feljelentést a Btk. 242. § (2) bekezdésébe ütköző, a fokozottan védett élő szervezet egyedeinek pusztulását okozó természetkárosítás bűntette miatt ismeretlen tettes ellen. A feljelentésben megfogalmazott történeti tényállás szerint ellenőrzés alá vontak egy külföldi honosságú kisbuszt, amelyben 16 darab nagyméretű hűtőtáskát találtak elő, a tartalmuk pedig összesen 2936 védett és fokozottan védett madártetem volt.

A helyszíni szemlén jelen volt nemzeti parki természetvédelmi szakemberek, természetvédelmi őrparancsnok és természetvédelmi őrök az egyedeket beazonosították, és megállapították, hogy e madarak természeti eszmei értéke összesen 73 475 000 forint. Magyarországon ezt megelőzően ekkora mennyiségű és eszmei értékű madártetem egy járműben még nem került feltalálásra.

A madártetek között rozsdás torkú, réti pityer, mezei pacsirta, barázdabillegető, sárga billegető, kék cinke, füziké, seregély, arany lile és más védett és fokozottan védett madár volt található. A helyszínen megállapításra került az is, hogy lőtt sebek vannak a tetemenek, tehát a madarakat lelőtték.

A feljelentésben foglalt történeti tényálláshoz igazodott a bűncselekmény minősítése is, mivel az elpusztított élő szervezet külön jogszabályban meghatározott pénzben kifejezett értékének együttes összege elérte a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított pénzben kifejezett legmagasabb érték kétszeresét.

Ebben az esetben a Btk. a gondatlan elkövetési alakzatot is büntetni rendeli.

A természetvédelméről szóló törvényhez igazodóan pedig a Btk. a természetvédelmi oltalom alatt álló faj egyedének valamennyi fejlődési szakaszát, alakját, állapotát, az elpusztult élőlényt is büntetőjogi védelemben részesíti.

A NAV járőrei a jármű átvizsgálását és a természetvédelmi szakemberek egyedbeazonosítását követően a megvalósulni látszó természetkárosítás bűntettének minősített esete miatt a helyszínre hívták a helyileg illetékes nyomozó hatóság tagjait, akik pedig a jármű szemléjének folytatása érdekében oda hívták a helyileg illetékes vadórt, aki a jegyzőkönyv tanúsága szerint ezen az eljárási cselekményen részt is vett. Az nem derült ki az eljárás adataiból, hogy milyen jogcímen, milyen minőségben került sor az eljárásban történő részvételére.

Sőt, a jegyzőkönyv szerint a lefoglalt madárteteket a vadór részére adták át. Neki pedig ezen védett és fokozottan védett madarak egyedeinek tartására körülbelül ugyanannyi hatósági engedélye volt, mint a járművet vezető nem magyar állampolgár sofőrnek.

² International Law Enforcement Academy – Nemzetközi Rendészeti Akadémia

Az akkor éppen tomboló madárinfluenza miatt a helyszínre érkezett a területileg illetékes hatósági állatorvos, és a fertőzés elkerülése érdekében a madártetemetek megsemmisítésre hatósági jogkörében eljárva végül is (szerencsére) ő szállította el.

A fenti helyszíni eljárást követően a nyomozó hatóság a jármű sofőrjét gyanúsítottként hallgatta ki. A terhelttel közölt történeti tényállás: *„a járművében megtalálásra került összesen 2946 darab védett madár, amelyek együttes eszmei értéke 73 475 000,- Ft. Ezzel elkövette a Btk. 242. § (1) bekezdés b./ pontjába ütköző természetkárosítás bűntettét”*.

A természetkárosítás bűncselekményi tényállását kitöltő háttérjogszabályok rögzítése elmaradt, az pedig nem elkövetési magatartás a terhelt részéről, hogy a „járművében megtalálásra került”. Az sem érthető, hogy miért módosult a bűncselekmény minősítése.

A terhelt a gyanúsítás ellen panaszt nem terjesztett elő, azt vallotta, hogy bérelte a járművet egy ismerőstől, majd egy másik ismerőse – akinek a nevét és adatait hajlandó lett volna megadni a jegyzőkönyv szerint – kérte meg arra, hogy a 16 táskányi élelmiszert szállítsa ki Olaszországba. Azt is közölte, hogy meg tudja adni az olasz település nevét és a parkolót, ahol adott időpontban majd várják az élelmet. Telefonszámot is tud mondani, kit kell hívni, ha odaér. Állította, hogy csak a hatósági eljárás során szembesült azzal, hogy mi volt a táskák tartalma.

Vallomásának felvétele után a járművel együtt tovább engedték anélkül, hogy a nemzetközi szálra rányomoztak volna, például a telefon megsemmisítésével, esetlegesen a terhelt további kihallgatásával a küldő és a fogadó személyére, a szállítmány fogadásának helyszínére.

A nemzetközi szál – ami nyilvánvalóan egy bünszervezetet feltételez – felderítetlen maradt.

A nyomozó hatóság álláspontja szerint a fenti gyanúsítottai vallomás bűnösségre kiterjedő beismerő vallomás... (Mármint az, hogy nem tudta, mi a táskák tartalma?)

A nyomozás elrendelését és a gyanúsított elengedését követően a nyomozó hatóság igazságügyi élővilágvédelmi szakértőt rendelt ki. Internetről, vagy az Igazságügyi Minisztérium honlapjáról sikerült szakértőt találni. Élővilágvédelmi szakértő azonban sokféle lehet, amit a nyomozó hatóság nem vett figyelembe. Az általuk kirendelt szakértő speciális szakterülete éppen az állat-egészségügy és a zárttéri vadtartás volt.

A szakértőnek az alábbi kérdéseket tették fel:

- Mi okozhatta a madarak elhullását?
- Milyen védettségi fokba tartoznak a madarak?
- Mennyi a madarak jogszabályban meghatározott pénzben kifejezett értéke?

- A pénzben kifejezett érték eléri-e a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított legalacsonyabb értéket?
- A helyszínen látottak közül melyik felel meg a Btk.-ban meghatározott feltételeknek?

A madarakat egyértelműen lelőtték. A természetvédelmi szakemberek az egyedeket a helyszínen beazonosították latin és magyar elnevezésük szerint, és meghatározták az egy-egy fajhoz tartozó, jogszabályban rögzített természeti eszmei értéket. Ennek megválaszolására szakértőt kirendelni nem szükséges, mint ahogyan az összérték megállapításhoz sem, hiszen ez egyszerű összeadási és szorzási művelet.

Az utolsó kérdés véleményem szerint teljesen értelmezhetetlen.

A szakértő szerint a madarakat valószínűleg lelőtték. A többi kérdésre közölte, hogy azok megválaszolására nincs kompetenciája, és a nyomozó hatóság részére megadta egy másik szakértő nevét és elérhetőségét.

Az ennek alapján kirendelt újabb élővilágvédelmi szakértő táblázatba foglalta a helyszíni szemlén rögzített adatokat, tehát hogy egy fajból hány egyed került előtalálásra, egyedenként és összesen mekkora ezek természeti eszmei értéke.

A két – álláspontom szerint indokolatlanul kirendelt – szakértői díj összesen 331 400 forint volt.

A nyomozó hatóság olyannyira önállóan végezte a nyomozást, hogy csak az annak elrendeléséről szóló feljegyzést küldte meg az ügyészség részére. A régi Be. alapján a bűncselekmény feljelentésben meghatározott minősítésére és a természeti eszmei érték nagyságára is figyelemmel a fokozott ügyészi felügyelet bejelentésére haladéktalanul sor került.

Az iratokat többször írásban kérte az ügyészség megküldeni. Ennek az ügyészi utasításnak sem tettek eleget, az iratokat már csak vádjavaslattal küldték meg az ügyészségre, két hónap „nyomozást” követően.

A vádjavaslatot tartalmazó iraton még feltüntették azt, hogy: *„a Romániában megvalósult orvvadászat bűncselekménye miatt a felajánlás kérdésében szíveskedjék intézkedni”*.

Az ügyészség nem intézkedett, hiszen mire is? Honnan lehet tudni, hogy a madarakat Romániában lőtték? Azért, mert a terhelt a gyanúsított kihallgatása során azt állította, hogy Romániában kapta meg a táskákat? Egyrészt a terheltet igazmondási kötelezettség nem terheli, másrészt még ebből sem következik, hogy a madarakat ott lőtték, és nem Albániában, vagy akár Magyarországon. Az sem kizárt, hogy a terhelt lőtte le őket.

Ekkor a nyomozó hatóság már látta, hogy az ügynek nemzetközi vonatkozásai is vannak, de már későn.

Mit lehetett az ily módon lefolytatott nyomozás adataiból az iratokat áttanulmányozva kétséget kizáróan levonni? A terhelt által vezetett járműben

nagyszámú, védett és fokozottan védett lőtt madárteteme volt található. Mivel nem magyar honosságú volt a jármű, és a terhelt is azt vallotta, hogy külföldön kapta meg a táskákat, az bizonyos, hogy a terhelt az ország területére engedély nélkül beszállított és innen továbbszállítani kívánta természetvédelmi oltalom alatt álló fajok tetemeit a megfelelő hatóság engedélyek nélkül.

Ez az elkövetési magatartása alkalmas a Btk. 242. § (1) bekezdés a) és b) pontjába ütköző természetkárosítás büntetvények megállapítására.

A terhelt azonban azt állította, hogy nem nézte meg a táskák tartalmát. A mulasztásáért felelős lehet, azonban fel kellett-e ismernie, tisztában kellett-e lennie azzal, hogy ezek a madarak természetvédelmi oltalom alatt állnak. Bizonyítható-e az ő vonatkozásában a szándékos elkövetés?

Adatok – és a ténylegesen végzett nyomozás – hiányában csak a gondatlan elkövetés volt az elkövető terhére róható, ezen alapeset elkövetője azonban gondatlanság esetén nem büntethető, mert a megállapítható esetnek nincs gondatlan elkövetési alakzata.

Mivel az eljárás adatai alapján azt sem lehetett kétségbe kizáróan bizonyítani, hogy a terhelt lőtte-e le – akár egyedül, akár társaival együtt társtettesként – a közel 3000 példány madarat, így a feljelentésben írt, a természetkárosítás büntetvények minősített esete sem volt a terhelt terhére írható.

Mindezek alapján a nyomozás megszüntetéséről kellett határozni, figyelemmel arra, hogy további nyomozati cselekmény elvégzése a kezdeti hiányosságok miatt már nem volt lehetséges, a helyszíneléskor és a terhelt kihallgatásakor megvolt bizonyítékok már elenyésztek.

Hozzáértő és szaksterű nyomozás esetén akár a nemzetközi szál is felderíthető, felgöngyölíthető lett volna.

II.

A másik természetkárosítás bűncselekménye tárgyában a nyomozás nemzetközi jogsegélykérelem alapján indult. A jogsegélykérelem Hollandiából érkezett, mivel a holland hatóság nyomozást folytatott egy holland állampolgárságú díszmadár-kereskedő, valamint külföldi állampolgárságú társai ellen. Azonnal felmerült tehát, hogy egy kiterjedt nemzetközi bűnszervezetről is szó lehet.

A holland hatóságok által megállapított tényállás szerint Észak-Afrikában szabadon élnek és szabadon befoghatók bizonyos pintyfélék. Adat merült fel arra, hogy ilyen madarakat Szerbián keresztül csempésznek be az Európai Unió területére, majd Magyarországon ezeket a madarakat egy szintén díszmadártenyésztéssel és -kereskedéssel foglalkozó magyar állampolgár fogadja, majd ő csempészi át ezeket Hollandiába az ottani kereskedőhöz.

A madarak csempészése mindenképpen szükséges volt, mivel élő állat megfelelő engedélyek, igazolások és hatósági állatorvosi okmányok nélkül más államokba

nem szállítható. Felmerült az is, hogy e pintyféléken túl egzotikus, továbbá természetvédelmi oltalom alatt álló madarak egyedeit, és a Washingtoni Egyezmény hatálya alá tartozó fajok egyedeit is szállítják és értesítik, illegálisan, a megfelelő engedélyek nélkül.

A jogsegélykérelemhez csatolásra került az amszterdami bíróság végzése, ami tulajdonképpen a nálunk meglévő nyomozási bírói végzéshez hasonló. Ebben a végzésben házkutatást és lefoglalást rendelt el a bíróság a feltételezett magyar elkövető ingatlanán. A holland nyomozó hatóság kérése még az volt, hogy két, az adott ügygel foglalkozó nyomozója az eljárási cselekményeknél jelen lehessen.

Mivel díszmadártenyésztőről és -kereskedőről volt szó, vállalkozásának telephelye pedig egy külterületi tanyás ingatlan, már eleve feltehető volt, hogy nagy területen, számos röpdében és volierben kell a házkutatást foganatosítani. Ennek ellenére késő őszi időszakban, az esti órákban kezdtek hozzá a házkutatáshoz, gyakorlatilag még a röpdék számát (nemhogy a madarak számát) sem lehetett megállapítani.

A házkutatás kezdetén az érintett tenyésztő nem volt jelen a helyszínen, azonban a nyomozó hatóság telefonhívására megjelent, útközben a telefonkészülékét eldobta. Ezt akkor az eljárók észlelték és megtalálták, majd a jegyzőkönyv szerint – szintén a telefon megsemmisítése nélkül – átadták a jelenlévő holland nyomozóknak. Ugyanígy tettek a terhelt számítógépével is, valamint nagyobb mennyiségű készpénzt is találtak elő, amelyet szintén átadtak a nyomozóknak a jegyzőkönyv szerint.

A kaotikus házkutatásra jellemző, hogy miután az ügy nyomozását átvette a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda Korrupció és Gazdasági Bűnözés Elleni Főosztálya, a házkutatáson részt vett nyomozókat tanúként ki kellett hallgatniuk, majd összesítést kellett készíteniük arról, hogy melyik röpdében konkrétan milyen faj hány egyede volt, és ezek közül mi került lefoglalásra és elszállításra.

A házkutatás során merült fel az, amit a bevezetőben említettem, hogy nem árt kicsit utánajárni egy-két dolognak ilyen házkutatások megszervezése előtt. (A nyomozók többek között ugyanis itt szembesültek azzal, hogy az egzotikus nandu például mekkora, és hogy haladéktalanul lefoglalva azt hova is lehetne elszállítani.)

A házkutatás során az észak-afrikai pintyféléken túl (209 egyed) a terheltnél előtalálásra kerültek olyan fajok egyedei, amelyek természetvédelmi oltalom alatt állnak, köztük a Washingtoni Egyezmény hatálya alá tartozó fajok egyedei is. Ekkor merült fel, hogy az Eurojuston keresztül koordinációs értekezlet tartása szükséges, hiszen az előtalált további fajok esetében is előfordulhat, hogy azok tárgyai lehetnek a Hollandiában folyamatban lévő büntetőeljárásnak. A holland társszervektől annyit sikerült megtudni, hogy a jogsegélykérelemben írt büntetőeljárásban a magyar állampolgárságú terhelt mintegy 8 hó-

napig előzetes letartóztatásban is volt, az ő, és szerb társa gyanúsítottként történő kihallgatását is tervezik. Egyebekben a koordinációs értekezlettől „idő előtiségre” hivatkozással elzárkóztak.

Az Eurojusttól azonban tudomást szereztünk arról is, hogy illegális madárkereskedelem miatt a terheltünket távollétében – mivel akkor Hollandiában illegális madárkereskedelem miatt folyamatban lévő eljárásban előzetes letartóztatásban volt – az antwerpeni elsőfokú bíróság hathavi börtönbüntetésre és hatezer euró pénzmellékbüntetésre ítélte, továbbá kötelezte 25 euró hozzájárulás megfizetésére az erőszakos cselekmények áldozatait segítő alap javára, valamint a felmerült 51 euró bűnügyi költség megfizetésére.

Az ítéletben megállapított tényállás szerint összesen 44 példány madarat (köztük szavanna sármány, csicsörke, pirosfarkú papagáj) találtak elő a járművében, részben élve, részben elhullva. Ezeket a madarakat érvényes dokumentumok és engedélyek nélkül vásárolta meg, és vitte be ezeket Belgium területére, ahol értékesíteni kívánta azokat.

Az ítélet hivatkozik a Tanács vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása tárgyában kiadott 1996. december 9-i EK rendeletre, továbbá a Washingtoni és a Bonni Egyezményre.

Az ítélet a büntetés kiszabását, annak mértékét többek között azzal indokolta, hogy a terhelt által elkövetett bűncselekmény súlyos fokú, a vádlott által elkövetett tettek a felelősségérzet hiányáról és az állatok iránti tisztelet hiányáról tanúskodtak.

Azt meg kell jegyezni, hogy a holland és a belga természet védelméről szóló törvény hasonló a magyar szabályozáshoz, az egyedek bármely fejlődési alakzatát, bármely származékát védi, és csak a megfelelő hatósági engedélyek birtokában végezhető ezekkel bármilyen tevékenység, akár a tartásuk is.

A büntető törvénykönyv szerinti tényállás szabályozása mindkét államban szintén hasonló a miénkhez, azzal a lényeges eltéréssel azonban, hogy mindkét államban már a bűncselekmény alapesete is súlyosabban, hat évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A terheltünknel a házkutatás során 5 példány kanalas récét, 2 üstökös récét, 2 kisbukót, 2 cifra récét, 2 sárga homlokú amazont, 2 skarlát íbiszt és 6 nandut találtak elő, amely fajok természetvédelmi oltalom alatt állnak, és a terhelt ezek megszerzéséhez, tartásához, a velük való kereskedéshez a megfelelő hatóság engedéllyel nem rendelkezett.

A fenti tényállás alapján emeltünk a terhelt ellen vádat, annak ellenére, hogy meghatalmazott védője indítványozta az eljárás bűncselekmény hiányában való megszüntetését, mivel álláspontja szerint csak egy adminisztratív mulasztásról volt szó. A vádiratban felfüggesztett szabadságvesztés-büntetés kiszabására tettünk indítványt. A vádbeszédben a vádlott terhére – felhasználva a holland jogsegélykérelmet, és a belga elsőfokú ítéletet mint okirati bizo-

nyítékokat – indítványoztuk értékelni, hogy ugyanolyan bűncselekményt Magyarország két, nemzetközi büntetőeljárás hatálya alatt követett el.

Az elsőfokú bíróság – az eljáró bíró a teljes joganyag ismeretében – a vádlottat a terhére rótt bűncselekmény elkövetésében bűnösnek mondta ki, és őt – mivel az elkövetett cselekmény csekély tárgyi súlyú és a társadalomra csekély fokban veszélyes – egy év időtartamra próbára bocsátotta, és a több mint egymillió forint büntügyi költség csak egy részének a megfizetésére kötelezte.

Vessük össze ezt az első fokú ítéletet, a kiszabott büntetést, és annak indoklását – a társadalomra veszélyesség megítélésében is – a fentiekben ismertetett belga ítélettel, és annak indoklásával, de akár azzal is, hogy más államban a legsúlyosabb szabadságelvonással járó kényszerintézkedést is elrendel a bíróság az elkövetővel szemben.

Nem volt tárgya a nyomozásnak az, hogy jelen esetben az elkövetőnek mekkora haszna keletkezett az illegális madárkereskedésből, mivel a mi vádiratunk csak a felsorolt természetvédelmi oltalom alatt álló egyedek engedély nélküli tartását mint elkövetési magatartást tartalmazta, ezekkel történő illegális kereskedelmet nem tudtuk bizonyítani.

Ezzel szemben a két külföldi büntetőeljárásban egyértelmű bizonyítást nyert, hogy a vádlott illegálisan kereskedik védett fajok egyedeivel. Mekkora haszonra tehet szert ebből, ha az sem tartja vissza, hogy előzetes letartóztatásban van hosszabb ideig külföldön, másik államban pedig végrehajtandó szabadságvesztés-büntetésre ítélik? Még e tények mellett is „anyagilag megéri” ezt a tevékenységet folytatni.

Vajon ha kábítószer-kereskedelemből származna a bevétele, abban az esetben is egy év próbára bocsátának? Sajnos, nyilván „megéri” e bűncselekmények, a természetkárosító bűncselekmények elkövetése. Nagyon magas a látencia aránya, hiszen a „sértett egyed”, akit lelőttek, megöltek, csempésztek stb., nem tud feljelentést tenni, nem tud tanúvallomást tenni, nem fog panasszal élni. A feltárt esetekben pedig elenyésző az elkövetők büntetése.

A becsült adatok szerint a természetvédelmi oltalom alatt álló egyedekkel történő illegális nemzetközi kereskedelemről származó éves bevétel meghaladja a 6 billió dollárt. Ha komolyan vesszük a bevezetőben írt alaptételt, akkor mindent meg kell tennünk a természetkárosító bűncselekmények és elkövetők felderítése érdekében, be kell szerezni a szükséges bizonyítékokat, és az ismertté vált elkövetőkkel szemben – a cselekmény társadalomra veszélyességét felismerve – a megfelelő büntetőjogi szankciót kell alkalmazni.

Ennek érdekében elengedhetetlen az e téren tevékenykedők továbbképzése, valamint a közvélemény tudatformálása, a szemléletváltás is, mert mi történik majd akkor, ha valaki kifogja az utolsó halat, és kivágja az utolsó fát...

Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozása megváltozott eljárási környezetben

Bevezetés

A 2018. július 1. napjával hatályba lépett *büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény* (a továbbiakban: új Be.) a jogalkalmazókat az új szabályozás gyakorlati adaptációja mellett számtalan téren szemléletváltásra is kényszeríti. Nincs ez másképp az igazságszolgáltatás elleni bűncselekményekkel foglalkozók esetében sem. Azzal, hogy a jogalkotó ezeket a bűncselekményeket kivette a kizárólagos ügyészségi nyomozás körébe tartozó bűncselekmények köréből és nyomozásukat az általános hatáskörű nyomozó hatóság hatáskörébe utalta, alapvetően új helyzetet teremtett e bűncselekmények nyomozása során.

Az ügyészség részéről szükséges szemléletváltás abból a körülményből adódik, hogy az igazságszolgáltatás elleni bűncselekményeket a korábbi Be. rendelkezéseitől eltérően már nem maga nyomozza, hanem felügyeli azok felderítése törvényességét, illetve irányítja vizsgálatukat. Nagyobb kihívással kell azonban szembenéznie az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozását végző rendőrségnek, hiszen e bűncselekményekkel eddig csupán azokat észlelő, feljelentő szervként találkoztak, speciális jellegükről, bizonyításuk nehézségeiről kevesebb ismerettel rendelkeztek.

A jogalkalmazás nehézségei már az új Be. hatálybalépése óta eltelt néhány hónapban több ponton jelentkeztek.

Adódik a kérdés, hogy az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozásának hatásköri szabály módosulásából adódó változások miért idegenek a jogalkalmazók számára, továbbá szükséges volt-e egyáltalán ez a változtatás, azaz hatékonyabbá válik-e ezen bűncselekmények elkövetőinek a felelősségre vonása.

Az előbbi kérdés megválaszolásához feltétlenül szükséges az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozására vonatkozó hatásköri szabályozás hazai alakulásának vizsgálata. Ez szorosan összefügg az ügyészségi nyomozás alakulásának vizsgálatával, hiszen e bűncselekmények hosszú évtizedeken át az ügyészségi nyomozás körébe tartoztak. Az utóbbi kérdésekre pedig néhány külföldi szabályozási minta vázlatos áttekintése mellett az új Be. életbelépése óta eltelt időszakban csak e bűncselekmények nyomozásakor jelentkező jogalkalmazási anomáliák vizsgálatával adható adekvát válasz.

* Erdődy Gy. PhD, alügyész, Pécsi Járási Ügyészség

Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények és nyomozásuk alakulása

Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények anyagi jogi szabályozásának alakulása

Az 1878. évi V. törvénycikk (a továbbiakban: Csemegi-kódex) „a hamis tanúzás és hamis eskü” megnevezéssel ellátott fejezetben rendelkezett a hamis tanúzásról és a hamis tanúzásra felhívás törvényi tényállásáról. A kódex a hamis tanúzást bűnvádi, polgári, kihágási és fegyelmi ügyben egyaránt büntetni rendelte. A hamis szakvélemény és hamis fordítás nyújtását csak büntető- vagy polgári ügyben, míg a hamis tanúzásra felhívást bűnvádi, polgári, kihágási és fegyelmi ügyben is büntette. A Csemegi-kódex külön fejezetben szabályozta a hamis vád bűncselekmény törvényi tényállását, amelyben a büntetettre, kihágásra és fegyelmi vétségre vonatkozó hamis vádat is szankcionálta. A mentő körülmény elhallgatását a hamis vád egyik alakzataként szabályozta a törvénykönyv. A XIX. fejezetben a foglyok megszöktetése cím alatt a szökéshez nyújtott segítséget rendelte büntetni. A kódex a bűnpártolás tényállását az orgazdasággal együtt a XXX. fejezetben, míg a XLII., a hivatali és ügyvédi büntettek és vétségek elnevezésű fejezetben rendelte szankcionálni akkor, ha az ügyvéd büntető- vagy kihágási ügyre vonatkozóan ajándék vagy ígéret által megvesztegetve védence ártalmára kötelességellenesen járt el.

Számos módosítás ellenére a Csemegi-kódex általános része a *Büntető törvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény* hatálybalépéséig, míg a különös része a Magyar Népköztársaság büntető törvénykönyvéről szóló 1961. V. törvény hatálybalépéséig volt hatályban.¹ Az egységes büntett-fogalmon alapuló első átfogó, szocialista büntetőkódex az államigazgatás és az igazságszolgáltatás elleni büntettek fejezetében már összefogottan, önálló cím alatt szabályozta az igazságszolgáltatás elleni büntetteket. A hamis vádhoz viszonyítottan szubszidiárius jellegű törvényi tényállásként határozta meg a hatóság félrevezetésének büntetettét, míg önálló bűncselekményként jelent meg a hamis tanúzásra rábírás, a mentő körülmény elhallgatása, a börtönzendülés, a zugírászat és a zártörés büntette. A fogolyszökésről rendelkező tényállás már a fogoly tevékenységét nyilvánította büntetendőnek, végül az ügyvédi büntettet is az igazságszolgáltatás elleni büntettek között helyezték el.² A büntető törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. tvr. az egységes büntett-fogalmat megszüntette és a bűncselekményeket súlyuk szerint büntettekre és vétségekre osztotta, amelyre tekintettel a törvény az egyes igazságszolgáltatás elleni bűncselekményeket is súly szerint differen-

¹ Ligeti K.: Az új büntető törvénykönyv általános részének koncepciója. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2006/1., 4–53. o.

² Belovics E. – Molnár G. M. – Sinku P.: *Büntetőjog II.* HVG-ORAC, Budapest, 2012, 378. o.

ciálta. A *Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény* (a továbbiakban: korábbi Btk.) hatálybalépésekor az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények addigi szabályozásán lényegét tekintve nem változtatott. A vizsgált bűncselekmények azonban 2002. április 1. napjával a hatósági eljárás akadályozása bűncselekménnyel, a nemzetközi bíróság előtt elkövetett igazságszolgáltatás elleni bűncselekménnyel és a bírósági végrehajtás akadályozásának vétségével, 2006. július 1-jétől az igazságszolgáltatással összefüggő titoksértés vétségével, 2009. február 1. napjától a hatóság eljárásának megzavarása bűncselekménnyel egészültek ki, de 2011. január 1. napjától a fogolyszökés törvényi tényállása is bővítésre került. A *Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény* (a továbbiakban: Btk.) a korábbi Btk. szabálysértésre vagy fegyelmi vétségre vonatkozó hamis vád, illetve az ezekre vonatkozó hamis gyanúfeltetés kettős felosztása helyett hármas felosztást vezetett be, és büntetni rendeli a közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegéssel történő hamis vádolást és az erre vonatkozó hamis gyanúfeltétést is. A Btk. a hatóság félrevezetésének vétsége miatt szankcionálni rendelt bűncselekmények körét is kibővítette, és már a szabálysértési, fegyelmi és egyéb hatósági eljárás alapjául szolgáló hatóság előtt tett valótlan bejelentést is a törvényi tényállás szabályozási körébe vonta. Új tényállásként került a Btk.-ba a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának vétsége, a hatósági eljárás akadályozása helyett módosult elnevezéssel a kényszerítés hatósági eljárásban bűncselekmény és a bírósági eljárás akadályozásának vétsége, de a Btk. elődjével ellentétben pönalizálja a szabálysértési, közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegés és a fegyelmi eljárás alá vont személy vonatkozásában elkövetett mentő körülmény elhallgatását is.

Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozásának alakulása

Magyarországon már a 16–17. században megjelentek az önkormányzati hatóságoknál a tiszti ügyészi tisztségek. A tiszti főügyész a megye jogtanácsosa volt, aki emellett vádképviselői és bizonyos nyomozati funkciót is betöltött, de egyes esetekben védői, ügyvédi szerepben is eljárhatott. Az uradalmak tiszti ügyészei hasonló tevékenységet végeztek.³ A tiszti ügyész nyomozati funkcióiról már korai forrásokban is találkozhatunk. Ilyen lehet Ugocea megye 1736. évi statútuma, amely előírta, hogy az alispán a szolgabíróval, az ülnökkel, a vármegye tiszti ügyészével és szükség esetén a földesúrral évente két alkalommal hivatalból együttes nyomozást tartsanak. Erről *Csevár Antal* tett említést az ügyészségi nyomozásról készített tanulmányában, de a szerző maga is rámutatott arra az általánosan elfogadott körülményre, hogy a feudális korszakban az ügyészi tevékenységet nem a nyomozás jellemezte.⁴ Az osztrák abszolútizmus idején a tiszti ügyészek intézménye megszűnt, a vádhatóság

³ Mezey B. (szerk.): *Magyar alkotmánytörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, 1996, 175. o.

⁴ Csevár A.: Az ügyészségi nyomozás gyökerei, fejlődésének akadályai. *Ügyészségi Értesítő*, 1995/1–2., 23–37. o.

szerepét az állami ügyészi szervezet vette át.⁵ A szervezetet azonban az 1860-as októberi diploma után megszüntették Magyarországon és azután ismét a hagyományos magyar megoldások működtek az igazságszolgáltatásban.⁶ Az ügyészségi szervezetet a királyi ügyészségről szóló 1871. évi XXXIII. törvénycikk rendezte, amely a bírósági szervezettől függetlenül működő vádhatóságokat állított fel, ahol az ügyészi szervezeti hierarchia a bírósági szervezethez igazodott. A törvény a bünvádi, fegyelmi ügyekben történő közreműködést és a börtönök feletti felügyeletet utalta az ügyészség hatáskörébe. Az ügyészség hatáskörét alapvetően e törvény és a Bünvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk (a továbbiakban: Bp.) szabályozták.⁷ Az ügyész a nyomozás során felügyeleti és irányítási jogkörökkel rendelkezett. A nyomozás során biztosított széles körű jogositványai ellenére saját maga nem nyomozhatott, még a vádlott kihallgatásánál sem lehetett jelen.⁸ Ebben változást a büntető igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről szóló 1921. évi XXIX. törvénycikk hozott, amely felhatalmazta az ügyészséget, hogy a nyomozást maga teljesítse, ebben a jogkörében tett intézkedése ellen a vádtanácshoz való előterjesztésnek volt helye. Az ügyészség e jogkörét a nyomozáshoz szükséges apparátus hiányára tekintettel ebben az időszakban csak kivételes jelleggel gyakorolta és az is csak vizsgálati jellegű cselekmények elvégzésére korlátozódott.⁹ A Magyar Népköztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény ugyan rendelkezett a legfőbb ügyész hatásköréről, de a szovjet minta alapján adaptált ügyészi szervezet létrehozására csak a Magyar Népköztársaság ügyészségéről szóló 1953. évi 13. tvr.-rel került sor. A Büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény egységes nyomozati szakaszt hozott létre. A nyomozást az ügyész, illetve annak irányítása mellett a rendőrség végezte, egyes nyomozási feladatok végrehajtása céljából az ügyész akkor is a rendőrséghez fordulhatott, ha a nyomozást maga végezte.¹⁰ A törvény tehát a 89. §-ában a pártállami célokra tekintettel ugyan biztosított az ügyész részére nyomozati jogkört, de az ehhez szükséges apparátus hiányára és az ügyészségi nyomozás túlzott megerősödését nem kívánó politikai szándéokra tekintettel az ügyészségnek ez a hatásköre nem erősödött meg. A már említett 1953. évi 13. tvr. rendelkezései az ügyészség nyomozati jogkörében jelentősebb változást hoztak. A jogszabály az ügyészségi nyomozás körébe sorolta a hivatali, a tervgazdálkodás elleni, továbbá a társadalmi tulajdon elleni nagy jelentőségű bűncselekményeket, emellett azonban az üzemi balesetek, a fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények és a büntető perrendtartás által a megyei bíróság hatáskörébe utalt

⁵ Mezei (1996): i. m. 357. o.

⁶ Nánási L.: *A magyar királyi ügyészség története 1871–1945*. Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2011, 18. o.

⁷ Mezei (1996): i. m. 357. o.

⁸ Lásd a királyi ügyészségről szóló 1871. évi XXXIII. törvénycikk 17–23. §-ait.

⁹ Csevár (1995): i. m.

¹⁰ Király T.: *Büntetőeljárási jog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2000, 69. o.

bűncselekmény nyomozását is.¹¹ Ez az első ügyészségi tvr. biztosította, hogy az ügyész a bűncselekmény felfedése érdekében bármely járásbíróóság elé tartozó ügyben az ügyészségi nyomozót megbízza a nyomozás lefolytatásával, de azt is, hogy az ügyész bármely ügyben saját maga lefolytassa a nyomozást.¹² A nyomozati jogkör a járási és városi ügyészségek, a megyei főügyészségek és a Legfőbb Ügyészség részére is biztosított volt.¹³ A nyomozás ügyészségi hatáskörbe vonása és az ügyészségi nyomozókkal történő végeztetése megfelelő apparátus hiányában soha nem valósult meg, majd 1956 decemberében az ügyészségen belüli nyomozó részlegek fel is oszlottak.¹⁴ Az '56-os forradalom utáni konszolidációt követően megváltozott a jogpolitikai szándék az ügyészségi nyomozást illetően. A *Magyar Népköztársaság ügyészségéről szóló 1959. évi 9. tvr.* újra biztosította az ügyész számára, hogy a nyomozást vagy egyes nyomozási cselekményeket maga végezzen¹⁵, és felhatalmazta a legfőbb ügyészt, hogy az illetékes miniszterrel egyetértésben meghatározza azokat a bűncselekményeket, amelyek nyomozása az ügyészség kizárólagos hatáskörébe tartozik. E bűncselekmények az *1961. évi V. törvény* különös részi tényállásai közül az egyes hivatali, illetve korrupciós bűntettek¹⁶, meghatározott esetekben a hivatalos személy elleni erőszak bűntette¹⁷, egyes állam- és szolgálati titok megsértésével elkövetett bűntettek¹⁸, a sajtóbűntettek és a rossz minőségű termék forgalomba hozatalával elkövetett bűntettek mellett az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények voltak, a zártörés kivételével. Láthatóan a kizárólagos ügyészségi nyomozás körébe tartozó bűncselekmények meghatározásánál lényeges szempont volt, hogy az elkövetők személye ismert legyen, ekként a nyomozások vizsgálati jellegű cselekményekkel elvégezhetőek legyenek.¹⁹ A tvr. lehetőséget biztosított arra is, hogy az ügyész a nyomozások törvényességi felügyelete körében a nyomozást vagy egyes nyomozási cselekményeket maga végezhesse vagy annak lefolytatására bármely nyomozó szervet utasítson. Ezzel a lehetőséggel kezdetben nagy számban éltek is az ügyészségek. A nyomozást a Legfőbb Ügyészségen és a főügyészségeken teljesítették, ott biztosításra kerültek ehhez a személyi és tárgyi feltételek is. A szabályozás alapját az *ügyészségi nyomozó szervek felállításáról és működéséről rendelkező 14/1959 Legf. Ú. utasítás* jelentette. Bár az ügyészségi nyomozás ebben az időszakban kiemelt jelentőséget kapott, a hatvanas évek végétől a rendszerváltásig mégis folyamatosan csökkent ennek a súlya. Ez összefüggésben

¹¹ 1953. évi 13. tvr. 13. § (2) bekezdés

¹² 1953. évi 13. tvr. 13. § (4) bekezdés és 14. § (2) bekezdés e) pont

¹³ 1953. évi 13. tvr. 30–34. §

¹⁴ Bócz E.: *Büntetőeljárás jogunk kalandjai*. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006, 68. o.

¹⁵ 1959. évi 9. tvr. 12. § (2) bekezdés b) pontja

¹⁶ Btk. 144–154. §

¹⁷ Btk. 155. §

¹⁸ Btk. 160–163. §

¹⁹ Csevár (1995): i. m.

volt a korrupciós ügyek számának csökkenésével, az ügyészségen belül a nyomozás törvényessége feletti felügyelet biztosítása iránti igény felerősödésével, az ügyészségi nyomozás hatáskörébe tartozó bűncselekmények szűkítésével és a hatáskörbe nem tartozó nyomozások átvételének csökkenésével.²⁰ Az ügyészi funkciók közül az *ügyészségről szóló 1972. évi V. törvény* (a továbbiakban: korábbi Ütv.) is a nyomozás felügyeletére helyezte a súlypontot.²¹ Az ügyészségi nyomozás jelentőségének csökkenése ellenére az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények a rendszerváltásig nemcsak hogy az ügyészségi nyomozás körébe tartozó bűncselekmények közé tartoztak, de annak gerincét is adták.²² Az *1978. évi IV. törvény* hatálybalépését követő bűncselekmények rendszerében az egyes hivatali bűncselekmények, illetve meghatározott személyi kör sérelmére elkövetett hivatalos személy elleni erőszak büntette,²³ a meghatározott személyi kör vonatkozásában elkövetett egyes korrupciós bűncselekmények²⁴ mellett valamennyi igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény a kizárólagos ügyészségi nyomozás körébe tartozott, a nem hivatalos személy által elkövetett bűnpártolás, a fogolyszökés és fogolyzandulás büntetteinek, valamint a zártörés vétségének kivételével. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozása a rendszerváltás után is az ügyészség kizárólagos hatáskörében maradt. E bűncselekmények ekkortól már törvényi szinten – az *1989. évi XLVI. törvénnyel*²⁵ a jogállami követelményekhez igazítva – a korábbi Ütv. mellékletében kerültek meghatározásra, lényegében átvéve a korábbi Legf.Ü–BM. közös utasításban meghatározott bűncselekményeket. A *4/1990. Legf.Ü. utasítás*²⁶ az ügyészségi nyomozást az ügyészségi nyomozóhivatalok mint főügyészségi szervezeti egységek hatáskörébe utalta, amelyek hatásköreiket a székhelyükön és az illetékességi területükhöz tartozó főügyészségeken működő kirendeltségeken gyakorolták. A szervezeti átalakulással egyidejűen a kizárólagos ügyészségi nyomozás körébe tartozó bűncselekmények száma is jelentősen emelkedett.²⁷ Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények vonatkozásában azonban Csevár Antal már 1995-ben úgy vélte, hogy az ügyészségi nyomozás kizárólagos hatáskörébe tartozó bűncselekmények köre részben csak tradíciókon alapul. Véleménye szerint az igazságszolgáltatás elleni deliktumok nyomozása csak azért kerülhetett e bűncselekményi csoportba, mert azok speciális szakértelmet, jogi alapismereteket igényelnek. Az akkori viszonyok között kialakított álláspontja az volt, hogy a rendőrségi nyomozók jelentős része rendelkezik – szakirányú

²⁰ Nyíri S.: Gondolatok az ügyészi nyomozásról. *Ügyészségi Értesítő*, 1985/1., 1–4. o.

²¹ Csevár (1995): i. m.

²² Lásd az 1/1973. és az 1/1979. Legf.Ü–BM. sz. közös utasítást.

²³ Btk. 225–229. §

²⁴ Btk. 250. §, 253. §, 256. § (1)–(2) bekezdések

²⁵ A korábbi Ütv. módosításáról.

²⁶ Az Ügyészségi Nyomozó Hivatalokról és az azokkal összefüggő kérdésekről, valamint a katonai ügyészségi szervek belügyi egységeinek megszüntetéséről.

²⁷ Az ügyek száma 1994-ben már meghaladta az ötezret, amely az 1980. évi ügyek számának háromszorosa volt. Lásd Csevár (1995): i. m.

felsőfokú végzettségükre tekintettel – jogi ismeretekkel, ezért e bűncselekmények nyomozása nem jelentene nehézséget számukra. Az említett szerző az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények közül csupán az ügyvédi visszaélés büntetnének nyomozását tartotta volna indokoltnak ügyészségi hatáskörben meghagyni.²⁸ Az ügyészségi nyomozó hivatalok kirendeltségeit a 9/1995. (ÜK. 12.) LÜ. utasítás²⁹ szüntette meg azzal, hogy az ügyészségi nyomozás kizárólagos hatáskörébe tartozó bűncselekmények nyomozását a Fővárosi Főügyészségen és a megyei főügyészségeken szervezett ügyészségi nyomozó hivatalokra bízta. Megjegyzendő, hogy a 10/1995. (ÜK. 12.) LÜ. utasítás³⁰ úgy rendelkezett, hogy a főügyész a nyomozó ügyészt – kivételesen indokolt esetben – időlegesen más ügyészi szakterületen (munkakörben) is foglalkoztathatta, de a nyomozó ügyész olyan ügyben, amelyben a nyomozást a nyomozó hivatal folytatta le, vádat nem emelhetett és a bíróság előtti eljárásban sem vehetett részt. Ez a szabályozás a 2006. február 1. napján hatályba lépett 3/2006. LÜ. utasítással³¹ változott, amellyel a nyomozó hivatalokat a Központi Nyomozó Főügyészség és a helyi ügyészségként, de megyei – a Budapesti Nyomozó Ügyészség a főváros területére kiterjedő – illetékességgel rendelkező nyomozó ügyészségek váltották fel. Az ekként létrejött ügyészségek látták el az ügyészségi nyomozás kizárólagos hatáskörébe tartozó, illetőleg az arra jogosult által oda utalt ügyek nyomozását. Lényeges, hogy az addigi szabályoktól eltérően a nyomozó ügyészség az általa nyomozott ügyben az érdemi határozat meghozatalán túl – meghatározott kivételtől eltekintve – a vád képviselőt is ellátta. Úgy vélem, hogy az ügyészségi nyomozás szervezetét és hatáskörét tekintve – amelyekkel részletesebben ezen a helyen terjedelmi okokból nem foglalkozhatok – a rendszerváltás időszakához mérten ekkor érte el csúcspontját. Az ügyészségi nyomozás kizárólagos hatáskörébe tartozó bűncselekmények köre a *Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény* (a továbbiakban: korábbi Be.) hatálybalépéséig több alkalommal változott³², de az ebbe a körbe tartozó igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények változatlanok maradtak. Az ügyészségi nyomozás kizárólagos hatáskörébe tartozó bűncselekmények törvényi szinten a korábbi Be. jól ismert 29. §-ában kerültek szabályozásra, és az itt szabályozott igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények körének változásai az új Be. hatálybalépéséig, a korábbi

²⁸ Uo.

²⁹ Az ügyészségi nyomozó hivatalokról.

³⁰ Az ügyészségi nyomozásról.

³¹ A Magyar Köztársaság ügyészsége szervezetéről és működéséről szóló 25/2003. (ÜK. 12.) LÜ utasítás módosításáról szóló 3/2006. (ÜK. 1.) LÜ utasítás.

³² Lásd a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvényt; az Országos Ítéltábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. törvényt; a Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvényt; az ügyészségi szolgálati viszonyról és az ügyészségi adatkezelésről szóló 1994. évi LXXX. törvényt; valamint egyéb törvények módosításáról szóló 2001. évi XXXI. törvényt.

Btk.-nak a fentebb említett módosításaihoz kötődtek. A vizsgált bűncselekmények közül változatlanul nem tartozott ügyészségi hatáskörbe a nem hivatalos személy által elkövetett bűnpártolás, a fogollyszökés és fogolyzendülés büntetteinek, a zártörés vétségének nyomozása, de az újonnan a korábbi Btk.-ba került bűncselekmények közül az igazságszolgáltatással összefüggő titoksértés vétsége sem. Ez a Btk. hatálybalépésével annyiban változott, hogy az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények közé iktatott új, illetve módosult tényállások nyomozása ügyészségi hatáskörbe került. Ez a szabályozás az új Be. hatálybalépéséig tartott. A kódex szakított a több évtizedes tradícióval és az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozását a megyei, illetve fővárosi rendőrkapitányságok hatáskörébe utalta.³³ Ebből az új szabályozásból pedig az *ügyészségi nyomozásról szóló 12/2018. (VI.29.) LÜ utasítás* és a *23/2018. (XI. 30.) LÜ utasítás*³⁴ levonták a következtetést, és az eddigi, fokozatosan kiüresedett hatáskörű helyi szintű ügyészségi nyomozást megszüntették, helyükre pedig a regionális nyomozó ügyészségek léptek. A helyi szintű nyomozó ügyészségek megszüntetését azonban több évig tartó folyamat előzte meg, amelynek főbb állomása a korábbi Be. 2014. január 1. napjával életbe lépett azon módosítása volt, amely az addig helyi szintű nyomozó ügyészségek hatáskörébe tartozó, a korábbi Be. 470. § (1) bekezdés c) pontjában meghatározott hivatásos állomány által a szolgálati helyen, illetve a szolgálattal összefüggésben elkövetett nem katonai bűncselekményeket a katonai büntetőeljárás hatálya alá utalta, nyomozásuk³⁵ pedig a Központi Nyomozó Főügyészség hatáskörébe került. Szervezeti változást pedig a *13/2015. (X. 21.) LÜ utasítás*³⁶ hozott, amely 2015. november 1. napjától – meghatározott kivételektől eltekintve – a megyékben a nyomozó ügyészségeket megszüntette, hatáskörüket pedig a járási és nyomozó ügyészségekhez utalta.

Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények és nyomozásuk Ausztriában és Németországban

A német és az osztrák szabályozási minták – az utóbbi a közös történelmi múltra is tekintettel – mindig meghatározták a magyar jogfejlődést, érdemes tehát rátekinteni arra, hogy ezekben az államokban miként alakulnak a vizsgálatom tárgyát képező bűncselekményekre vonatkozó anyagi jogi normák és

³³ A Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről szóló 25/2013. (VI. 24.) BM rendelet 1. sz melléklet 9. pontja.

³⁴ Az egyes legfőbb ügyészi utasításoknak az ügyészségi nyomozás átszervezésével kapcsolatos módosításáról.

³⁵ A vádelőkészítéssel, a nyomozás törvényessége feletti felügyelettel és a vádemeléssel kapcsolatos ügyészi feladatokról szóló 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 49. § (2) bekezdés a) pontjára figyelemmel.

³⁶ A nyomozó ügyészségek átszervezéséhez kapcsolódó egyes legfőbb ügyészi utasítások módosításáról.

azt, hogy büntetőeljárás kódexeik tartalmaznak-e különös rendelkezéseket az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozására vonatkozóan.

Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekményekre vonatkozó főbb anyagi jogi és eljárásjogi szabályok a német jogban

A német büntetőtörvény (*Strafgesetzbuch*, StGB) az igazságszolgáltatás elleni bűncselekményeket nem önálló fejezetben, hanem az StGB különböző részein elszórtan szabályozza. Külön fejezetbe tartozik a hamis vád, hamis tanúzás, hamis eskü és a kapcsolódó bűncselekmények, viszont a bűnpártolás az orgazdasággal tartozik azonos fejezetbe, míg a magyar jog szerinti hatóság félrevezetésének vétségéhez hasonló, a „bűncselekmény színlelése” elnevezésű tényállás a közrend elleni cselekményekkel került azonos fejezetbe.

A német büntetőjog emellett külön kezeli az ügyvéd, a nyomozó hatóság tagjai és az ügyész által elkövetett igazságszolgáltatás elleni bűncselekményeket, de elkülönülten kerülnek szabályozásra a végrehajtás elleni bűncselekmények is.³⁷

A német büntetőeljárás törvény (*Strafprozessordnung*, StPO) az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozására nem tartalmaz az általánostól eltérő szabályokat. Érdemes azonban megjegyezni, hogy a magyar szabályozáshoz hasonlóan a német jogban sem indítható hamis vád miatt büntetőeljárás az alapügy (büntető- vagy fegyelmi eljárás) befejezése előtt. Ezt az eljárási akadályt azonban – a magyar jogtól eltérően – a német jogalkotó nem az anyagi jogi szabályok között, hanem a büntetőeljárás kódexben helyezte el.

A nyomozó hatóság a rendőrség. Az ügyészség valamennyi hatóságtól felvilágosítást kérhet és ugyan a nyomozás minden fajtáját maga is elvégezheti, de általában az egyes nyomozások lefolytatását a rendőrhatalomra bízta, amely köteles az ügyészi felhívást, illetve utasítást teljesíteni.³⁸

Az ügyészségnek a büntetőeljárás egyes szakaszaitól függően különböző feladatai vannak. A nyomozati eljárás „úrnője” a vádhatóság a közbenső és a főeljárás során, végül a bírósági eljárás befejezését követően büntetés-végrehajtási hatóság.³⁹ Az ügyészség a rendőrség irányába utasítási joggal rendelkezik azzal, hogy a német büntetőeljárás jog különbséget tesz a különleges jogokkal rendelkező, közvetlenül az ügyész alá rendelt nyomozók és az ilyen jogállással nem rendelkező rendőrségi hivatalnokok között.⁴⁰

³⁷ Kovács P.: Az igazságszolgáltatás tisztaságának védelme a büntetőjogban. In: Filó M. (szerk): *Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur: Tudományos Diákköri Dolgozatok*. ELTE ÁJK, Budapest, 2006, 124–152. o.

³⁸ StPO 161. §

³⁹ Kindhäuser U.: *Strafprozessrecht*. Nomos, Baden–Baden, 2010, 53. o.

⁴⁰ Herke Cs.: *A német és az angol büntetőeljárás alapintézményei*. PTE ÁJK, Pécs, 2011, 29. o.

Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekményekre vonatkozó főbb anyagi jogi és eljárásjogi szabályok az osztrák jogban

Az osztrák büntető törvénykönyv (*Strafgesetzbuch*, StGB) önálló fejezetet szentel az igazságszolgáltatás elleni bűncselekményeknek.⁴¹ Ebben a fejezetben helyezte el az osztrák jogalkotó a hamis tanúzás, a közigazgatási hatóság előtti hamis tanúzás és a hamis tanúzásra felhívás bűncselekmények mellett a hamis vagyoni bizonyítvány szolgáltatása elnevezésű bűncselekményt, amely utóbbi tényállás azt rendeli büntetni, aki végrehajtási vagy csődeljárásban a bíróság részére hiányos vagy hamis vagyoni bizonyítványt szolgáltat. Szintén az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények között került szabályozásra az árverési eljárásban az ajánlattevők közötti tilos megállapodás, a bizonyíték meghamisítása és a bizonyítékkal való visszaélés bűncselekmények is. Az említettekén túl az osztrák jog szerint igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény még a hamis vádolás, a büntetőhatósági eljárás színlelése, a bűnpártolás, a fogolyszöktetés és a tiltott nyilvánosságra hozatal, amelyek közül az utóbbi a törvényi okból nem nyilvános bírósági vagy közigazgatási hatósági eljárásokról a törvényben meghatározott adatoknak meghatározott módon történő nyilvánosságra hozatalát rendeli büntetni.

Az osztrák büntetőeljárás az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozására szintén nem határoz meg az általánostól eltérő szabályokat. A nyomozó hatóság a rendőrség. A nyomozást az ügyész vezeti. Ugyan a nyomozási cselekmények többségét a rendőrség végzi, ennek ellenére az ügyész bármely eljárási cselekménynél jelen lehet, illetve bármelyiket az ügyész is végezheti. A nyomozás befejezéséről szintén az ügyész jogosult dönteni, amelynek keretében a nyomozást megszüntetheti, a terhelttel szemben intézkedést alkalmazhat vagy a vádemelés mellett dönt.⁴²

Dilemmák az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozásának megváltozott hazai eljárási környezetéről

A hamis vád és a hamis tanúzás súlyosságáról, felderítése nehézségéről a Bibliában is több helyen olvashatunk. Jó példa erre Zsuzsanna története is, aki nem adta oda magát az őt megkívánó és fürdőzés közben őt megleső két vén bírónak. A két öregember ezért bosszúból házasságtöréssel vádolta hamisan a gyönyörű fiatal nőt, amiért aztán Zsuzsannát halálra ítélték. A vének vádjának hamisságát végül Dániel bizonyította be akként, hogy a két öregembert külön-külön hallgatta meg a házasságtörés pontos helyére vonatkozóan. Mivel a vének meg nem történt cselekménnyel vádolták Zsuzsannát, ezért az általuk ténylegesen nem észleltekre sem tudtak egyező vallomást tenni.

⁴¹ StGB különös rész 21. fejezet 288–301.§-ai

⁴² Herke Cs.: *Az osztrák és a spanyol büntetőeljárás alapintézményei*. PTE ÁJK, Pécs, 2016, 21. o.

Zsuzsanna tehát megszabadult, az őt hamisan vádolóknak pedig Mózes törvényei szerint meg kellett halniuk.⁴³

Ahogy a bibliai időkben sem volt egyszerű a mai értelemben vett igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények elkövetésének megállapítása, úgy az új Be. szabályai között eligazodni igyekvő nyomozó hatóságoknak sem könnyű feladat ez. Vizsgáljuk meg tehát az új Be. jogalkalmazási tapasztalatai alapján, hogy a rendőrség számára az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozása milyen kihívásokkal járhat. A nyomozások során felmerülő nehézségek mindegyikének felsorolására ezen a helyen nyilván nem kerülhet sor, hiszen e bűncselekmények vizsgálata során adódó jogalkalmazási problémák – ahogyan minden más büntetőügyben – esetről esetre változnak.

1. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozásának speciális jellegét – más bűncselekményekhez viszonyítva – két lényeges elemben jelölém meg. Egyrészt e bűncselekményeknek, meghatározott kivételektől eltekintve, legtöbbször nincs természetes személy sértettje, a védett jogi tárgy az állami igazságszolgáltatásba vetett bizalom, amely körülményből a nyomozás során számos eljárási feladat másként alakul, mint a passzív alannyal rendelkező bűncselekmények esetében. A másik – álláspontom szerint sokkal lényegesebb – elem, hogy e bűncselekmények gyanúja vagy annak hiánya tárgyában a legtöbbször meglévő „alapügy” vizsgálata alapján lehet dönteni. „Alapügyről” nyilvánvalóan nem minden igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény esetén beszélhetünk, hanem csak azoknál, amelyeknél ez a bűncselekmény természetéből adódik. Az „alapüggyel rendelkező” bűncselekményi kör azonban álláspontom szerint szélesebben húzható meg, mint a Btk.-ban – a folyamatban lévő alapügy hiánya vagy az alapügyben eljáró hatóság feljelentése hiánya miatt – külön nevesített, eljárási akadályról rendelkező bűncselekmények köre. Ebbe a szélesebb körbe sorolhatók a hatóság félrevezetésének vétsége, a hamis tanúzásra felhívás és a kényszerítés hatósági eljárásban bűncselekmények is.

Az „alapügy” az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény miatt indult büntetőügy viszonylatában értelmezhető. Az a kötődés, amely az „alapügyet” és a „ráépülő eljárást” összeköti, olyan szoros, hogy az „alapügy” nélkül az utóbbi eljárás sem létezne. Erre tekintettel az „alapügy” teljes és hiánytalan feltárása nélkül a ráépülő eljárásban sem hozható megalapozott döntés.⁴⁴

Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozását végző rendőrség számára a nyomozások nehézségét az jelenti, hogy a bűncselekmény legtöbbször az alapügyben történik, az abban tett szóbeli nyilatkozattal, ritkább esetben az abban benyújtott hamis bizonyítékkal. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény miatt szükséges nyomozási cselekményeket az alapügyben

⁴³ Dániel könyve 13.

⁴⁴ Zsilka L.: A hamis vád és a hamis tanúzás nyomozásának kérdései. *Ügyészek Lapja*, 2008/1., 27–35. o.

beszerzett személyi és tárgyi bizonyítékok teljes körű megismerését követően felépített nyomozási terv alapján lehet meghatározni. Másképpen megfogalmazva: az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény nyomozása során elvégzendő, a bizonyítandó tényre vonatkozó nyomozási cselekmény az alapügyben meglévő személyi és tárgyi bizonyítékokból felkészülve foganatosítható eredménnyel. Lényeges azonban, hogy az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény nyomozása során nem a jogerősen befejezett alapügyet kell (újra) nyomozni. A nyomozó hatóság szorosan kötve van az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény miatt tett feljelentésben foglaltakhoz, a bizonyítás kerekeit az e feljelentésben foglaltak határozzák meg. Az alapügyet tehát abból a szempontból kell vizsgálnia, hogy az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény gyanúja vagy annak hiánya az e bűncselekmény miatt tett feljelentésben foglaltak szerint fennáll-e, a szükséges nyomozási cselekményeket pedig a feljelentéshez kötötten az alapügy adatai határozzák meg.

Álláspontom szerint amennyiben a hamis vád, illetve a hamis tanúzás bűncselekmények miatti feljelentés olyan cselekményre irányul, amelynek vonatkozásában „alapügy” nem indult, vagy az alapügyben eljáró hatóság eljárásjogi okokból nem hozhatott érdemi döntést⁴⁵, úgy – az alapügyben feltárt tényállás és az annak mérlegelése alapján meghozott érdemi döntés hiányában – az említett igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények megtörténte vagy annak hiánya sem lesz megállapítható. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény miatt tett feljelentés alapján indult büntetőügyben az „alapügy” nem vizsgálható. Az alapügy tárgyában külön büntetőeljárás indítása indokolt, amelynek jogerős befejezését követően lehet állást foglalni az említett igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények megtörténtéről vagy annak hiányáról.

A hamis vád, illetve a hamis tanúzás bűncselekmények törvényi tényállásában meghatározott eljárási akadályra tekintettel, amennyiben az alapügy még folyamatban van, akkor a hamis vád és hamis tanúzás miatt büntetőeljárást a nyomozó hatóság csak az alapügyben eljáró hatóság feljelentése alapján indíthat. Ilyen feljelentés megléte esetén előfordulhat, hogy az alapügy és – az abban eljáró hatóság feljelentése alapján – az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény miatt indult büntetőügy „párhuzamosan” folyamatban vannak. Ugyan a Btk. lehetőséget biztosít erre, úgy vélem azonban, hogy elkerülendő az alapügyben eljáró hatóság részéről az alapügy befejezése előtt a hamis vád vagy hamis tanúzás bűncselekmények miatt büntetőeljárást kezdeményezni. Az alapügyben az eljárás jogerős befejezéséig ugyanis bármilyen, az eljárás előző szakaszában nem ismert körülmény felmerülhet, amely hatással lehet az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény miatt indult büntetőeljárásra, annak bizonyítását megnehezítheti, de akár az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény megtörténtét is kétségessé teheti. Álláspontom szerint általában

⁴⁵ Például amennyiben a magánvádas eljárást a bíróság azért szünteti meg, mert a magánvádló a tárgyaláson nem jelent meg és távolmaradását nem menti ki, illetve nem igazolja.

nincs olyan körülmény, amely az alapügyben eljáró hatóság idő előtti feljelentését indokolná a hamis vád és a hamis tanúzás bűncselekmények miatt. Hasonló állásponton vagyok a már említett, a hatóság félrevezetésének vétsége, a hamis tanúzásra felhívás és a kényszerítés hatósági eljárásban bűncselekmények vonatkozásában is azzal, hogy az utóbbiak esetében nem mindig beszélhetünk alapügyről.

Felmerülhet tehát a büntetőkódex említett rendelkezéseinek akként történő módosítása, hogy a leírt bűncselekmények, de különösen a hamis vád és hamis tanúzás bűncselekmények miatti büntetőeljárás csak az alapügy jogerős befejezését követően legyen indítható.

2. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozásának a rendőrség hatáskörébe utalása álláspontom szerint a nyomozóhatóság „elfogultságának” a lehetőségét is felvetheti. A vizsgált bűncselekmények közül – lássuk be – a leggyakrabban a hamis vád, a hatóság félrevezetése és a hamis tanúzás bűncselekmények fordulnak elő. Elkövetésük helye nagy többségében a rendőrhatalóság előtt foganatosított kihallgatás vagy szabálysértési meghallgatás. Amennyiben e bűncselekményeket – a polgári ügyeket nem számítva – a bíróság vagy esetenként az ügyészség előtt követik is el, akkor is legtöbbször a korábbi – rendőrség előtt tett – tényállítás vagy tanúvallomás megismétlésére kerül sor, amellyel bűnhalmazat nem valósul meg, az elkövetés helye – azonos eljárás esetén – változatlanul az első valótlan állítás, bejelentés vagy tanúvallomás megtételének helye, azaz a nyomozó hatóság. Adódik tehát a kérdés, hogy a rendőrhatalóság előtt elkövetett és a rendőrhatalóság által észlelt említett bűncselekmények esetén a rendőrség által kezdeményezett büntetőeljárásban várható-e teljes elfogultatlanság az eljárást lefolytatni jogosult általános hatáskörű nyomozó hatóságtól még akkor is, ha a nyomozást a rendőrség egy másik szervezeti egysége folytatja majd le. Mivel a feltételezett bűncselekményt az eljáró nyomozó (kolléga) előtt követik el, neki tesznek valótlanul ítélt állítást vagy tanúvallomást, ezért *felmerül, hogy nem kerül-e sor a megindított igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény miatti büntetőügyben a nyomozások indokolatlan „erőltetésére” és a „mundér becsületének” mindenáron való védelmére.*

3. Ehhez kapcsolódik, hogy a korábbi Be. hatálya alatt a rendőrség több esetben már akkor büntetőeljárást kezdeményezett az ügyészségi nyomozást végző ügyészségen, ha azt feltételezte, hogy az előtte folyamatban lévő büntető- vagy szabálysértési ügyben nem mondott igazat az általuk ki- vagy meghallgatott személy. Erre vonatkozóan példaként állíthatóak azok az esetek, amikor a nyomozó hatóság nem értékelte, hogy a hamis vád és hatóság félrevezetésének bűncselekményei esetén a tényállításnak nem csupán valótlanul kell lennie, hanem annak e törvényi tényállásokban meghatározott eljárásokra kell vonatkoznia. Ha az eljárás során ki(meg)hallgatott személy az ügyre vonatkozóan – az eljárás egyéb adatai szerint – nyilvánvalóan nem mondott igazat, de az állítás valótlanlansága nem vonatkozott bűncselekményre, szabálysértésre, fegyelmi vétségre vagy a törvényi tényállásokban meghatározott

eljárásokra, úgy a nyomozás elrendelésére sem kerülhetett sor. Ilyen példaként említhető a valótlanosság tényének értékelése is. Ha ugyanis a nyomozó hatóság előtt indult büntetőügyben megállapítást nyert, hogy a bűncselekmény vagy szabálysértés miatti bejelentést ismeretlen személy ellen maga az elkövető tette abból a célból, hogy önmagáról a gyanút elterelje vagy magát más személy vagy szervezet (pl. biztosítótársaság) előtt „lefedje”, úgy – mivel a bűncselekmény vagy szabálysértés valóban megtörtént, tehát a bejelentés is igaz volt – a hatóság félrevezetésének vétsége sem volt megállapítható.⁴⁶ A körületekintő értékelés hiányára utaltak a már említett „az alapügy befejezése előtti” büntetőfeljelentések is. Ezek ugyan – ha az alapügyben eljáró rendőrhatalóság tette a feljelentést – eljárási akadályt nem jelentettek, de az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozását – a már említett okokra tekintettel – sem segítették elő, hiszen az emiatt nyomozó ügyész az alapügyben esetlegesen később felmerülő további bizonyítékok hiányában volt kénytelen nyomozást folytatni.

Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények miatt büntetőeljárás kezdeményezése, különösen a nyomozás elrendelése körületekintő megfontolást igényel. Ez „megfordítva” azt is jelenti, hogy az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények miatt eljáró rendőri szervnek – bűncselekmény vagy annak gyanúja hiányának észlelése esetén – bátran a feljelentés elutasítása mellett kell döntenie, még akkor is, ha a feljelentés magától a rendőrségtől, de a bűncselekmények speciális szabályaiban kevésbé jártas, adott esetben a szolgálati hierarchiában magasabb szintű rendőri szervétől érkezett.

4. Itt szükséges azonban megjegyezni, hogy nem lenne szerencsés az sem, ha az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények gyanújának értékelése során a nyomozó hatóság a másik „végletbe esne” és praktikus okokból (saját leterheltsége csökkentése, az ügyészséggel való súrlódások elkerülése végett stb.) indokolt esetben sem kezdeményezne büntetőeljárást, mintegy „szemet hunyva” a bűncselekmények felett. Erre utalt *Földvári József*, de őt megelőzően már *Angyal Pál* is rámutatott ennek elkerülendőségére. Földvári szerint az igazságszolgáltatási szervek munkája vonatkozásában kívánatos, hogy a jogsértő személyek felelősségre vonása megtörténjék. A polgári és büntetőügyek eldöntésénél fontos követelménynek tartotta, hogy a döntéshozó szervek a valóságnak megfelelően kapjanak tájékoztatást a döntésük alapjául szolgáló eseményekről.⁴⁷ Angyal pedig úgy vélte, hogy az igazságszolgáltatás szerveinek lényeges érdeke, hogy alaptalan eljárások ne terheljék, „munkásságuk feleslegesen igénybe ne vétessék”. Szerinte valamely igazságszolgáltatás elleni bűncselekményen alapuló döntés következtében csorbult az állami igazságszolgáltatásba vetett közbizalom és a bírói tekintély, de a legsúlyosabb következményt az igazságos, csak a valódi bűnöst érő büntetés hiányában látta. Talán nem túlzott azzal a megállapításával, hogy az állami igazságszol-

⁴⁶ Lásd többek között BH 1986. 8., 1985. 53.

⁴⁷ Földvári J.: *Az igazságszolgáltatás elleni büntettek*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965, 62. o.

gáltatást érő sértések és veszélyeztetések annyira jellegzetesek, hogy azok mellett a magánszemélyt eshetőleg érő sérelmek elmosódnak.⁴⁸

5. Álláspontom szerint jelenleg az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozásának törvényességét és hatékonyságát az eddig ügyészségi nyomozást ellátó ügyészek segíthetik elő leginkább tapasztalatukkal, iránymutatásukkal. Különösen igaz ez az alábbi néhány nem ritkán előforduló esetben.

Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozásának az eddig említett dilemmáit nem segítik feloldani az új Be.-nek az ügyészség nyomozásfelügyeleti jogköreire vonatkozó szabályai. Az új Be. rendelkezései szerint gyanúsított kihallgatás hiányában a nyomozás felderítési szakaszában – fő szabály szerint – a nyomozás felügyeletét ellátó ügyész a nyomozás elrendelésének tényén kívül az ügy érdeméről hat hónapig nem is szerez tudomást a Be. 351. § (2) bekezdésére figyelemmel. A jogalkalmazás ezen a szabályozáson a vizsgálat megalapozottsága céljából úgy igyekszik „rést ütni”, hogy a nyomozó hatóság a hathónapos határidő előtt gyanúsítás hiányában is betekintésre megküldi az ügyészségnek az eljárás addigi iratait vagy a bemutatást kifejezetten a nyomozás felügyeletét ellátó ügyész írja elő.

Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozása hatékonyságának nem válik hasznára az sem, hogy a gyanúsítást megelőzően a Be. 26. § (2) bekezdésében meghatározott ügyészségi jogkörökre tekintettel az ügyészség a nyomozó hatóságot eljárási cselekmény elvégzésére nem utasíthatja. A joggyakorlat ezen is próbál „hidat verni” azzal, hogy az ügyészség a szükséges eljárási feladatokat szóban közli a nyomozó hatósággal, vagy írásban „utalva, mintegy sugallja” a szükségesnek tartott nyomozási cselekményeket.

Végül az ügyészségen tett feljelentések elbírálásának az új Be. szerinti korlátai – legalábbis az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények esetében – szintén nem szolgálják az elutasítást igénylő feljelentések alapján indult bűnügyek gyors és megalapozott lezárását. Az új Be. ugyan biztosítja az ügyészség feljelentéselutasítási jogkörét, de a nyomozó hatóságnak az új Be. 31. § (3) bekezdéséből és egyéb további rendelkezéseiből levezethető önállóságára tekintettel a feljelentés ügyési elutasítására – azon kivételektől eltekintve, amikor a nyomozó hatóságnak nincs jogosultsága a feljelentés elbírálására – nincs lehetőség, hanem a feljelentésnek a nyomozó hatóság részére történő megküldésére kell intézkedni elbírálás céljából. Ez az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények miatt tett feljelentések esetén visszás helyzetet teremthet olyan esetben, amikor a feljelentő a korábban az ügyészség által nyomozott büntetőügyben – álláspontja szerint – elkövetett, igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény miatt tesz feljelentést és annak elutasítása indokolt. Ilyenkor az ügyészség az előtte keletkezett nyomozati iratokkal együtt úgy küldi meg a fel-

⁴⁸ Angyal P.: *Pénzhamisítás. Hamis tanúzás és hamis eskü. Hamis vád.* Attila Nyomda-Részvénytársaság, Budapest, 1940, 237. o.

jelentést a nyomozó hatóságnak, hogy a feljelentés megalapozatlanságával is pontosan tisztában van.

6. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények ügyészségi nyomozásának megszűnésére tekintettel változott az e bűncselekmények nyomozása során meghozott határozat elleni panasz elbírálásának rendje is. Erre vonatkozóan a korábbi Be. rendelkezéseitől eltérően e bűncselekmények esetén is az általános szabályok érvényesülnek, amelyek alapján a rendőrség határozatai ellen előterjesztett panaszt az ügyészség bírálja el. E vonatkozásban egy „kevésbé igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény specifikus”, de az e bűncselekmények nyomozásánál jelenleg fokozottabban jelentkező problémára érdemes felhívni a figyelmet. A korábbi Be. szabályai szerint a nyomozást végző ügyészség határozata ellen előterjesztett – általában ügydöntő határozat vagy gyanúsítás elleni – panaszt a felettes ügyészség úgy bírálta el, hogy esetleges korábbi jogorvoslati kérelem hiányában a büntetőügyet előzőleg nem vizsgálta. A jelenlegi szabályozás keretei között az ügyészség bírálja el a nyomozó hatóság határozata elleni panaszt, amely az új Be. szemléletváltására és a nyomozó hatóság – fentebb már említett – önállóságára tekintettel önmagában nem jelentene ellentmondást. Jelenleg azonban az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények esetében az általános hatáskörű nyomozó hatóság más bűncselekményekhez viszonyítva jóval rendszeresebb ügyészi állásfoglalást, illetve iránymutatást igényel, amelyet a jogalkalmazás a már említett, az új Be. tényleges céljától eltérő módon old meg. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények esetében az ügyészség azt követően bírálja el a nyomozó hatóság határozata ellen bejelentett panaszt, hogy előzőleg – akár informálisan – más bűncselekményekhez képest sokkal fokozottabban saját maga határozta meg az egyes nyomozási cselekményeket. *Adódik a kérdés, hogy az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény nyomozását felügyelő, irányító ügyésztől – aki a jogorvoslati kérelem benyújtása előtti eljárást döntéseivel akár részletekbe menően meghatározta – mennyiben várható a korábbi döntéseivel ellentétes döntés meghozatala.*

7. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozásának rendőrségi hatáskörébe kerülése sajátos problémát okoz abban az esetben, amikor az ügyészség az alapügyben feltételes ügyészi felfüggesztést alkalmaz és ennek tartama alatt hamis vád vagy hamis tanúzás bűncselekménye miatt – az alapügyben eljáró hatóságtól eltérő szerv vagy személy – feljelentéssel él az ügyészségen. A korábbi Be. hatálya alatt az eljáró nyomozó ügyészség az alapügyben eljáró hatóság feljelentésének hiányában, a még jogerősen be nem fejezett alapügyre tekintettel elutasította a feljelentést. *Az új Be. szabályai szerint az alapügyben eljáró, feljelentésre jogosult szerv éppen maga a feltételes ügyészi felfüggesztésről rendelkező ügyészség, amelynek így a saját feljelentésének hiányára tekintettel kell elutasítás céljából a nyomozó hatóságnak megküldeni az említett igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények valamelyike miatti feljelentést.* Ehhez hozzátartozik az is, hogy a feltételes ügyészi felfüggesztés esetén a vádhatóság részére már valamennyi, a vádemeléshez szükséges bizonyíték a rendelkezésre

áll. A hatályos szabályozás keretei között tehát nem könnyű helyzetbe kerül az ügyészség abban az esetben, ha a feljelentés adatai alapján fennállhat az említett igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények egyikének gyanúja. Ilyen esetben vagy a feltételes ügyészi felfüggesztés megalapozottsága válik kétségesse, vagy az ügyészség a bűncselekmény gyanúja észlelése ellenére a feljelentést – az alapügy jogerős befejezésének és a (saját) feljelentésének hiányára tekintettel – annak elutasítása céljából küldheti meg a nyomozó hatóság részére.

Zárszó – az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozása de lege ferenda

Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozásának történetére visszatekintve szembetűnő, hogy az szorosan kapcsolódott az ügyészségi nyomozáshoz; az elmúlt majd' hatvan évben, egészen az új Be. hatálybalépéséig e bűncselekmények nyomozása az ügyészség hatáskörébe tartozott. Ez a körülmény annak ismeretében különösen hosszú időnek számít, hogy az ügyészség tevékenységében az ügyészségi nyomozás iránya, hangsúlyosabb vagy kevésbé hangsúlyosabb volta az 1950-es évektől mind a mai napig az állandóan változó jogpolitikai szándékoknak kitétt terület volt. E hosszú idő alatt az ügyészségi jogalkalmazásban kiforrottak azok a megoldások és tapasztalatok, amelyek e speciális bűncselekmények megalapozott vizsgálatakor nem nélkülözhetők. Ha azonban az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozásának hatásköri szabályaira tárgyilagosan tekintünk, akkor látható, hogy az általános szabályok szerint történt a nyomozásuk a hazai, második világháború előtti időszakban és ekként történik a hazai jogfejlődést mindig meghatározó osztrák és német jogrendben is. Úgy vélem, hogy hosszabb távon dől majd el, hogy a vizsgált bűncselekményeknek az új Be. szerinti hatásköri szabályai kiállják-e az idők próbáját. Az ügyészségi nyomozást végző ügyészek e bűncselekmények nyomozásában szerzett szakmai jártasságukkal és ismeretükkel elősegíthetik a rendőrség nyomozásainak megalapozottságát, hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a számukra idegen területen mielőbb otthonosabban igazodjanak el. Az új Be. hatálybalépése óta eltelt idő jogalkalmazási tapasztalatai azt mutatják azonban, hogy szükséges lehet néhány szervezeti – esetleg jogszabályi – korrekció a jelenlegi szabályozásban.

1. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények vonatkozásában az „alapügy” vizsgálatának fontosságára visszatekintve felmerülhet a büntetőkódex említett rendelkezéseinek akként történő módosítása, hogy *a leírt bűncselekmények, de különösen a hamis vád és hamis tanúzás bűncselekmények miatt büntető-eljárás csak az alapügy jogerős befejezését követően legyen indítható.*

2. Tanulmányom kéziratának lezárása idején a hatályos szabályozás alapján a *Rendőrség nyomozó hatóságainak hatásköréről és illetékességéről* szóló 25/2013. (VI. 24.) BM rendelet 1. számú mellékletének 9. pontja alapján az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozása a megyei illetve fővárosi rendőr-

főkapitányságok hatáskörébe tartozik. E jogszabály 8. § (1) bekezdése azonban biztosítja annak lehetőségét, hogy a rendőrfőkapitány – többek között – e bűncselekmények nyomozását is a főkapitányság területén működő rendőrkapitányság hatáskörébe utalhatja. Ezzel a lehetőséggel az egyes rendőrfőkapitányok – leterheltségükre, a személyi állományukra stb. figyelemmel – eltérő módon élnek. Előfordul olyan főkapitányi rendelkezés is, hogy kizárólag a rendőrségi büntetőeljárás során elkövetett igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények tartoznak a főkapitányság hatáskörébe, egyéb ilyen bűncselekmények esetében a rendőrkapitányságok nyomoznak.⁴⁹ A vizsgált bűncselekmények esetén a felderítés törvényességi felügyelete és a vizsgálat irányítása során, első fokon, az ügy érdemi elbírálására hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság mellett működő ügyészség jár el.⁵⁰ Erre, illetve az új Be. irányadó rendelkezéseire figyelemmel az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények esetében az általános szabályok alapján az elkövetés helye szerint illetékes járási ügyészség felügyeli, illetve irányítja a nyomozást.

Az irányadó rendelkezések vázlatos áttekintéséből látható, hogy e speciális bűncselekmények nyomozása és annak felügyelete széttagoltan valósul meg. Ehhez hozzátartozik az is, hogy e bűncselekmények nyomozása nemcsak az általános hatáskörű nyomozó hatóságtól igényel újfajta gondolkodást, hanem adott esetben a nyomozást felügyelő, illetve irányító – korábban e bűncselekményekkel elvétve találkozó, ügyészségi nyomozást nem végző – ügyészekről is. Az említett főkapitányi megoldást alapul véve könnyen előfordulhat, hogy az igazságszolgáltatás elleni bűncselekményeket nyomozó rendőr-főkapitányság szervezeti egysége eltérő javaslatokat, utasításokat kap az elvégzendő nyomozási cselekményeket illetően az egyes ügyeket felügyelő eltérő ügyészségektől. *Ahhoz, hogy e bűncselekmények nyomozása, illetve az elkövetők felelősségre vonása az új Be. rendelkezései között is hatékonyan és törvényesen megtörténhessen, feltétlenül indokolt lenne e bűncselekmények nyomozását a rendőrség erre specializálódott szervezeti egysége kizárólagos hatáskörébe utalni, a nyomozás felügyeletét pedig az erre kijelölt – kézenfekvően az eddig ügyészségi nyomozást ellátó – ügyészek feladatává tenni.*

⁴⁹ Lásd Baranya megyében.

⁵⁰ Az előkészítő eljárással, a nyomozás felügyeletével és irányításával, valamint a befejező intézkedésekkel kapcsolatos ügyészi feladatokról szóló 9/2018. (VI. 29.) LÜ utasítás 3. § (3) bekezdés.

Györgyi Kálmánra emlékezünk

2004 februárjában az Alkotmánybíróság határozatában¹ értelmezte az interpellációs jogot. Megállapította, hogy a legfőbb ügyészhez intézett interpellációnak tartalmi korlátai vannak, melynek lényege, hogy az interpelláció során figyelembe kell venni az ügyészség feladatait, továbbá tiszteletben kell tartani a jogszabályokban biztosított alapjogokat. Az AB határozat kimondta, miszerint a legfőbb ügyész az egyedi döntéseiért nem tartozik politikai felelősséggel az Országgyűlésnek. Így, ha nem fogadják el a képviselők az ügyészi szervezet élén álló személy választát, akkor ez a közjogi helyzetét nem érinti.

Az AB határozat meghozatalát követően, két nappal később Györgyi Kálmán – az OKRI-ban a témával kapcsolatban szervezett kerekasztal-beszélgetésen – kijelentette, hogy ő a végrehajtó hatalom alá rendelt ügyészség híve, mert a legfőbb ügyész, aki szakmai feladatot lát el, nem tartozhat a Parlamentnek politikai felelősséggel, ez csak az igazságügyi miniszter vonatkozásában képezhető el. Ez a fajta konstrukció csak történelmi összefüggésekben értelmezhető, melynek kiindulópontja a királyi ügyészség felállításáról szóló *1871. évi XXXIII. törvénycikk*.

A 15 évvel ezelőtti beszélgetésen Györgyi Kálmán folyamatosan azt hangoztatta, hogy az ügyészség szervezeti hovatartozása kérdésében ő megfelelő formának a 19. századi konstrukciót tartja. Utalt arra, hogy emiatt őt a kollégái, barátai mindig egyfajta csodabogárnak tartották, aki éppen azért küzd, hogy legyen főnöke, majd nevetve azt is hozzá tette, hogy „épeszű ember ilyesmire nem törekedhet”. Persze, miután jót nevetett magán, azt is elmondta, hogy a személyes ambíciójától függetlenül őt az észszerű állam működése érdekli.

Györgyi szerint 2004 előtt a legfőbb ügyész a képviselők kérdésére vagy interpellációjára akkor tudott jól válaszolni, ha a konkrét ügyben azt mondta: az ügyészség törvényesen járt el. Mivel az ügyészség a törvények betartására köteles, és ha azt bizonyítja, hogy a jogszabályokat betartotta, de mégsem fogadják el a képviselők a legfőbb ügyész választát, akkor az Országgyűlés saját magát szavazza le, hiszen a törvényeket ez a szervezet hozta. Györgyi Kálmán válasza ebben a kérdésben pontosabban az alábbiaknak megfelelően hangzott el ezen a kerekasztal-beszélgetésen:

A legfőbb ügyész leszavazása akkor jelent igazi problémát, ha a képviselő interpellációja a hatályos jog valamely szabályozására vonatkozik, mert az erre adható válasz nem más, mint jogi információszolgáltatás, amely nem bocsátható szavazásra,

¹ 3/2004. (II. 17.) AB határozat

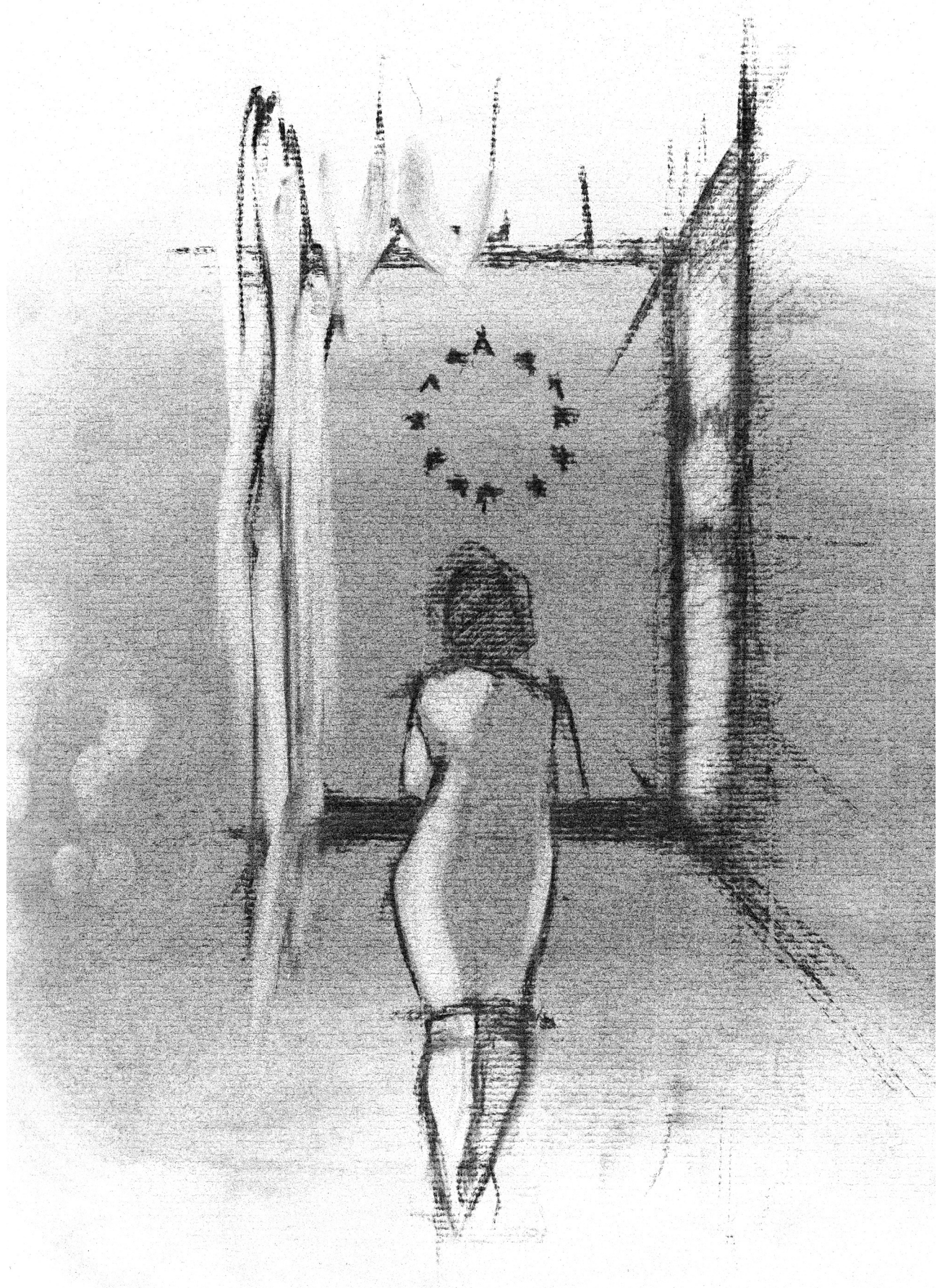
hiszen így előfordulhat, hogy a Parlament leszavazza az ország jogrendjét. Ez a lehetőség pedig a törvényalkotás és nem az interpelláció jogintézményéhez kapcsolódik.

Györgyi Kálmán szerint a királyi ügyészi szervezet felállítása óta a függetlenség kérdése mindig napirenden volt. És bár Györgyi a kormány alá rendelt szervezet híve volt, a független ügyészséget fontosnak tartotta, de szervezetiileg nem tudta elképzelni ezt a konstrukciót. Ennek kapcsán sokat idézte Finkey Ferencet, aki többször fellépett a végrehajtó hatalomtól független ügyészség érdekében. Györgyi, miután interpretálta Finkey gondolatait, az alábbiakat tette hozzá:

„Nagy tisztelője vagyok Finkey Ferencnek. Mégis úgy gondolom, hogy nem működhet jól egy tisztán független ügyészi szervezet. Ha a politikától ilyen módon elszakítjuk az ügyészség működését, akkor a magára hagyott szervezet úgy jár, mint az a pók, amelyik csodálatosan szép hálót szőtt, de átharapja azt a fonalat, amelyen az egész háló függött. Ez a szál a legitimitáció.”

Györgyi Kálmántól azt is megtudtuk, mennyire irigyelték őt külföldi kollégái, elsősorban azért, mert hazánkban a legfőbb ügyészi státus közjogilag kiemelkedőbb helyet töltött/tölt be, mint máshol (pl. Ausztria, Németország, Franciaország). 1996-ban, amikor az osztrák legfőbb ügyész (*Generalprokurator*) Györgyi Kálmán vendége volt, igen figyelemre méltónak tartotta, hogy Magyarországon a legfőbb ügyészt a Parlament plénuma választja meg, és a törvényhozó testület előtt teszi le az esküt. Két évvel később, amikor egy osztrák professzort az ELTE díszdoktorává avattak, akkor ő is elmondta, hogy mennyire irigykednek ránk az ő országában. Náluk az előkészítő eljárás formájánál a mi független ügyészségünk komoly alternatívaként szerepelt. Ezért sokan nem értették, hogy Györgyi Kálmán miért elégedetlen az általa betöltött magas közjogi méltóságával, hiszen az ügyészség kormány alá rendelése esetén az igazságügyi miniszter lenne a legfőbb ügyész „főnöke”, így a független ügyészséghez képest a legfőbb ügyész közjogi státusza – ahogy Györgyi Kálmán fogalmazott – „legfeljebb államtitkárszerű besorolást kaphat”. Györgyi mindig azt hangoztatta, hogy nem a közjogi pozíció magassága a fontos, hanem sokkal inkább az, hogy tiszták legyenek a felelősségi formák, és a politikai felelősség kérdése csak a miniszternél, ne a legfőbb ügyésznél merüljön fel. Ez pedig csak a másik konstrukcióban képzelhető el.

Kiss Anna

Bíróság elé állítás – jogfejllesztő javaslatok az új büntetőeljárási törvény tükrében¹

Előszó

Tanulmányunk célja egy ún. *jogfejllesztő* javaslat megalapozása és kidolgozása, továbbá hogy a bíróság elé állítás magyar szabályozását elhelyezzük a nemzetközi-történeti koordináta-rendszerben, és ezen hagyományok, valamint tapasztalatok alapján meghatározzunk egy lehetséges fejlesztési irányvonalat.

Vizsgálati módszerünk a történeti vázlat ismertetésével kezdődik, majd a nyugat-európai szabályozásra térünk ki. Ezt követően a hatályos joganyag elemzése, a mindennapi tapasztalatok és nehézségek feltárása következik. Végül a helyzetértékelés után a konkrét javaslatok ismertetésére kerül sor, amelyek jogszabály-tervezetekben öltöttek testet.

A bíróság elé állítás gyökerei²

A bíróság elé állítás a frankofón jogban jelent meg először. Az 1808. évi *Code d'instruction criminelle* szabályozta először. Fontos kiemelni, hogy a terhelt jelenléte nem volt kötelező, az eljárást nélküle is lefolytatták.

Magyarországon hosszú ideig nem volt élő jogszabály rá, először egy tervezetben, a *Csemegi-féle 1872-es ún. Sárga Könyv*ben találkozunk vele, amelyet később az 1896. évi XXXIII. törvénycikk (Bűnvádi perrendtartás, I. Bp.)³ is átvett azzal, hogy elrendeléséről ügyészi indítványra a bíróság döntött. Öt évet meg nem haladó szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények esetében volt helye, feltéve hogy a terheltet tetten érték, vagy beismerte a bűncselekmény elkövetését.

Részletesebben említendő az 1921. évi XXIX. törvénycikk a büntető igazságszolgáltatás egyszerűsítéséről, amely – annak ellenére, hogy évszázados jogszabály –

* Cseke G. ügyész, Miskolci Járási Ügyészség; Csekéné Kovács A. ügyész, Miskolci Járási Ügyészség

¹ A tanulmány a legfőbb ügyész által Kozma Sándor emlékére meghirdetett országos tudományos pályázaton az ÜOE különdíját kapta.

² Lásd részletesebben Kenyeresné Ignáth A.: Bíróság elé állítás mint az állami büntetőhatalom azonnali érvényesítése. *Magyar Bírói Egyesület honlapja*, 2017. október 16. Elérhető: <http://www.mabie.hu/index.php/cikkek-tanulmanyok/77-dr-kenyeresne-dr-ignath-andrea-birosag-ele-allitas-mint-az-allami-buntetohatalom-azonnali-ervenyesitese>

³ Bp. 281–284. §

véleményünk szerint rendkívül kiforrottnak és a mai viszonyok között is modernnek tekinthető.

Eszerint (kiemelések tőlünk):

„II. Az eljárás egyszerűsítése a nyomozás és a vizsgálat szakában

5. § A rendőri hatóságnak a bűnügyi nyomozással megbízott tagjait a kir. törvényszék székhelyén oly módon kell elhelyezni, hogy a kir. ügyészség a nyomozás menetét lehetőleg szóbeli utasítással irányíthassa s a nyomozási cselekmények s a nyomozó hatóságok eljárása tekintetében a Bp. 84. §-a értelmében a kir. ügyészséget illető ellenőrző tevékenységet a kir. törvényszék székhelyén írásbeli érintkezés nélkül is közvetlenül gyakorolhassa.

7. § Vizsgálatnak csak a következő esetekben kell megelőzni a főtárgyalás elrendelését:

1. az 1897:XXXIV. tc. 15. §-ában felsorolt bűncselekmények eseteiben, kivéve, ha tettenkapás forog fenn vagy bűnösségéről a terhelt a nyomozás adataival teljes összhangban álló beismerést tett;

III. A vádirat mellőzése

8. § Tettenkapás esetében (Bp. 142. §) a terheltet a kir. ügyészség elé kell állítani. Ha a cselekmény a 2. § 1. vagy 2. pontja alá esik és a bizonyítékok rendelkezésre állanak, a kir. ügyészség a terheltet ügyének tárgyalása végett nyomozás nélkül vádirat mellőzésével három napon belül a kir. törvényszék elé állíthatja. Ily esetben a tanúk, esetleg szakértők megidézéséről vagy elővezetéséről a kir. ügyészség gondoskodik; a főtárgyaláson a vádirat felolvasása helyett a vádat a kir. ügyész előszóval terjeszti elő; a törvényszék a vádlott részére a Bp. 56. §-ában felsorolt eseteken kívül is rendelhet védőt.”

A fentiek alapján lényegében kijelenthető, hogy a mai, eljárást gyorsító jogintézmény előképe már közel száz éve „készen volt”. A szóbeli vádelőterjesztés, a közvetlenség, a tárgyalás szervezése mint ügyészi feladat, a tettenérés specialitása már ekkor sem volt idegen az eljárásjogtól. A magunk részéről azt kívánjuk hangsúlyozni, hogy az ügyész a nyomozó hatóságot szóban is utasíthatta. Feltűnő a jogalkotó bátorsága a nyomozás egyszerűsítését illetően. A gátló formások lebontása kiváló eszköz lehet a cél elérésében. Ehhez képest talán nem nagy felismerés az a kijelentés, hogy az 1950-es években bevezetett egységes, könnyítő intézkedéseket nem tartalmazó, differenciálatlan nyomozás viszont – melynek az oldása az új Be.-vel indult el – javarészt az időszerűség rovására megy. Mai viszonyok között a klasszikus értelemben vett, alakiságokban gazdag nyomozás mellőzése elképzelhetetlen, annak ellenére, hogy meglátásunk szerint a gyorsítás a technikai vívmányok teljes körű kihasználásával jelen korban fokozottan érvényesíthető lenne a megfelelő garanciális megkötésekkel. Erre később részletesen kitérünk.

Mindenképpen szükséges megemlítenünk, hogy a magyarországi szocializmus ideje alatt – az 1954. évi V. törvény rendelkezései szerint – a bíróság elé állítás kikerült az eljárási törvényből, mert „a vádlottnak a védekezéshez való

jogát csorbítja és a tárgyalás bírói előkészítését meghiúsítja, ennélfogva a törvényesség fokozott biztosításának és megerősítésének szempontjából nem tartható fenn”.

A megállapítás figyelemre méltó, főként azért, mert a szovjet jogelvek mentén kialakított eljárási rend, a „szocialista törvényesség” egyébiránt – alapelvek tekintetében – a törvényesség fokozott biztosítását nem tartotta szem előtt.⁴ Sokkal fontosabb azonban, hogy az eltörlés valódi oka az „egységes büntetőeljárás” koncepciója volt, a szocialista büntetőjog szemlélete nem tűrte a külön eljárások meglétét.⁵

Az 1966. évi 16. törvényerejű rendelet szerint azonban járásbíróság előtt, egyszerű ténybeli és jogi megítélésű ügyekben volt lehetséges a bíróság elé állítás. További feltétel volt, hogy az elkövetőt tetten érvék, vagy beismerje az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekmény elkövetését. Jelentősen szűkítette azonban a rendelkezések alkalmazhatóságát az, hogy az elkövetéstől számított három napon belül kellett az eljárást lefolytatni.⁶

Az 1973. évi I. törvény alapján a cselekmény elkövetésétől számított 6, majd a későbbi módosítások nyomán 8, illetve 15 napon belül volt lehetősége az ügyésznek a terhelt bíróság elé állítani.⁷ A többi feltétel lényegében nem változott (járásbíróság, illetve katonai bíróság a hatáskörébe tartozó olyan bűncselekmény miatt, amelyre a törvény ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel, ha az ügy megítélése egyszerű, a bizonyítékok rendelkezésre állnak, és a terhelt tetten érték vagy a bűncselekmény elkövetését beismerte).

Az 1998. évi XIX. törvény részletesebb elemzésére nem térünk ki, összegzésként talán csak annyi állapítható meg, hogy a törvény a többszöri jogszabálymódosítás és az utóbbi években kialakult joggyakorlat miatt csak részben töltötte be eredeti funkcióját. A problémát az jelentette, hogy a 2011. évi CL. törvény a bíróság elé állítás alkalmazását a bűncselekmény elkövetésének időpontjától elszakította és azt a gyanúsítás időpontjához kötötte, amely változtatás sok esetben a tárgyalás mellőzésével folytatott külön eljárásnak teremtett indokolatlan konkurenciát.⁸

A tettenérés és a beismerés esetén is a gyanúsított kihallgatástól számított harminc nap volt a megállapított határidő, azzal a különbséggel, hogy tettenérés esetén a beismerésnek nem volt jelentősége. Ezen túl a tettenérés a szöveg értelmezése alapján bíróság elé állítási kötelezettséggel járt, nem pedig lehetőséggel („tettenérés esetén az ügyész a terheltet a gyanúsítottként történő ki-

⁴ <http://m.mult-kor.hu/amikor-a-vadlottak-hirbol-sem-hallottak-az-artatlansag-velemerol-20161021>

⁵ Király T.: *Büntetőeljárás jog*. Osiris, Budapest, 2003, 35–40. o.

⁶ 18. §

⁷ 345–349. §

⁸ 2017. évi XC. törvényhez fűzött miniszteri indokolás.

hallgatásától számított harminc napon belül bíróság elé állítja⁹). Az, hogy ez a kötelezettség az egyéb feltételek fennállása esetén miként valósult meg, nem tudható, de a tapasztalatok alapján igen sok hasonló ügy az általános szabályok alapján nyert elbírálást. Számtalan dolgozat, tanulmány próbált az idők folyamán ilyen módon „összecsúsztott” két jogintézmény (bíróság elé állítás és tárgyalás mellőzése) között igazságot teremteni, felvázolva azok előnyeit és hátrányait, amelyre jelen dolgozat keretei között csak részben térünk majd ki.

Nemzetközi kitekintés

A római-germán történeti hagyományokon alapuló jogrendszerek mindig is nagy hatással voltak a magyar jogalkotásra. Célszerű tehát felvázolni azokat a bíróság elé állításhoz hasonlatos vagy azzal rokon jogintézményeket, amelyek a fejlett és a magyarral rokon jogrendszerekben megtalálhatók, és a büntetőeljárás rövidítését szolgálják.

*Ausztria*¹⁰

Ausztriában jelenleg nincs olyan, kifejezetten rokonítható jogintézmény, ami megfelelné a magyar bíróság elé állításnak. Több gyorsító intézkedés is van azonban, amelyek a magyar jogi megoldásoktól eltérnek (a nyomozásnak a terhelt indítványára történő megszüntetése, a nyomozás határidejének felülvizsgálata, diverzió stb.).

A büntetőparancs hasonlítható a magyar jog gyorsító megoldásaihoz, amely megfeleltethető a magyar büntetővégzésnek, de a bíróság elé állítás egyes elemei is párhuzamba vonható ezzel. A büntetőparancsot egyesbíró bocsáthatja ki az előtte folyamatban lévő eljárásban, és mivel a bíró tárgyalás tartása nélkül, iratok alapján dönt a büntetőjogi felelősségről, így csak a ténybelileg és jogilag egyszerű megítélésű ügyekben kerülhet rá sor.

Az alkalmazásának természetesen több feltétele is van: a bíróság az ügyész indítványára jár el; az eljárás tárgyát képező bűncselekmény miatt kihallgatták és a terhelt kifejezetten lemondott a tárgyalás tartásáról; a nyomozás megszüntetésére a bűncselekmény csekély jelentősége miatt nem kerülhet sor; a diverziós intézkedések nem jöhetnek szóba; a nyomozás eredménye és a terhelt felelőssége elegendők a bűnösségre és a büntetésre vonatkozó körülmények tisztázásához; valamint a sértett jogai ne sérüljenek.

További garancia, hogy csak pénzbüntetés szabható ki. Ha azonban a terhelt védővel rendelkezik, legfeljebb egy év próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztésre ítélik a terheltet. A beismerő vallomás nem feltétele az eljárásnak.

⁹ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról, 517. § (2) bek.

¹⁰ Farkas K.: A gyorsító megoldások rendszere az osztrák büntetőeljárásban. In: Vókó Gy. (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok* 55. OKRI, Budapest, 210–220. o.

Olaszország¹¹

Olaszországban „*giudizimo direttissimo*” néven találkozhatunk a gyorsított eljárással. Feltételei hasonlóak a magyar szabályokhoz, a különbség abban jelentkezik, hogy a határidők lényegesen rövidebbek. A tettenéréskor elfogott gyanúsítottat az ügyész 48 órán belül bíróság elé állítja. Ha viszont az ügyész szerint az ügyben tiszta bizonyítási helyzetből indulhat ki, de a 48 óra az eljárás lefolytatásához nem elég, indítványozhatja a közvetlen eljárást, melyben 90 napja van a nyomozásra. Előzetes tárgyalásra ebben sem kerül sor, de bizonyítási közbülső eljárásra a szükséghez képest igen.

A közvetlen eljárásban (*giudizio immediato*) tiszta bizonyítási helyzet követelményét írja elő a törvény. Mind az ügyész, mind a terhelt kérheti az eljárás alkalmazását. Az ügyész számára ebben az esetben 90 nap áll rendelkezésre a nyomozás lefolytatására. Tárgyalásra ebben az esetben sem kerül sor.

Németország¹²

A rövidített eljárás (*Beschleunigtes Verfahren*) az az egyes büntető bíró előtti vagy „ülnökbíráskodás” (*Schöffengericht*), azaz tanácsban eljáró bíróság előtti eljárás, amikor az ügyész a vádat írásban vagy szóban terjeszti elő. Feltételei a magyar „bíróság elé állításos” eljáráshoz hasonlóak, azaz a tényállásnak és a bizonyítási eljárásnak is egyszerűnek kell lennie.

A gyorsított eljárásban az ügyész indítványa és a fő tárgyalás között hat hét telhet el maximálisan. Nem szükséges írásbeli vádirat, hanem a magyar eljáráshoz hasonlóan elegendő a szóbeli vádemelés, amelynek lényegét az ügyész jegyzőkönyvbe mondja. (Magyarországon ennek megfelelője az ügyész által írásban tett feljegyzés.)

A védő részvétele a magyar szabályoktól eltérő, mert míg Magyarországon minden esetben szükség van védő részvételére, addig Németországban akkor kötelező védőt kirendelni, ha a vádlottat hat hónapot meghaladó szabadságvesztésre ítélik. A gyorsított eljárásban egy évet meghaladó szabadságvesztést nem lehet kiszabni a bíróságnak.

A magyar bíróság elé állításhoz hasonlóan, amennyiben a fenti feltételeknek az ügy nem felel meg, akkor mód van az ítélet meghozataláig az ügyet a rendes eljárás szabályaira utalni.

A bizonyítási eljárásnál a tanú kihallgatását lehet pótolni azzal, hogy felolvassák a korábban nyomozás során tett vallomását.

¹¹ Nagy A.: Összehasonlító büntető-eljárásjog, különös tekintettel a külön eljárásokra. In: *Sectio Juridica et Politico, Miskolc, Tom. XVII/2*. Miskolci Egyetem, Miskolc, 2009, 431. o.

¹² Nagy (2009): i. m. 438–439. o.

A bíróság elé állítás a hatályos jogban

A hatályos törvényszöveg – szigorúan csak az intézmény lényegére koncentrálna – az alábbi:

„Bíróság elé állítás tettenérés esetén

723. § Az ügyészség a terheltet a bűncselekmény elkövetésétől számított tizenöt napon belül bíróság elé állíthatja, ha

- a) a bűncselekményre a törvény tízévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel,
- b) az ügy megítélése egyszerű,
- c) a bizonyítékok rendelkezésre állnak és
- d) a terheltet a bűncselekmény elkövetésén tetten érték.

Bíróság elé állítás beismerés esetén

724. § Az ügyészség a terheltet a gyanúsítottként történő kihallgatásától számított egy hónapon belül bíróság elé állíthatja, ha

- a) a 723. § a)-c) pontjában meghatározott feltételek fennállnak, és
- b) a terhelt a bűncselekmény elkövetését beismerte.

Kényszerintézkedések

725. § (1) Ha a 723. §-ban meghatározott feltételek fennállnak, az őrizet bíróság elé állítás céljából is elrendelhető.

Nyomozás és vádemelés

726. § (1) Az ügyészség közli a gyanúsítottal, ha őt bíróság elé kívánja állítani.

(2) Az ügyészség haladéktalanul védőt rendel ki, ha a gyanúsított nem kíván védőt meghatalmazni.

A tárgyalás előkészítése

727. §

(3) Az ügyészség a gyanúsítottat a bíróság elé állítja, idézi a védőt és biztosítja, hogy a bizonyítási eszközök a tárgyaláson rendelkezésre álljanak.

(5) Az ügyészség gondoskodik továbbá arról, hogy a tárgyaláson jelen legyenek, akiknek a jelenléte kötelező és jelen lehessenek, akiknek a jelenlétét e törvény lehetővé teszi.

Az elsőfokú bírósági tárgyalás

728. § (1) Bíróság elé állítás esetén a bírósági eljárásban a védő részvétele kötelező.

(3) Az ügyész a vádat szóban terjeszti elő.

(4) Az ügyiratok ügyészségnek történő visszaküldése miatt nincs helye fellebbezésnek.

A másodfokú bírósági eljárás

730. § Az elsőfokú bíróság ítélete és ügydöntő végzése elleni fellebbezést a másodfokú bíróság az ügy érkezését követő két hónapon belül bírálja el.”

Világosan látható, hogy a jogalkotó kétféle feltételrendszerhez köti a bíróság elé állítást. Összességében tény, hogy a formalitások és az ezzel járó adminisztratív terhek csökkentésének kiváló eszköze ez a jogintézmény, ami a büntetési célok fokozott érvényre juttatását is szolgálja. Egyfajta közös nevezőként az rögzíthető, hogy a korábbi törvény megfogalmazásától eltérően a feltételek megléte esetén is csak lehetőség a külön eljárás alkalmazása, nem pedig kötelezettség.

A magunk részéről igazi áttörésként a tízévi szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények feltételrendszerbe történő beemelését értékeljük. A gyakorlatban ezen eset voltaképpen a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére elkövetett erőszakos személy- és vagyon elleni bűncselekmények elkövetőinek mihamarabbi elítélését szorgalmazná. Mindez tehát a „bűnözéssel szembeni hatékony fellépés, valamint a generális és speciális prevenció fokozott érvényesítése érdekében”¹³ történt, azért mert a törvény lehetőséget kíván biztosítani arra, hogy a külön eljárásra jellemző fokozott prevenció hatás a súlyosabb megítélésű, széles körű társadalmi érdeklődésre számot tartó bűncselekmények esetén is alkalmazható legyen¹⁴.

A közös nevezőhöz tartozik még az ügy egyszerű megítélése. A gyakorlat szerint „valamely ügynek a ténybeli megítélése akkor egyszerű, amikor a cselekmény nem szerteágazó, nem összetett, és a bizonyítékok vagy közvetlenek, de legalábbis a közvetettek mellett túlsúlyban vannak. Lényeges az is, hogy a bizonyítékok között ne legyenek ellentmondások, vagy ha vannak, azokat könnyen tisztázni lehessen”¹⁵. Az ügy egyszerűségét az ügyész hivatott megítélni, de ez egyes bíróságok részéről erős ellenállásba ütközik, a dolgot későbbi részében erre kitérünk.

Harmadik közös feltétel a bizonyítékok rendelkezésre állása, ez az elmúlt évtizedekben nem változott.

A korábbi eljárási törvényhez képest a tettenérés esetén alkalmazandó határidő-lerövidítés számít a legnagyobb újításnak. A történeti áttekintésből látható, hogy a jogintézmény történeti-hagyományos funkciója erősödött meg az új eljárási törvényben. Ilyen esetben a cselekmény elkövetéséhez igazodik a tizenöt napos határidő kezdete, és teljesen irreleváns, hogy a terhelt a cselekményt beismerte, nem tett vallomást, vagy pedig tagadta azt.

Amennyiben tettenérés nincs az ügyben, akkor a korábbi megoldáshoz hasonló módon a beismeréstől számít a határidő, ami jelen esetben egy hónap. Ez a rendelkezés utat nyit ahhoz, hogy a lehető legszélesebb körben alkalmazható legyen a bíróság elé állítás.

¹³ 2017. évi XC. törvény 723. §-ához fűzött miniszteri indokolás

¹⁴ Uo.

¹⁵ Belegi J. (szerk.): *Büntetőeljárási jog I-II. Kommentár a gyakorlat számára.* HVG-ORAC, Budapest, 1255. o.

A statikus ismertetés után annak vizsgálata szükséges, hogy a jogalkotó akarat a gyakorlatban érvényesült-e, és ha igen, milyen hatékonysággal.

Az új Be. kapcsán felmerült eljárási nehézségek

Az új büntetőeljárás törvényt hosszas előkészítő munka előzte meg. Gyökeres szemléletváltozást, de mégis a hazai hagyományok részleges megtartásával járó frissítést próbált a jogalkotó meghonosítani az új kódexben. A koncepció lényege az eljárás gyorsítása, a meglévő struktúrák átalakítása és újak bevezetése. Külföldi minták már rendelkezésre álltak, ebből előzetes elvárások születtek. Az igazán jelentős kérdés a törvény gyakorlatba történő átültetése, a hatóságok alkalmazkodása, az iránymutatások hiányában felvállalt döntések helyességében nyilvánul meg. Senki nem tagadhatja le azt, hogy bármilyen haladó szellemiségű egy törvény, de mégis akkor lehet róla ítéletet alkotni, ha ez a haladó szellemiség a gyakorlat próbáját is kiállja. Ez nem a jogalkotón, hanem a jogalkalmazókon múlik. Nagy horderejű, a következő évek-évtizedek gyakorlatát alapjaiban meghatározó döntések meghozatala hárult a jogalkalmazó szervekre. Ezen belül is az ügyészség szerepe – elfogultság nélkül állítható – meghatározó. Ilyen meghatározó szerep hárul a köztisztviselőknek akkor is, amikor az új kódex gyorsító szellemiségét a gyakorlatba kívánják átültetni. Az általános ügymenet szerint dolgozók 2018. július havának első napjaiban csak nagyon kevés kivételtől eltekintve találkoztak az új törvény előírásaival. Nekik még volt lélegzetvételnapi idejük, hogy egy felmerülő probléma kapcsán az álláspontjukat kialakítsák. Ellentétben azokkal, akiknek a napi munkájuk ezt nem engedi meg, mert munkakörük szerint éppen az eljárást gyorsító intézkedéseket alkalmazzák nap mint nap. Számtalan kérdés merült fel már a hatálybalépést követő néhány napban is, amelyek vonatkozásában döntést kellett hozni, akár jót, akár rosszat. Szerencsére elmondható, hogy többségében jó döntések meghozatalára került sor. A felmerült eljárási nehézségek és a rá adott válaszokat az alábbiakban szeretnénk feltárni.

A bíróság elé állítás esetén ez a gyorsítási cél legmarkánsabban a tettenérés esetére adott 15 napos határidő beiktatásában jelenik meg. Kétségtelen, hogy a büntetési célok elérésének egyik legjobb fegyvere a rövid időköz. Az ügy hamar befejeződik, az állam büntetőigénye, a sértett esetleges vagyoni érdeke azonnal kielégülést nyer, valamint a terhelt nem áll büntetőeljárás hatálya alatt hónapokon-éveken keresztül – adott esetben teljesen fölöslegesen. Felmerül azonban a kérdés, hogy egy olyan nagyvárosban, ahol a bűnüldöző és igazságszolgáltatási szervek létszáma nagyon nagy, és szerteágazó struktúrában dolgoznak – hiszen másként nem is dolgozhatnak – miként lehet érvényre juttatni a jogalkotói akaratot. A válasz az, hogy nagyon nehezen, már-már lehetetlen módon. Hogy miért, arra az alábbi tapasztalatok rövid összefoglalásával próbálunk választ adni. Megjegyezzük, hogy a munkaszervezési problémák ismertetése más esetben ugyan nem illeszkedne szervesen egy tudomá-

nyos dolgozat keretei közé, azonban a helyes vagy annak vélt javaslatokat csak a tényleges helyzet tisztázásával lehet felvázolni.

Nyomozó hatósági munkaszervezés

Munkavégzésünk helyén a nyomozó hatóság felépítése annyira szerteágazó, hogy a szervezetét csak nagyon nehezen lehet áttekinteni. Két osztály és – az alosztály jogállású őröket is ideértve – húsz alosztály végzi a munkát, mind-ezen egységek vezetői, valamint a beosztott nyomozók gyakorlatilag átláthatatlan rendszert alkotnak. A húsz alosztály közül csak egy rendelkezik bíróság elé állítási csoporttal, ahonnan meglehetősen sok ügy érkezik, de sajnos messze nem az összes. Az ügyeket kiosztó parancsnokok – gyakorlatilag a bűnügyi és vizsgálati osztály vezetői – próbálnak arra figyelni, hogy amelyik ügy alkalmas lehet a bíróság elé állításra, azt már eleve erre a csoportra szignálják, azonban ténylegesen ez nem valósul meg száz százalékosan, mivel több nehézség is felmerül, nevezetesen „elvesznek” az alkalmas ügyek. Ennek büntetőeljárás és munkaszervezési oka is van.

A büntetőeljárás törvényre visszavezethető ok önmagában véve üdvöztető is lehet, de csak akkor, ha az adott ügyészségnek nem célja a bíróság elé állítás minél nagyobb számban történő alkalmazása. A korábbi gyakorlattal ellentétben ugyanis a nyomozó hatóság már nem a gyanúsított kihallgatás mihamarabbi időzítését tartja szem előtt. Javarást gondosan előkészíti ezt az eljárási cselekményt, a bizonyítékokat beszerzi, minden rendelkezésre áll, amikor a gyanúsított kihallgatására sor kerül. Ha a terhelt a kihallgatáson beismer, akkor nyilván – az egyéb feltételek megléte esetén – alkalmazni lehetne a bíróság elé állítást. A probléma az, hogy azon alosztályok, ahol egyébként egyáltalán nem jellemző a bíróság elé állítás céljából történő nyomozás, az ügy egyszerűen elvész. A parancsnok nincs érdekelve az ügy gyors befejezésében, mivel az ügyész sem sürgeti, a nyomozó pedig nem ismeri ezt a jogintézményt. Megvárják a kihallgatástól számított nyolc napot, készítenek egy beszámolót, beküldik az iratokat elektronikusan az ügyészségre. Az ügyészségi vezető elé kerül a beérkezés utáni, vagy ha hétvége volt, a beérkezés utáni harmadik-negyedik napon. Az ügyészségi vezető naponta akár százas nagyságrendű szignálást végez, és ha a beszámolón nincs kifejezetten feltüntetve a bíróság elé állítás lehetősége, az ügy ilyen szempontból elvész.

A következő nehézség a tettenérés problémája. Városunkban az ittas járművezetések, az áruházi lopások és garázdaságok a leggyakoribb „tetten ért” bűncselekmények. A probléma megvilágítása egy konkrét ügy levezetéséből mutatható meg. Ilyen, tettenéréssel nyomozott esetekben a nyomozó hatóság forrónyomos tevékenységet végző egysége intézkedik. Például péntek este tetten érnek egy áruházban egy terheltet, amint ellop egy telefont úgy, hogy eltávolítja az áruvédelmi eszközt. A terheltet még ekkor, péntek este kihallgatják gyanúsítottként, kihallgatják a sértetti képviselőt, biztonsági őrt, lefoglalják a kamerafelvételt. Itt azonban vége is a reménykeltő várakozásnak.

A forrónyomos szolgálatot végző nyomozó hazamegy, másnap megint éjszaka lesz. Hétfőn bemegy a munkahelyére reggel, a péntek esti ügyet leadja a parancsnoknak. A parancsnok kedden kiszignálja a vizsgálati osztályra, ahol a vezető szerdán kiosztja egy nyomozóra. A nyomozó csütörtökön belenéz, majd látja, hogy beszámoló kell az ügyészségnek. Pénteken megírja, hétfőn beérkezik az ügyészségre. Eltelt tíz nap a tizenötből...

További nehézséget jelent a nyomozók szervezetén belüli, illetve szervezetből kifelé irányuló fluktuációja, a cselekmények helytelen minősítése, a külföldön dolgozó terhelt és/vagy tanú idézése stb. Ezen dolgok elemzése túlmutatna jelen dolgozat keretein.

Ügyészségi munkaszervezés

A hatékony munkavégzés az ügyészség részéről minden körülmények között gyors alkalmazkodást kíván, akár az új törvény előírásai, akár a társhatóságok szervezeti változásaira történt reakció okán. Ügyészségünkön – több ügyészséghez hasonlóan – külön csoport foglalkozik a bíróság elé állítással, valamint a bírói engedélyes kényszerintézkedésekkel. A csoport profiljába tartozik a büntetővégzéses indítvánnyal ellátott vádak szerkesztése is. A csoport az érdemi munka elvégzése előtt megpróbálja kiküszöbölni a nyomozó hatóság fentebb említett hiányosságaiból adódó problémákat. Egyfelől folyamatos a telefonos kapcsolattartás a nyomozó hatóság szervezeti egységeinek vezetőivel, másrészt a bíróság elé állítással foglalkozó alosztály csoportvezetője heti rendszerességgel elküldi a kapitányság területén történt összes gyanúsított kihallgatás listáját, amit egymás között szétosztva áttekintünk. A megfelelő ügyek kiválasztása után a nyomozóval felvesszük a kapcsolatot a további ügyintézés végett. Maga a tárgyalás szervezése ügyészségi megbízottak feladata, értesítik telefonon a védőt, terheltet, vagyon elleni bűncselekmények bizonyos köre esetén a sértettet vagy a sértetti képviselőt. Ez utóbbi a bíróság elvárása, mert a bíróság álláspontja szerint csak ők tudnak szakszerű nyilatkozatot beszerezni a sértettől a polgári jogi igény érvényesítése kapcsán. Nyilván ez vitatható, de a célok elérése érdekében kénytelenek vagyunk alkalmazkodni.

Bírósági munkaszervezés

A bíróságon 2018 szeptembere óta három bíró foglalkozik a bíróság elé állításokkal, de egyben nyomozási bírói tevékenységet is ellátnak. Most már kijelenthető, hogy működik a rendszer, azonban korábban, amikor ügyeletes bírák látták el ezt a tevékenységet, kevés alkalommal ugyan, de megdöbbenő cinizmussal és szakmaiatlansággal is találkoztunk sok esetben. Az iratokat számos alkalommal visszaküldte a bíróság, javarészt két okból (nem számítva természetesen a terhelti távolmaradást). Egyrészt a terhelti beismerés hiányára (ha a tárgyaláson tagadni kezdett a terhelt), másrészt az ügy megítélésének nem egyszerű mivoltára hivatkoztak. Tették ezt már azt követően, hogy az ügyet befogadták és megállapították a feltételek fennállását.

Ezen okok a BH 2015. 220. számú eseti döntésben és a 4/2007. számú Büntető Kollégiumi véleményben rögzítettek teljes figyelmen kívül hagyását jelentik. A vélemény és eseti döntés lényege az, hogy a terhelti beismerés hiányára és az ügy megítélésére hivatkozással nem lehet az iratokat visszaküldeni, mert ha az ügyet befogadták, többé nem lehet érvényesen hivatkozni arra, hogy a feltételek nem állnak fenn. Ezen túl az ügy megítélése az ügyész feladata, a bíróság nem írhatja felül az ügyész ezen álláspontját. Az ügyek kiosztását végző bírósági vezető arra hivatkozott, hogy ő mindezt tudja, de nem utasíthatja a bírákat.

A fenti, gyakran mondható eseteken kívül extrém visszaküldési okokat is tapasztaltunk. Ezeket kimerítően nem elemezzük, csak példaként szolgáljanak: A bíróság szerint az aktaborítóban vékonynak látszó iratok miatt nem éri meg, hogy 5-6 év szabadságvesztésre ítélje a többszörös visszaeső vádlottat. Egy másik ügyben a terhelt nagyothalló volt, ez a bíróság szerint kóros elmeállapotra utal, elmeorvos-szakértői vizsgálat kell, nem lehet dönteni bíróság elé állítás során. Egy harmadik ügyben – évek óta Magyarországon élő harmadik országbeli állampolgár közokirat-hamisítása – a bíróság nem fogadta el a terhelt vallomását a hamis okiratra vonatkozóan, amelyet alátámasztottak a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal okmányvizsgálójának véleménye, valamint a körözési rendszer adatai is. A bíróság szerint okmányszakértő kirendelése nélkül nem bírálható el az ügy. A később kirendelt szakértő természetesen semmi újat nem tudott mondani, megerősítette a korábban már beszerzett adatokat.

Védői költségek

A pártfogó ügyvéd, az ügygondnok és a kirendelt védő részére megállapítható díjról szóló 32/2017. (XII. 27.) IM rendelet 7-9/A. §-ai 2018. július hó 1. napjától alapjaiban változtatták meg a kirendelt védők díjazását. Egy általános szabályok szerint zajló büntetőeljárásban, ahol számtalan eljárási cselekmény zajlik, a védő jelenléte több eljárási cselekményen kötelező lehet, ott nem igazán tűnik fel ez a változás. Szemben a bíróság elé állítással, ahol a gyanúsított kihallgatáskor még nincs védő, a kirendelésre később kerül sor; az időköz rövidege és az ügynek tulajdonított csekélyebb jelentőség miatt a védő – néhány kivételtől eltekintve – gyakorlatilag egyetlen percet sem szán a felkészülésre. Jobb esetben a tárgyaló előtt vált néhány szót a vádlottal, azonban az üggyel csak addig foglakozik, amíg elmond egy sablonos perbeszédet. Mivel a bíróság elé állítás legtöbbször egy órán belül befejeződik, a rendelet fentebb idézett rendelkezései értelmében húszezer forint védői díjra jogosult. Ha azonban az ügyvéd az általános forgalmi adóról szóló törvény szerint levonási joggal rendelkezik, akkor mindezen felül a díj áfával növelt összege irányadó. Így fordulhat elő, hogy az egyik elítélt az ügyben 20 000 forint bűnügyi költség megfizetésére köteles, míg a következő bíróság elé állítás során hasonló ügyben a másik elítélt 25 400 forintos bűnügyi költséggel szembesül. Több órás, esetleg elhúzódó eljárásban értelemszerűen még magasabbak a díjak.

Helytálló, illetve racionálisan indokolható-e valakit magasabb büntügyi költséggel sújtani pusztán azért, mert a terhelt szerencsétlenségére az ügyvédi kamara algoritmusa olyan védőt választott ki, aki áfalevonási joggal rendelkezik?

Van-e egyáltalán előnye a bíróság elé állításnak?

Kétségtelen, hogy elég sok szervezési-jogalkalmazási nehézséggel lehet találkozni egy egyszerű eljárás kivitelezése során, és így tényként vonható le néhány következtetés. Jelenleg ez a külön eljárás költséges, komoly szervezőmunkát igényel, gyakorlatilag egy egész igazságszolgáltatási apparátust leköt. Szemben a büntetővégzés meghozatalára irányuló indítványokkal, ahol a nyomozó kapcsolódás nélkül befejezi az ügyet, az ügyész hetek múlva elkészíti a vádiratot, a bíróság pedig a hozzá érkezéstől számítva egy hónapon belül meghozza a büntetővégzést, ami ideális esetben egy-két héten belül jogerőre emelkedik. Az igazságszolgáltatás szereplői irodai körülmények között, kényelmesen végigviszik az ügyet a törvényes úton. Jelen esetben tehát a gyorsaságot kell megvizsgálni, vagyis hogy megéri-e a kényelmet a gyorsaság oltárán feláldozni?

A választ nem lehet leegyszerűsíteni egyszerű igenre vagy nemre, de a bíróság elé állítás kétségtelenül legnagyobb fegyvere a generálpreventív hatás lehet. Erre egy konkrét példát szeretnénk hozni. Városunkban az elmúlt évben a helyi labdarúgó-mérkőzések szinte mindegyike kapcsán büntetőeljárás lefolytatására került sor a mérkőzésen megvalósított rendzavarás vétsége miatt. Az egyik mérkőzésen rendbontás vétsége miatt őrizetbe vették az egyik ultrát. A büntetett előéletű terheltet a bíróság 400 000 forint végösszegű pénzbüntetésre ítélte. Helyi viszonyok között ez rendkívül magas összeg. Az ítélet a cselekmény elkövetése utáni 48 órán belül megszületett, a szurkolók körében még frissnek számított az esemény. Megjegyezzük, hogy a médiában az ügy nem is szerepelt. Az ítélet az ultrákat sokkolta, pillanatok alatt elterjedt a városban, hogy mekkora pénzbüntetést kapott az ítélt. Ezt követően a rendbontások száma visszaesett, meggyőződésünk, hogy részben az említett ügy folyamánaként. Ha ugyanezt az ügyet büntetővégzéses eljárásban kezeltük volna, akkor jó esetben is 3-4 hónapig tartott volna az eljárás, ennyi idő után az említett szurkolói közösség kollektív emlékezete már nem is biztos, hogy fel tudta volna idézni, mi is történt hónapokkal ezelőtt az egyik mérkőzésen. Egy jól megválasztott ügyben tehát a generálpreventív hatás igen markánsan megjelenhet.

Közhelyszerű, de a bíróság elé állítás az egyént is nagyobb hatással tarthatja vissza a bűncselekmény elkövetésétől; az, ha azt látja, hogy az igazságszolgáltatás teljes személyzete vele foglalkozik. Már röviddel a bűncselekmény elkövetése után a bíróságon találja magát, ahol szembesül azzal, hogy komolyan veszik az ellene folyó büntetőügyet, a saját szellemi színvonalához igazítottan a bíró indokolja a szankciót, a következményeket stb., szemben azzal, amikor kap egy nehezen értelmezhető papírt próbára bocsátásról vagy „felfüggesztettről”. A terhelték nagy része – a magasabban kvalifikáltaktól eltekintve – nem tud különbséget tenni ezek között, csak annyi világos számukra, hogy

„megúszták” az ügyet. Természetesen számtalan esetben csak a büntetővégzésre van lehetőség és észszerű indok, a két jogintézmény közötti polémia eldöntését nem is tűztük ki célul, azzal részletesebben nem foglalkozunk. Csak annyit kívánunk megjegyezni, hogy – a fentiek szerint alappal – feltehetően a büntetés és a büntetőeljárás célja a nyomozó hatóság, ügyész és bíró kényelmének feladása árán valósulhat meg.

Javaslatok

Védői költségek csökkentése, vagy a kötelező védelem eltörlése

A védő szerepe a bíróság elé állítás során nem érinti a teljes eljárást. A nyomozás során, egészen addig, amíg az ügyész a bíróság elé állítás mellett nem dönt, a védőre semmilyen szerep nem hárul. Egészében véve is nehezen indokolható a védőkényszer, és az is legfőképpen a büntetés kiszabása és egyéb járulékos – esetlegesen minősítési – kérdéseknél merülhet fel reálisan védői „terepeként”.¹⁶

Terhelti szemszögből pedig – ha nincs meghatalmazott védő –, a vádlott általában azt sem érti, hogy miért van szüksége védőre. Ezt a tapasztalatunkat erősíti a Fenyvesi Csaba által idézett kutatás: „[A] vádlottak javarésze nem is tartja szükségesnek a védőket ebben a külön eljárási formában. A vádlott nem kéri, nem is érti miért szükséges, sőt sokszor kijelenti, hogy neki nem kell ügyvéd”¹⁷.

A védő tehát a kvázi vádemelés után kapcsolódik egy ügybe, amely, ha fellebbezés folytán a másodfokú bíróság elé is kerül, hamar befejeződik. Szintén csak saját tapasztalatainkra támaszkodhatunk ugyan, de az új büntetőeljárás törvény 584. § (6) bekezdése – az, hogy a védő is indokolni köteles írásban a bejelentett fellebbezést – jelentősen visszavetette a (kirendelt) védők fellebbezési hajlandóságát. Mint látható, a védő befolyása egyébként is szinte csak a járulékos kérdések és a szankció kiszabása esetére jöhet számításba. Gyakorlati tapasztalataink alapján a minősítés és a tényállás vitatása egyáltalán nem fordul elő. Mindezekből következően egyfajta redukált védői feladatkör jellemző a bíróság elé állításra.

A már hivatkozott IM rendeletben célszerű lenne külön bekezdés vagy szakasz alá rendelni ezt a külön eljárást, azzal, hogy a felkészülési díj fele illetné meg a védőt bíróság elé állítás esetére. *Álláspontunk szerint racionális érvekkel védhető ez a nézet. Ezen túl – mintegy ennek variációjaként – véleményünk szerint a fix díjazás is szóba jöhet lex specialisként, így az eljárás attribútumainak figyelembevételével a védőt a bíróság elé állítás során 15 000 forint összegű, egységes védői díj illetné meg.*

¹⁶ Fenyvesi Cs.: A védő az „egyszerűsített” külön eljárásokban. *Jogelméleti Szemle*, 2001/3. Elérhető: http://jesz.ajk.elte.hu/fenyvesi7.html#_ftnref1

¹⁷ Parti J.-né – Dvorzsák A. – Kiss M. – Harangi I.: A bíróság elé állítás gyakorlata. *Belügyi Szemle*, 1986/5., 27. o.

A történeti tények és a nemzetközi kitekintés ismeretében – folytatva az előző gondolatmenetet – joggal merülhet fel az a kérdés, hogy a védő kötelező részvétele egyáltalán tartható követelmény-e. A vizsgált országok egyikében sem kötelező a védelem. Tekintettel az egyszerű megítélésű, beismerés mellett folyamatban lévő ügyekre, a mi javaslatunk az, hogy *célszerű volna az általános szabályokhoz igazítani a kötelező védelem eseteit. Ilyenkor is természetesen csak a csökkentett összeg lenne irányadó a védői díj megállapításakor.*

A pártfogó ügyvéd, az ügygondnok és a kirendelt védő részére megállapítható díjról szóló 32/2017. (XII. 27.) IM rendeletnél az alábbi módosítás javasolható:

7. § (3) *A felkészülési díj ügyenként legalább a kirendelt ügyvédi óradíj háromszorosának, a Be. XCVIII. fejezet szerinti eljárás estén másfélszeresének (megfelelő összeg),*

vagy:

7. § (3a):

a Be. XCVIII. fejezet szerinti eljárásban a védőt 15 000 forint díj illeti meg, amely tartalmazza a felkészülési díjat is;

A Be.-nél az alábbi módosítás javasolható:

A Be. 728. § (1) bekezdésének hatályon kívül helyezése indokolt.

A meg nem jelent vádlott távollétében történő eljárás

A meghíúsult bíróság elé állítás utáni eljárás menete – védő visszavonása a büntetési tétel függvényében, vádemelés büntetővégzés meghozatalára irányuló indítvánnyal, a végzés bíróság általi kézbesítése stb. – gyakorlatilag egy ismételt büntetőeljárás lefolytatását jelenti. Annak fényében végképp diszharmonikus eljáráshoz vezet, hogy adott esetben – például tettenérés esetén – a nyomozás igen rövid időt vesz igénybe, ehhez képest szélsőséges esetben még hónapokon keresztül büntetőeljárás hatálya alatt állhat a terhelt. Ennek oka ugyanis, hogy időközben a meghíúsult eljárás folytatásaként nem sikerül neki kézbesíteni a büntetővégzést, esetleg tárgyalás tartását kéri. Ezt relatíve hosszabb idő után tűzi ki a bíróság. Később az ott történtek függvényében kerülhet sor fellebbezésre stb. A gyors eljárás reményében indult ügy pedig ennek következtében átváltozik egy legjobb esetben is közepes időszerelességgel bíró ügygé. Rendkívül sok a megkérdőjelezhető hasznosságú ügyészi intézkedés, például adminisztráció, formalitások, postázás, újabb határidők betartása.

Kétségtelen tény, hogy a bíróság elé állítás – mint külön eljárás – már önmagában olyan specialitásokkal rendelkezik, ami egy általános eljárásban elképzelhetetlen: az iratismertetés; a rövid nyomozás; a speciális őrizet; a rövid tárgyalási határnap-tűzés; a szóban előterjesztett vád; a rövid úton, hangkapcsolatot biztosító elektronikus úton történő idézés; valamint a minden esetben kötelező védői jelenlét.

Egy általános ügymenetben – követve a Be. előírásait – a vádlott meg nem jelenése nem akadály a tárgyalás megtartásának. Az eljárást befejezni – fel-

mentés és eljárás megszüntetése kivételével – azonban nem lehet. A vádlott viszont bármikor lemondhat vádemelés után a tárgyaláson való jelenlét jogáról, feltéve ha védővel rendelkezik, és a védőt megbízza a kézbesítési feladatok ellátásával. A Be. ugyanis abból az elvből indul ki, hogy a tárgyaláson történő jelenlét elsősorban a vádlott joga és nem kötelessége. Meg kell jegyezni, hogy az egyszerűbb, a terhelti beismerés mellett folyamatban lévő ügyekben ez fokozottan igaz lehet. A bíróság és ügyészség biztosítja azt az elvitathatatlan jogot, hogy jelen lehet a bíróság elé állítással folyamatban lévő ügy tárgyalásán, azonban ez a jog az új Be. szelleméből következően semmiképpen sem akaszthatja meg az eljárást. A Be. koncepciójának érdekessége, hogy a bíróság elé állítás – mint külön eljárás – a fentebb felsoroltak szerint több pontban megengedőbb szabályozást követ az általánosnál, azonban a terhelti jelenlétből nem enged. Teszi ezt annak ellenére, hogy általános ügyekben – nem győzzük hangsúlyozni – a jelenlét nem kötelesség, hanem csak jog. A bíróság elé állítások tapasztalataink szerint legtöbbször az ismert helyen tartózkodó terhelt saját döntéséből fakadó meg nem jelenése miatt hiúsulnak meg. Ilyen esetben az eljárás „újraindulása” meglátásunk szerint teljesen indokolatlan. Ezért azt javasoljuk, hogy a bíróság elé állítás esetén a szabadlábon lévő vádlott meg nem jelenése esetén az eljárás befejezhető legyen. Az általános szabályok szerint az ítéletet a bíróság kézbesítené, és a vádlott nyolc napon belül élhetne jogorvoslati jogával. Jogi garanciák beépítése viszont indokolt, így ha a vádlott még a tárgyalás megkezdése előtt kimentí magát, akkor ez a tárgyalás megtartásának akadálya lenne.

A javasolt módosításunk, hogy a Be. 728. § az alábbi (5) bekezdéssel egészülne ki:

(5) A tárgyalást a szabályszerű idézés ellenére meg nem jelent, szabadlábon lévő vádlott távollétében is meg lehet tartani, az eljárást be lehet fejezni. Az ügydöntő határozatot a bíróság kézbesítés útján közli a vádlottal és a védővel.

A nyomozás egyszerűsítése

Tény, hogy a bíróság elé állítás – mint külön eljárás – rendkívül sok, fentebb már részletezett speciális eljárási szabállyal bír. Ezek érintik a vádemelés, a tárgyalás, a másodfok stb. szabályainak egyszerűsítését, azonban nem tartalmazzák a nyomozás egyszerűsítésére irányuló törekvéseket. Természetesen ennek okát kereshetjük abban is, hogy adott esetben egy hosszabb nyomozás lezárásaként kerül sor a gyanúsított kihallgatására, és értelemszerűen előre nem láthatta a nyomozó hatóság és az adott esetben az ügyészség sem, hogy bíróság elé állításra kerülhet sor. Tehát garanciális megfontolásból nyilvánvalóan nem lehet értelmetlenül egyszerűsíteni egy nyomozást. Más a helyzet azonban akkor, ha a terhelt tettenérésére kerül sor.

Az elmúlt évek gyakorlata alapján, mint ahogy fentebb már említettük – ugyan nincs rá hivatalos statisztika, csak saját ügyeink áttekintéséből következtethetünk rá –, a tettenérés mellett folyamatban lévő büntetőügyek csoportját nagyrészt áruházi lopások, garázdaságok, valamint ittas állapotban

elkövetett járművezetés fedik le. Az is kijelenthető, hogy a tetten ért elkövetők elenyésző hányada tagadja a bűncselekmény elkövetését, a beismerés vagy a vallomástétel megtagadása a jellemző. Az is tény továbbá, hogy a 21. század technikai viszonyai között rendkívül gyakori, hogy a bűncselekményeket biztonsági kamerafelvétel rögzíti. Ez kiváltképp az áruházi lopások és a szórakozóhelyi vagy egy nagyobb város frekventáltabb helyén történt garázdaságok esetén nyilvánul meg markánsabban. Ezen túl az ittas állapotban elkövetett járművezetés vétsége, valamint a tettenérés egyéb, gyakran előforduló esetei (pl. szabálysértési értékre erdőben, jogellenes fakivágással elkövetett lopás vétsége) rendőrök – adott esetben kamerával felszerelt szolgálati gépjármű is jelen van a helyszínen –, önkormányzati rendészek, erdészek munkaköri kötelességük ellátása közben történnek. Az ügyben tehát olyan bizonyítékok állnak rendelkezésre, amelyek egyrészt teljesen objektív adatokat tartalmaznak egy cselekmény lefolyására nézve – pl. a kamerafelvétel –, másrészt jogszabályok felhatalmazása alapján olyan, többletjogosítványokkal felruházott személyek szerepelnek ezen ügyekben, akik ezen helyzetüknél fogva sokkal több releváns ismerettel bírnak egy bűncselekmény felismerésében. Sőt, általában a hivatalos személyek munkakörükönél fogva a velük történt rendkívüli eseményekről munkáltatójuk részére beszámolnak, vagy – pl. egy rendőr esetén – jelentési kötelezettségük van. Éppen ezért felmerül a kérdés, hogy ilyen esetekben is indokolt-e a teljes körű nyomozás lefolytatása, vagy pedig elegendő lenne a büntetés kiszabása, vagy a cselekmény járulékos kérdései tisztázása szempontjából fontos körülmények feltárása. Ha igen a válasz, ez jelentősen megkönnyítené és meggyorsítaná a nyomozó hatóság munkáját. Jelenleg ugyanis, hogy egy gyakorlati példával megvilágítsuk a kérdést, ha tetten érnek egy áruházi lopáson egy terheltet, akkor a tettenérés után csak a terhelt kihallgatása, az áruház saját lopási jegyzőkönyve és jó esetben a kamerafelvétel lefoglalása történik meg. Nagyon ritka, hogy még ekkor beszerzésre kerül minden bizonyíték. A jellemző az, hogy napokkal utána hallgatják ki az áruház biztonsági őrét, aki gyakorlatilag a kamerafelvételen látottakat mondja el. Adott esetben a bizonyítás így indokolatlanul elhúzódhat.

Álláspontunk szerint tettenérés esetén a nyomozás egyszerűsítése olyan megoldás lenne, amely szervesen illeszkedne a bíróság elé állítás jogintézményének egyszerűsítő törekvéseibe. Így számtalan megoldás létezhet, példaként lehetne említeni azt, hogy amennyiben kamerafelvétel rögzíti a cselekményt, úgy tanú kihallgatása nem szükséges, csak annyiban, amennyiben a gyanúsított vallomása alapján ez felmerül. Ezen túl, ha hivatalos személy a tettenérő és hivatalos eljárása során érte tetten a terheltet, akkor az általa tapasztaltokról jelentést írnak (rendőrök), vagy munkáltatójuk, felettesük irányába beszámolnak. Ezen okiratok ebben a speciális esetben helyettesíthetnék a tanúvallomást, ha az abban foglaltak egyébként mindenben egyeznek a gyanúsított által elmondottakkal. Ezen túl megfontolandó lenne, hogy ha a terhelt beismerése mindenben alátámasztható az elsődleges intézkedést foganatosító rendőrök által készített jelentésben foglaltakkal, akkor tanúvallomásra egyál-

talán ne legyen szükség. Ez utóbbi egy radikálisnak tűnő, egyszerű, de a történeti joganyagban megtalálható megoldási javaslat. Bővebben azt tartalmazza, hogy tettenérés esetén a vádlott beismerésén kívül elég lenne egy rövid feljegyzés a nyomozó hatóság részéről, amely tartalmazza a tényállást, valamint az ügy tanúinak nevét, elérhetőségét, illetve a nyomozó hatóság tagja által tapasztaltakat. Ez a feljegyzés a rendőri feljegyzés jelenleg ismert formájának egyfajta bővített változata lenne. Megszűnne tehát ilyen esetben az alakszerű jegyzőkönyv, a nyomozó hatóság munkáját csak egy tényvázlatba kellene foglalni. Ez nagyban fokozná a bíróság teljesítőképességét, mert valóban csak az ítélezésre, a szankció meghatározására kellene koncentrálnia. Jelenleg az ügyiratok mozgatása, az elektronikus ügyiratok küldése, fogadása, iktatása, bíróságon történő áttanulmányozása így kiküszöbölhető lenne. Maradna tehát az ügyészség vádiratával megegyező szereppel a bíró feljegyzés, valamint a nyomozó hatóság tényvázlata. Emellett természetesen, ha a bíróság a tanúkihallgatás mellett dönt, akkor idézheti az ebben szereplő tanút. A hatékony és gyors ítélezés alapja lehetne ilyen ügyekben ez a megoldás. Azonban ennek megvalósulásához az ügyészségnek rövid időn belül közölnie kell a nyomozó hatósággal, hogy a terheltet bíróság elé kívánja állítani. Ez a nyomozó hatóság feladata lenne, a tettenérésről 24 órán belül értesítenie kellene az ügyészséget.

A javasolt módosításunk értelmében a Be. az alábbi 723/A. §-al egészülne ki:

723/A. § (1) Tettenérés esetén – amennyiben az ügyész a terheltet bíróság elé kívánja állítani – a nyomozó hatóság csak tényvázlatot készít, amely tartalmazza a terhelt adatait, az ügyben megállapítható tényállást, az ügy tanúinak nevét, valamint a bizonyítás szempontjából jelentős tényeket.

(2) Tettenérés esetén a nyomozó hatóság az ügyészséget a tettenéréstől számított 24 órán belül értesíti.

A „helyben ítékezés”

Az európai jogrendszerekben – így Magyarországon is – bevett gyakorlat volt évszázadokon keresztül az a jelenség, amikor a jogalkalmazó kitelepült, „kiszállt” bizonyos közforgalmú helyekre, hivatali épületekbe, ahol „törvénynapot” tartott. Ennek talán megtalálhatjuk nyomát a kiküldött bíró intézményében, illetve abban, amikor a nyomozási bíró bíróság épületétől eltérő helyen – pl. kórházban – rendeli el a kényszerintézkedést; az ügyészség napi gyakorlatában pedig ilyennek tekinthető, amikor az ügyészségi nyomozást végző kollégák az illetékességi területen belül a mai napig is elmennek tanú vagy gyanúsított kihallgatására a terhelt és/vagy tanú lakóhelyére, annak közelébe. Természetesen a 21. század fejlett infrastrukturális viszonyai összehasonlíthatatlanul jobbak a középkori vagy újkori viszonyoknál, amelyek indokolták a törvénynapot, de ennek az intézménynek a mai körülmények közé átültetett változata előremutató lehet. Javaslatunk szerint a Be. 725. § (1) bekezdése szerint a tettenérés alapján őrizetbe vett terhelt ügyének elbírálása történhetne az őrizetet foganatosító rendőrkapitányságon. Tekintettel arra, hogy az őrizet

végrehajtására alkalmas fogdák gyakorlatilag a megyeszékhely rendőrkapitányságán vannak, ezért célszerűségi szempontból a bíróság elé állítás céljából őrizetbe vett terhelt ügyében a fogda helye szerinti járásbíróság/kerületi bíróság és (kerületi) ügyészség járna el. A javaslat legnagyobb előnyét abban látjuk, hogy rendkívül meggyorsítaná az eljárást, továbbá a fogdák részéről a humánkapacitás-szervezés terhe lekerülne. A fogda feladata csak a rendőrségi épületen belüli belső kísérés lenne, ami soha nem látott mértékben csökkentené az adminisztratív feladatokat. A javaslatunk további eljárási könnyítéseket is tartalmaz. A rendőrségen eljáró bíró ítélete elleni fellebbezést a járásbíróság – kisebb bíróság esetén a törvényszék elnöke által kijelölt más járásbíróság bírái – három bíróból álló tanácsa bírálná el három munkanapon belül, így gyakorlatilag járásbírósági szinten befejeződhetne az ügy.

A javasolt módosításunk alapján a Be. 21. §-a az alábbi (9) bekezdéssel egészülne ki:

(9) A Be. 723. § szerinti eljárásban – amennyiben a Be. 725. § (1) bekezdése szerinti őrizetbe vételre sor kerül – a rendőrségi fogda székhelye szerinti járásbíróság /kerületi bíróság jár el megye, illetve a főváros területére kiterjedő illetékességgel.

További módosítási javaslatunk szerint a Be. az alábbi 730/A. §-sal egészülne ki:

730/A. § A Be. 21. § (9) bekezdése szerinti eljárásban, az ügyben másodfokú bíróságként a járásbíróság három bíróból álló tanácsa jár el, és érdemi határozatát az elsőfokú ítélet vagy ügydöntő végzés meghozatalától számított három munkanapon belül meghozza.

Összegzés

A dolgozatban megfogalmazott javaslatokkal az volt a célunk, hogy a gyakorlat számára még egyszerűbb, hatékonyabb, olcsóbb legyen a büntetőeljárás ezen külön jogintézménye. Természetesen sok ellenérv is felhozható a javaslatok ellen, de az állandóan mozgásban lévő társadalom igényeihez folyamatosan igazítani kell a büntetőeljárás szabályokat is. Igyekeztünk olyan eljárási szabályokat felvázolni, melyek előremutatók és hasznosak lehetnek, de egyben a magyar és tágabb értelemben véve az európai hagyományokban gyökereznek, azoktól nem idegenek.

Ady és Holmes

Bevezetés

Teljesen elfogadom, hogy Ady világgépének „*valamennyi – nyelvi, esztétikai, líra-történeti, költői-szereptudati, eszmei, nemzettudati, politikai – összetevőjét a maga történelmi alakulásával együtt is számba venni, s befogadói konszenzust teremteni képes Ady-könyv vagy tanulmány sose készülhet el*”¹. Márpedig ha ez igaz, akkor a múltat vizsgáló ember két dolgot tehet csupán. Vagy feladja az egészet, és a történetiségnek a lehetőségét is tagadó álláspontra helyezkedik, vagy a saját érdekeit, céljait bevallja, és nem retteg attól, hogy ez kiderül. Persze Adyhoz nyúlni már önmagában is bátorság kell, nem csupán azért, mert a „kié is tulajdonképpen Ady” vita olyan politikai harcterekre vezet, ami veszélyes, hanem azért is, mert Ady összetett, bonyolult, kavargó és mély. Csak igen komoly tudással és nyitott lélekkel megismerhető, vagy talán még úgy se. Amikor tehát mégis szemezgetek ebből a sajnálatosan rövid, de annál értékeesebb életműből, be kell vallanom érdekeltségeimet és megindokolni bátorságomat. Előbbi a szeretet és a tisztelet, utóbbi indoka pedig talán az lehet, hogy csupán felvillantani kívánok néhány olyan pillanatot Ady életéből, amelyek kriminalisztikatörténeti párhuzamok révén felkelthetik a rendészettudomány és a kriminalisztika művelőinek érdeklődését Ady lírája és prózája iránt. Kicsit belecsöppenhetnek abba a világba, amikor (és ezt ők már biztos ismerik) rendőr eleink – a hazai kriminalisztika egyik első mérföldkövének számító – Endrődy Géza nyomozástani könyvével² ismerkedtek, vagy éppen Dánoson, a Szarvas csárdában négy ember élete odaveszett.³

A szeretet már a középiskolában fogant, bár akkor még – talán megbocsátható – leginkább a tankönyvben szereplő költő arcképe, szemei, a fekete-fehér képről is sugárzó „indus” bőrszíne fogott meg. Később persze jött a líra is, elsősorban a Léda-versek, majd látogatásom (látogatásunk) a Fiumei úti temetőben, aztán a merengés a „Pece-parti Párizsban”⁴, immár a gyerekeimmel. Amikor ennek a néhány oldalnak a gondolata megfogant, és verseit, tárcáit, tudósításait újraolvastam, – érdekes módon – ismét Ady képe lebegett előttem, immár egyre több apró részlettel kiegészülve, vagy éppen életre kelve, amint a

* Angyal M. r. ezredes med., PhD, Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság

¹ N. Pál J.: Modernség, progresszió és az Ady-Rákosi vita. Egy konfliktusos eszmétörténeti pozíció természete és következményei. *Spectrum Hungarologicum*, 2008/1., 10. o.

² Endrődy G.: *A bűnügyi nyomozás kézikönyve*. Kármán Könyvnyomda. Losonc, 1897.

³ Lásd Ibolya T.: *Kriminalisztikatörténeti tanulmányok*. Patrocinium, Budapest, 2015.

⁴ Ady nevezte Nagyváradot Pece-parti Párizsnak.

Müllerei előtt szalvétára írja beszámolóját a soros színházi előadásról, vagy, ahogy a „bodegában” Dankó Pista vállát veregetve szomorúan énekel.

A tisztelet, halálának századik évfordulóján – a múltat és okokat kutató kriminalistaként – már nemcsak a lírájának, hanem a sorok mögött lélegző Gondolkodónak is szól, kiterjesztően pedig mindazoknak, akik a múlt megismeretése – az Ady-életút összeállítása és folyamatos gazdagítása – révén a jelen és jövő Magyarországaért munkálkodtak és munkálkodnak ma is.

Ady és a párbaj

A becsületért vívott lovagi párharcok megjelenése a 16. századra tehető, és a szereplők hite az isteni igazságszolgáltatásból eredt. Később a nemesség, amely a lovagi értékrend örökösének tekintette magát, a becsületén esett sérelem szinte kizárólagos elégtételének a párbajt fogadta el. Hiába igyekezett az államhatalom – a kezéből kicsúszni látszó igazságszolgáltatás miatt – tiltani azt, a tiltás sokáig eredménytelen maradt, talán azért is, mert a közvélemény a párbajt nem vállalkozat megbélyegezte. A 19. század közepétől aztán Európa számos országában egyre csökkent a párbajok száma. Nem így történt ez azonban a dualista Magyarországon. A kapitalista viszonyok sajátságos hazai megjelenésével ugyanis kialakult egy új társadalmi kategória: az *úriember*. Ahhoz, hogy valaki úriemberré váljon, nem kellett ugyan már nemesi származás, de a nemesi értékrend elfogadása igen. Ebben pedig benne foglaltatott a párbajozás is.⁵

Párbajellenes írások már korábban is megjelentek, de az ellenzők mozgalommá csak a 20. század elején szerveződtek. Megfigyelhető, hogy a párbajellenes tevékenység mindig akkor kapott újabb löketet, amikor egy-egy tragikus párbajeset borzolta fel a kedélyeket. A párviadalt ellenzők számos kiadványban, röpiratban adtak hangot a véleményüknek.

Ady életében is furcsa kettősséget tapasztalhatunk a párbajozás kapcsán. Még fiatalon ugyanis két alkalommal is párbajozott, illetve volt „kénytelen” kardpárbajra kiállni. Később ugyanakkor nem csak írásaiban, de társadalmi szereplőként is fellépett a párbaj ellen.

Az első párbajra 1898-ban került sor, amikor Ady még joghallgató volt Debrecenben. Kihívója barátja, korábbi zilahi gimnáziumi társa és akkori, debreceni hallgató-társa. Az ok pontosan nem ismert, de vélhetően valamilyen „komoly diákcsíny” lehetett. Adynak a párbajt megelőző napig kard sem volt a kezében, akkor is a két bajvívó közös barátja – aki később a párbajt is vezette – mutatta meg Adynak a legelemibb vágásokat és látta el jó tanácsokkal: „vágj összevissza, ha félsz, hunyd be a szemed”. A duell – mily meglepő – Ady „harcképtelenné

⁵ Novák B.: *A párbajozó úriember. A párbaj története Magyarországon, és társadalmi hatásai 1867-től 1945-ig*. Doktori értekezés. ELTE, Budapest, 2007.

tételével” zárult.⁶ A két fél azonban később továbbra is jó barát maradt, sőt lakótársak is lettek. A párbaj nem kapott nagy nyilvánosságot, így a jog asztalára sem került, ekképpen de jure büntetlen maradt. A büntetés máshonnan érkezett, ugyanis ha nem is a párbaj miatt, de talán az ahhoz vezető életmód okán Ady kimaradt az órákról és fel is hagyott a jogi tanulmányokkal. Nem sokkal később, immár a Debreczeni Hírlap munkatársaként jegyzi „Egy lövés után” című, a párbajt elítélő írását, amelyben a leírt kettősségre jellemzően (és talán még a friss párbaj emlékeire is visszagondolva) írja: *„Hát mit se tehetünk e ragályos kór ellen, melyet elvben mind elvetünk, kenyérszegéskor mind elősegítünk?”*

Ady második (és egyben utolsó) párbaja nem sokkal később, 1899 májusában történt, néhány nappal azután, hogy Adytól megjelent a Hírlapban a „Jogászpárbajok” című írás. Ebben Ady beszámolt arról a hírről, hogy az eperjesi Jogakadémia tanárai közzétették, hogy aki párbajozik, az nem lehet tovább hallgatójuk. „Hiteles” statisztikai adatokra hivatkozva írta, hogy Debrecenben hetente 9–11 jogászpárbaj történik. Talán éppen a cikk miatt is, ez a párbaja már sajtónyilvánosságot kapott, és – mivel a hatóságok is tudomást szereztek róla – bírósági ügy lett a vége. A debreceni Törvényszéken tett vallomásában Ady elismerte, hogy május 1-jén, egy színházi előadás nézőjeként, ittasan véletlenül egy tartalékos huszár tiszthelyettes bérelt székére ült. Úgy nyilatkozott, hogy bocsánatot kért, amire a szék bérlője a mögötte lévő sorban foglalt helyet. Az első felvonás végén azonban némi gúnyt vélt felfedezni a tartalékos katona hangjában, ezért jól hallhatóan azt mondta, hogy *„ha nem tetszik az eljárásom, állok rendelkezésére”*⁷.

A közismerten jó kardvívó hírében álló tartalékos huszár, Geréby Pál végül kardpárbajban megsebesítette Ady fejét. Többek szerint Adyt a súlyosabb fejsérüléstől csak dús haja mentette meg. Ady harcosságát dicsérendő meg kell említeni, hogy a viadalban Geréby is megsérült, igaz felmerült az is, hogy saját kardpengéje sértette egy parád (védés) kapcsán.

A törvényszék végül bűnösnek mondta ki mindkettőjüket, és Gerébyt 8 napi, Adyt 5 napi államfogházban letöltendő büntetésre ítélte, súlyosító tényezőként értékelve, hogy milyen csekélységen szólalkoztak össze. Érdekességként megemlítendő, hogy Geréby később jó barátja lett a költőnek, és egy alkalmmal, annak párizsi tartózkodása során ott is meglátogatta.

Ady a párbajvétség miatti büntetését a szegedi államfogházban töltötte le 1902 júliusában. Ekkor már Nagyváradon dolgozott, és éppen polgárpukkasztóan szerelmes volt a nála jóval idősebb, Novák (művésznevén Rienzi) Mária „sanzonett királynő”-be. A hölgy (akinek sokak szerint Ady a „halálos csókot” köszönheti) pedig minden nap sürgönyt küldött a fogházba a költőnek „Imád Máriád” szöveggel...

⁶ Ady egy felszínes mellkasi sérüléssel megúszta az esetet.

⁷ Péter I. Z.: Ady harcos párbajellenessége (és ifjúkori párbajai). *Várad*, 2016/9., 80–86. o.

Ady panoptikuma

Nem a szegedi volt Ady egyetlen börtönélménye. 1903-ban az akkor 26 éves költőt három nap fogházbüntetésre (és 10 korona pénzbüntetésre) ítélték „Egy kis séta” című publicisztikájáért, amit a Nagyvárad Friss Újságban jelentetett meg 1901. április 22-én. A cikkben Ady a nagyvárad kanonoksor palotái lakóinak életvitelét („legmihasznább és legingyenélőbb emberek”) kritizálva, a társadalmi megosztottság és a klérus kontra hívők között feszülő egyenlőtlenség miatti elégedetlenségét helyezte rövid „sétája” középpontjába. A Debrecenből induló, majd Nagyváradon újságíróskodó Ady akkortájt a Szabadság című lapnál dolgozott. De a cikk nem ebben a lapban – ami nem hivatalosan a Tisza-dinasztia házi lapja volt – jelent (jelenhetett) meg, hanem a már említett Nagyvárad Friss Újságban, aminek főszerkesztője, Halász Lajos – tartalékos tisztként – éppen egy hadgyakorlat miatt nem tartózkodott Nagyváradon. Ez utóbbi ugyanakkor nem feltétlenül lehetett oka a cikk cenzúrázatlanágának, hiszen Halász Ady jó barátja volt, és 48-as lapja, valamint Tisza-ellenessége alkalmas miliőt teremtettek a kritikus hangvételű írásnak.⁸

A millennium utáni századelő kavargó világát élénken figyelő, fiatal és mély érzésű zsrnalista-poéta hamar a „viharágyú” kezelésébe kezdett.⁹ Várad értelmisége, főképp a fiatalabb, haladó felfogású nemzedék pedig itták sorait. Rövidesen a Nagyvárad Naplóhoz került, aminek a tulajdonosa, Fehér Dezső amolyan házi vállalkozásként működtette a lapot (a szerkesztőség is a lakása egy részében került kialakításra). Ady rendszeresen Fehéréknél ebédelt (főként hétvége), a házikoszt egyben reggelije is volt, hiszen a lapzárta utáni, barátokkal eltöltött éjszakai élményvadászat gyorsan a mindennapjai részévé vált, amelynek végpontjaként többször a Pece utcai „kaszárnya-gésáknál” kötött ki. Amellett azonban, hogy kereste, hajtotta a keserű hajnali melankóliát, rendszeresen olvasott, tanult, értelmiségekkel érintkezett. Csaknem „dendi” módon öltözködött, gőz- és a termálvizes fürdőbe járt.¹⁰

Az „Egy kis séta” megjelenése után a nagyvárad káptalan tagjai feljelentették Adyt becsületsértés miatt. A per híre hamar terjedt és megosztotta nem csak Nagyvárad,¹¹ de az ország lakosságát is. Adyt védőként Dési Géza képviselte,

⁸ Dénes Zs.: *Akkor a hársak épp szerettek. Legendaoszlató emlékezők és dokumentumok Ady Endre várad életéről*. Fapadoskönyv Kiadó, Budapest, 2011.

⁹ „Aki nem csupán arra termelt, hogy egy számmal növelje a születési és halálstatisztikát: most nem alkudozhat. Harcol, ahogy tud. Kezeli a viharágyút a butaság, sötétség ránk tornyosodó felhői ellen [...]” – írta Ady a Nagyvárad Naplóban, 1901. május 22-én.

¹⁰ A Nagyváradtól pár kilométerre fekvő Püspökfürdő rádiumiszapos tava és termálvize már akkoriban is közkedvelt volt.

¹¹ A korabeli Nagyvárad lakossága közel ötvenezer fő volt, és jelentős létszámú katonaság is állomásozott a városban. A váradiak több mint 90 százaléka magyar anyanyelvűnek vallotta magát. A lakosok kb. harmada római katolikus, ugyanennyi református volt, és magas volt az izraelita hitfelekezetűek aránya is (kb. 25 százalék).

aki korábban a Nagyváradai Napló felelős szerkesztője is volt. Első fokon a Törvényszék, majd a Királyi Ítéltábla is a fent jelölt büntetésre és mellékbüntetésre ítélte Adyt, aki védője útján semmisségi panaszt nyújtott be a Kúriához. Ezt elutasították. Korabeli leírások (és Adynak a per alatt megjelent zsurnalisztikája) alapján a költő nehezen tudott belenyugodni abba, hogy három napot kell ülnie sajtóvétség miatt.

Mielőtt Ady bevonult a Királyi Ügyészség nagyváradai fogdájába, engedélyt kért rá, hogy írhasson, dolgozhasson bent is. Az ügyész minden engedélyt megadott, így Ady nemcsak ceruzával, papírral, olvasnivalóval, hanem – kintről, barátai révén – napi koszttal is bőségesen el volt látva, sőt utóbbiból még rabtársainak is juttatott. A börtönnapokat megörökítő írásában így ír: *„[Az] a bolond ötlet tartott ébren az egyik rab-éjszakán, vajon nem úgy lehetne-e csak az emberiséget örök gyötrelmétől megváltani, ha börtön-mintára rendeznők be az emberi társadalmat? Nem tagadom: ez az ötlet még most is tetszik nekem, s nem tartom úgy magamban nagyon bolondosnak. A guillotine nem vált be, a lámparúd sem, a bomba sem, a gyilok sem – a bibliáról, koránról stb. nem is szólván. Háttha a börtön beválnék?”*¹² Ha nem is benthami (vagy foucaulti) gondolatok, de talán azokhoz hasonlóan, a tökéletes börtönről, tökéletes társadalomról való elmélkedés tanúbizonyságai.

Ady és a Lázadó Krisztus

Ami a közvéleményt (és talán az Ady-kutatókat is) alapvetően megosztotta a per kapcsán, az az antiklerikalizmus és/vagy vallásosság, illetőleg e két fogalom, tulajdonság összeegyeztethetősége. Ebben nem kívánnék állást foglalni, inkább – kriminalisztikatörténeti érdekességként – kitérnék néhány gondolat erejéig József Attila (hasonlóan megosztó) perére. József Attila alig 19 éves volt, amikor „Lázadó Krisztus” című verse megjelent a Kékmadár című irodalmi folyóiratban és még nem volt 21, amikor az emiatt indított büntetőperben (istenkáromlás) a Magyar Királyi Kúria végül felmentette.¹³ A költő védője a kor híres kriminalistája, Vámbéry Ruzstem, a nemzetközileg elismert orientalista és akadémikus Vámbéry Ármin fia volt. Vámbéry Ruzstem előszeretettel pártfogolt fiatal költőket. Védőbeszédében azzal érvelt, hogy a vers valójában egyáltalán nem istenkáromló – sőt, valójában az Istenbe vetett mély hit kifejeződése.¹⁴ *„Ezek a fiatal költők egész más metaforákat használnak, és a ti-*

Lásd Péter I. Z. – Tóth J.: *Egy kis séta. Ady Endre nagyváradai sajtópere és börtönnapjai*. Noran Libro, Budapest, 2012.

¹² A börtön filozófiája. *Nagyváradai Napló*, 1903. június 9.

¹³ A felmentést megelőzően a Törvényszék nyolc hónapi fogházra és kétszázezer korona pénzbüntetésre, majd a Budapesti Ítéltábla – az elsőfokú ítéletet megsemmisítve – egy hónapi fogházra ítélte.

¹⁴ A művészet politikai szándékú (félre)értelmezése és a művészi véleményszabadság esékénysége visszaköszön Babits Mihálynál is, akit egy álnéven írt mocskoló levél

zenkilenc esztendőes versíróknak költeményeit érthetetlennek találják az öregebbek. *De ez még nem lehet bűne a fiatal íróknak*” – mondta.¹⁵ És az érvelés végül sikerre vezetett. A nagy kérdés, hogy mi lett volna a fiatal József Attila sorsa, ha nem egy ilyen széles műveltségű, a művészetekben is jártas (és azt értő!), az éppen akkor teret nyero kriminológia egyik hazai népszerűsítője (és alakítója) képviseli a perben? Egy olyan tudós, aki szerint *„Politikai, vagy vallásos meggyőződés époly kevésé lehet a tudományos igazság keresésének a korlátja, mint esztétikai, vagy erkölcsi érzés. Scientia non noscit patrem, non noscit matrem, sed noscit veritatem et Deum immitatur...”*¹⁶. Ezek után talán nem meglepő, hogy Ady korábban milyen lelkesedéssel és szeretettel írt Vámbéry Árminról, az apáról, amikor a Franklin Társulat kiadta Vámbéry önéletrajzát:¹⁷ *„[A] koldus kis zsidó fiú, kinek gúnyosan mondta a szerzetesprofesszor: »Mósele, minek tanulsz? Nem volna jobb, ha sakternek mennél?» győzedelmesen áttörte magát az életen. Fejedelmek barátja lett. Tudásával, küzdelmével, eredményeivel az egész világon becsületet szerzett a magyar névnek [...]”*¹⁸.

József Attila már tizenévesen Ady hatása alá került. Talán ismerte Ady nagyváradi fogva tartásáról szóló azokat a tudósításokat is, amelyben a költőnek kintről érkező, bőséges élelemről írtak. Első kihallgatását követően ugyanis – mikor még fogházbüntetéssel fenyegették – így írt nővérének, József Jolánnak: *„Mindenesetre Makón fogom leülni, mert akkor itt az egész városból hoznak be ennivalót és jó dolgom lesz: ismerem az egész kapitányságot. János bácsi is. Azt mondja, hogy ez nem baj, ő is ült fogházban, államfogházban, sőt börtönben is: az a fontos, hogy ne lopásért vagy csalásért üljön az ember, és ebben igaza van.”*¹⁹

Zárógondolatok

Már a címmel is arra próbáltam utalni, hogy a tanulmány csupán egy elfogultságtól sem mentes szűk és talán sajtóságos keresztmetszet Adyról és Ady koráról. Igazából nem is egy teljes keresztmetszet, hanem inkább csak amolyan „bemetszés” ebbe a forrongó életműbe és korszakba, amely révén azonban előbukhatnak olyan tanulságok, érdekességek, amik gondolkodásra serkenthetik a témában egyébként nem szakavatott olvasót is.

után elbocsátottak gimnáziumi tanári állásából az 1915-ben írt *„Játszottam a kezével”* című (szerelmes!) verséért...

¹⁵ *Tőzsdei Hírlap*, 1924. július 11.

¹⁶ Vámbéry R.: A kriminológia fogalma és iránya. In: *Büntetőjog I. kötet*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1907, 10. o.

¹⁷ Vámbéry Á.: *Küzdelmeim*. Franklin Társulat, Budapest, 1905.

¹⁸ Vámbéry Ármin önéletrajza. *Budapesti Napló*, 1905. június 4.

¹⁹ *József Attila levele József Jolánnak*. 1924. január 29. *József Attila válogatott levelezése*. Sajtó alá rendezte: Fehér Erzsébet. Akadémia Kiadó–MTA Irodalomtudományi Intézet–Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1976, 48–49. o.

Hogy Ady egyébként olvasott-e Sherlock Holmes történeteket? Lehet. Az azonban biztos, hogy látott színre vitt novellákat, hiszen a Vígszínház egyik ilyen bemutatója kapcsán Holmes-szal való képzeletbeli budapesti találkozásáról ír. Invitálja Holmes-t az előadásra, aki azonban azzal utasítja vissza, hogy ő ugyan csak egy egyszerű detektív, aki hiúsága okán eltűri ugyan, hogy Conan Doyle írjon róla, de az irodalom nála egészen más: Shakespeare, Shaw, Wilde és Ibsen.²⁰ És bár mindez csak a képzelet szüleménye volt, de talán néha tényleg kell az irodalom ismerete, szeretete (és persze sok minden más) is ahhoz, hogy valaki sikeres nyomozó, kriminalista legyen...

²⁰ Sherlock Holmes kalandjai. *Budapesti Napló*, 1906. február 22.

Finszter Géza – Korinek László: A rend kedvéért

Finszter Géza és Korinek László most megjelent könyvükben az elmúlt négy évtizedet (1977–2019) átölelő korszakból válogattak saját írásaik közül. Műfaját tekintve antológia, tárgya pedig a bűnügyi és a rendészettudomány.

A kötet megjelenésének célja, hogy a korábban csak a szűkebb szakmai körök előtt ismertté vált számos tanulmány most egy szélesebb olvasói tábor kezébe kerülhessen. A jelenlegi kiadás további érdekessége, hogy két olyan írás is szerepel benne, mely eddig sehol sem volt olvasható.

Ahogy *Babits* egy korabeli antológia kapcsán írta, most is igaz a költő minden szava, miszerint olyan gazdagságról van itt szó, „amellyel bármely piacra büszkén állhatunk”.¹ S azzal, hogy a már megjelent tanulmányok most időrendben egymás után következnek, nemcsak a tartalmi gazdagság a szembetűnő, hanem a különböző időszakok egyfajta megmérettetése is mérlegre kerül, akár rendészettudományi, akár kriminológiai témáról legyen szó. A rendőrségi szervezetről írtak például másképpen hatnak a kilencvenes évek előtt és után, de még a századfordulót megelőzően vagy azt követően is. Az olvasó számára a jogszabályok változásai és azok kritikai elemzése is érthetőbbek lesznek ugyanis, ha azokat folyamatos változásokban látja. Ugyanez vonatkozik a bűnmegelőzési stratégiákra, vagy akár a bűnüldözés alkotmányos alapjaira, amely stratégiák és alapok a törvénymódosításoknak köszönhetően az egyes korszakokban más és más jelleget öltöttek.

Azáltal, hogy az azonos témákra vonatkozó feldolgozás különböző időkben történt, és ezeket most egy tanulmánykötetben olvashatjuk, ez minőségileg többet tesz hozzá, mintha csupán a különböző helyeken megjelent tanulmányokat egymás mellé helyeznénk. Az egy könyvbe szerkesztés tehát önálló művet hozott létre.

Ahogy a kötet elején Vékás Lajos is írja az előszóban, a könyv „megnyitja a lehetőséget arra, hogy a rendészettudománnyal és bűnügyi tudománnyal foglalkozó egyetemei és főiskolai oktatók és hallgatók, valamint e tudományos diszciplínák iránt érdeklődő jogászok és szakemberek is olvashassák a magas színvonalú tanulmányokat”. Ajánlását így folytatja: „A demokratikus berendezkedésű államokban a rendészet és a rendvédelem nem a politika által monopolizált területek. Az államigazgatásnak ez az ága ugyanúgy tudományos elemzés tárgya, mint az országos és a helyi közigazgatás, a szakirányú igazgatás valamennyi ága. Ezt az eszményt évtizedek óta magas szinten jele-

* Kiss A. PhD, tudományos főmunkatárs, OKRI

¹ Babits M.: Könyvről-könyvre. Antológia. *Nyugat*, 1923/6.

nítik meg műveikben a jelen kötet szerzői, a rendészettudomány legjelentősebb hazai művelői.”

„*A könyv hatalom!*” – vallja a régi közmondás, mely mögött leginkább egyfajta szellemi fegyver, vagy még inkább varázserő értendő. Varázserő, amelyet körülölel a tisztelet, az olvasó érzése a szerzők iránt egy olyan korban, amikor a Gutenberg-galaxis fénye már alig pislákol. A digitalizáció korszakában a nyomtatásban megjelenő és tiszteletet kiváltó művek további szerepe ugyanis, az eddigieken túlmenően, hogy Marshall McLuhan² jóslata ellenére hirdessék a nyomtatott könyv mindent legyőző diadalát.

A most megjelent kötet *A rend kedvéért* címet kapta, de lehetett volna más is a borítóján:

Ez az, amivel szolgálni tudunk!

² Marshall McLuhan szerint a könyvek hamarosan elveszítik jelentőségüket. McLuhan, M.: *A Gutenberg-galaxis*. Trezor, Budapest, 2001.

Válogatás a szakirodalomból

BÜNTETŐJOG / BÜNTETŐELJÁRÁSI JOG

FINSZTER GÉZA – KORINEK LÁSZLÓ:

A rend kedvéért
Magánkiadás. Budapest, 2019

MISKOLCZI BARNA – SZATHMÁRY ZOLTÁN:

Büntetőjogi kérdések az információk korában (Mesterséges intelligencia, Big Data, profilozás)
Budapest: HVG-ORAC, 2019

FARKAS ÁKOS – RÓTH ERIKA:

A büntetőeljárás
Negyedik, átdolgozott kiadás. Budapest: Wolters Kuwer, 2018

BELOVICS ERVIN – TÓTH MIHÁLY:

Büntető eljárásjog – Az új büntetőeljárás törvény (2017. évi XC. törvény) tankönyve
Negyedik, aktualizált kiadás. Budapest: HVG-ORAC, 2019

CSERÉP ATTILA – FÁBIÁN ADRIÁN – RÓZSÁS ESZTER:

Nagykommentár a szabálysértési törvényhez
Budapest: Wolters Kluwer, 2018

HERKE CSONGOR:

Büntető-eljárásjog
Jogi szakvizsga segédkönyvek. Kézirat lezárva: 2018. december 10.
Budapest: Dialóg Campus, 2019

KEREZSI KLÁRA:

A párbeszéd hatalma: a helyreállító igazságszolgáltatás szerepe a közpolitikában
Budapest: Dialóg Campus, 2018

VÓKÓ GYÖRGY (SZERK.):

Kriminológiai Tanulmányok 56.
Budapest: Országos Kriminológiai Intézet, 2019

POLGÁRI JOG / POLGÁRI ELJÁRÁSJOG / MUNKAJOG

CSÓKE ANDREA:

Nagykommentár a csódtörvényhez
Budapest: Wolters Kluwer, 2019

EGRI-RETEZI KATALIN – EGRI ISTVÁN IVÁN:

Gazdasági társaságok átalakulása: Jogi háttér – Számvitel – Adózás
Budapest: Vezinfó, 2019

SEPSI TIBOR:

GDPR útikalauz adatkezelőknek
Budapest: Wolters Kluwer, 2019

BÖLCSKEI KRISZTIÁN:

*GDPR Kézikönyv (2.0) 2019: Új EU-s Adatvédelmi Rendelet, Info tv.,
GDPR salátatörvény*
Budapest: Vezinfó, 2019

CSÉFFÁN JÓZSEF:

A Munka Törvénykönyve és magyarázata
Szeged: Szegedi Rendezvényszervező Iroda, 2019

Ügyészek Lapja

Alapítva 1993-ban
(© Ügyészek Országos Egyesülete)
Szakmai Érdekképviseleti folyóirat

Kiadja az Ügyészek Országos Egyesülete (ISSN 1217-7059)
A kiadásért felel: Dr. Matécsa Artemon, az ÜOE elnöke
A szerkesztőség címe: 1122 Budapest, Maros u. 6/a.

Főszerkesztő: Dr. Kiss Anna PhD
Főszerkesztő-helyettes: Dr. Mészáros Ádám PhD
Felelős szerkesztő: Dr. Jagusztin Tamás
A szerkesztőség elnöke: Dr. Sárík Eszter PhD
A szerkesztőség titkára: Dr. Joó Imre
Olvasószerkesztő: Donáth Kelemen
Korrektor: Dr. Bolyky Orsolya PhD

Szerkesztőbizottság

Dr. Ambrus István PhD
Prof. Dr. Bárd Károly
Prof. Dr. Fantoly Zsanett
Prof. em. Dr. Finszter Géza DSc
Prof. Dr. Görgényi Ilona CSc
Prof. Dr. Herke Csongor DSc
Prof. em. Dr. Király Tibor akadémikus
Dr. habil. Kovács Gábor
Dr. Nánási László PhD
Prof. Dr. Róth Erika
Prof. em. Dr. Vókó György DSc

Állandó jogi lektorok

Dr. Bejczy Alexa PhD	Dr. Kármán Gabriella PhD
Dr. Farkas Krisztina PhD	Dr. Szabó Imre PhD
Dr. Fejes Péter PhD	Prof. Dr. Tóth Mihály DSc
Dr. Holé Katalin PhD	Dr. habil. Tóth J. Zoltán
Dr. Jacsó Judit PhD	Dr. Törő Andrea PhD
Dr. Láris Liliána	Dr. Windt Szandra PhD

Munkatársak: Balogh Ernő – lapterv
Sándor Viktória – grafika
Giricz Anna – kiadványkezelés

Gyártás: Publicitas Art Média Kft.
Felelős vezető: Nagy Ibolya
1021 Budapest, Tárogató út 26.
www.publicitasart.hu

Közlési feltételek

A Szerkesztőség olyan tanulmányok közlését vállalja, amelynek témája a különböző jogterületek elméleti és gyakorlati kérdéseivel kapcsolatos. Az írás nem állhat ellentétben az Ügyészek Országos Egyesületének Alapszabálya preambulumban megfogalmazott célokkal.

A kéziratot e-mailen kell a Szerkesztőséghez eljuttatni az alábbi címre: kiss@okri.hu.

A cikkek terjedelme 30 000–35 000 leütés lehet. Szövege MS Word doc formátumban készülhet, ajánlott betűtípus Times New Roman (TNR), betűméret 12 pt.

Kép közlésére technikai okokból nincs lehetőség, táblázat és grafikon – a kézirat terjedelmével arányosan és a kiadvány méretét figyelembe véve – kizárólag fekete-fehér színben, szerkeszthető (MS Word–Excel „chart” objektum) formában ábrázolható.

A Szerkesztőség a kéziratot stilizálhatja, másodközlést nem vállal.

A Szerző hozzájárul, hogy írásműve az internet-hálózaton is nyilvánosságra kerüljön.